

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ  
ЦЕНТР ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ  
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ  
ДОСЛІДЖЕНЬ НАН УКРАЇНИ

Ю.ШАПОВАЛ

ОУН І УПА НА  
ТЕРЕНІ ПОЛЬЩІ  
(1944 - 1947 рр.)

КИЇВ 2000

**ШАПОВАЛ Юрій Іванович** - керівник центру історичної політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, доктор історичних наук, професор, член робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН і УПА при інституті історії України НАН України.

Видання містить документи і матеріали про діяльність ОУН і УПА на терені Польщі, що зберігаються у Центральному архіві Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації РП у Варшаві. Завдяки створенню у 1997 році спільної робочої групи для підготовки багатотомного видання “Україна і Польща у 30-40-х роках ХХ століття. Невідомі документи з архіву служб спеціальних” (членом якої є Ю.Шаповал) виникла можливість оприлюднити унікальні джерела, що розкривають чимало важливих аспектів з історії ОУН і УПА.

**Відповідальний редактор** - доктор історичних наук, професор **С.В.Кульчицький**

ISBN 966-02-1803-6

© Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, Інститут історії України НАН України

## ВСТУП

Коли йдеться про діяльність ОУН і УПА на польському терені у зазначений період, то під увагу береться насамперед так зване Закерзоння або Закерзонський край, тобто давні українські землі (Холмщина, Підляшшя, Надсяння, Лемківщина), що опинилися на польському боці лінії кордону. Саме цю лінію запропонував ще у 1920 р. міністр закордонних справ Англії лорд Керзон ленінському урядові як межу для припинення наступу Червоної Армії. У вересні 1944 р. ця лінія і справді стала прикордонною, а незабаром було ухвалено рішення про те, що українське населення мусить переселитися з цих територій. Цю широкомасштабну і трагічну за своїми наслідками акцію здійснювали Уряд СРСР і тодішній прокомуністичний Уряд Польщі. Польсько-українські переселення відбувались у 1944-1947 рр. і поза їхнім контекстом неможливо зрозуміти лінію поведінки керівників і вояків УПА. Саме тому доцільно бодай коротко зупинитись на історії питання про згадані переселення, оскільки ця історія у надрукованих у цьому виданні документах залишається "поза кадром".

Взимку 1943 - 1944 рр. польське підпілля, головним чином Армія Крайова, захоплює ці території. Всі патріотично налаштовані українці, а також їхні родини, піддаються фізичному терору. Від решти населення вимагають заяв про беззастережну лояльність. Влітку 1944 р. М.Хрущов робить спробу приєднати до території УРСР Підляшшя, Холмщину, Надсяння. Кремль відкидає ці пропозиції і натомість пропонує свою стратегію. З санкції Сталіна

9 вересня 1944 р. в Любліні між Урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Визволення (ПКНВ) було підписано Угоду про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР. За уповноваженням Уряду УРСР її підписав Голова Раднаркому УРСР М. Хрушов, за уповноваженням ПКНВ - Голова Комітету Е. Осубка-Моравський.

Угодою було передбачено переселення на територію УРСР всіх українців, які проживали в Хелмському, Грубешівському, Томашівському, Любачівському, Ярославському, Перемишльському, Лесківському, Замостівському, Красноставському, Білгорайському, Влодавському повітах. Це стосувалося також інших районів Польщі, де були українці, які б побажали переселитися з території Польщі в Україну, а також евакуації в Польщу всіх поляків і євреїв, які перебували в польському громадянстві до 17 вересня 1939 р., мешкали в УРСР і які б виявили бажання переселитися на територію Польщі. В Угоді наголошувалося на тому, що евакуація є добровільною і тому примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо. Термін проведення евакуації встановлювався з 15 жовтня 1944 р. і до 1 лютого 1945 р. На вимогу однієї із сторін цей термін міг бути продовжений за взаємною згодою.

Виникає запитання: чому цю Угоду було підписано між Польщею і Україною, а не з Радянським Союзом? На думку Ю. Сливки, це дуже дивно: "Адже в інших подібних випадках Радянський Союз не доручав Україні підписувати аналогічні договори, зокрема у 1945 р. щодо Закарпатської України, який був підписаний урядами Чехословаччини та Радянського Союзу. Власне тут і була закладена міна, яка діє ще й нині. Цим договором імітувалося

усталення кордону між двома народами - українським і польським; при цьому Москва начебто залишалася осторонь. Крім того Радянський Союз резервував за собою можливість маневру: якщо б країни антигітлерівської коаліції виявилися занадто принциповими, то він мав би можливість сказати, що це ж не ми підписали договір, а Україна. Разом з тим Кремль фактично інспірував загострення польсько-українських взаємин і юридично не ніс відповідальність за розпалювання нової громадянської війни" (Депортації поляків та українців: кінець 1939 - початок 50-х років. До 50-річчя операції "Вісла". - Упорядник Юрій Сливка. - Львів, 1998. - С. 11).

З метою реалізації вказаної Угоди Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У 19 вересня 1944 р. прийняли постанову про створення на території УРСР і Польщі відповідного апарату, а також про затвердження необхідної документації по оформленню населення, яке підлягало евакуації. Головним Уповноваженим Уряду УРСР у справах евакуації українського населення з Польщі в місті Любліні був М.Підгорний (з 1946 р. - М.Ромашенко), Головним Представником Уряду УРСР у справах евакуації польського населення з УРСР в місті Луцьку - О.Цоколь, Головним Уповноваженим Уряду ПР у справах евакуації польського населення з УРСР в місті Луцьку - В.Вольський і Головним Представником Уряду ПР у справах евакуації українського населення з Польщі в місті Любліні - К.Рогальський (з травня 1945 р. - Й.Беднаж). Були також затверджені заступники Головних Уповноважених і Головних Представників, районні уповноважені і районні представники та їх заступники.

Протягом жовтня були створені апарат Головного Уповноваженого Уряду УРСР в місті Любліні

і апарати 11 районних уповноважених на польській території (після остаточного визволення східних територій Польщі створили ще 4 апарати), апарат Головного Представника Уряду УРСР в місті Луцьку і апарати 18 районних представників на території УРСР (у квітні 1945 р. було створено ще один пункт районного представника в місті Чернівці).

Всі апарати формувалися відділом кадрів ЦК КП(б)У з числа відповідальних працівників наркоматів, центральних і обласних організацій та установ республіки. З 5 по 10 жовтня 1944 р. Головні Уповноважений і Представник Уряду УРСР, районні уповноважені і представники розпочали роботу на місцях. Заступниками керівників цих структур були затверджені працівники спецслужби.

Характерно, що з польського боку спостерігалася затримка в формуванні апарата Головного Уповноваженого ПКНВ та його районних уповноважених, а також у підготовці польських громадян до евакуації з території УРСР до Польщі. Цю затримку представники ПКНВ пояснювали тим, що польських громадян, які підлягали евакуації з території УРСР, не було куди приймати, оскільки значна частина території Польщі ще знаходилася під німецькою окупацією. Однак наявні документи дають підставу деяким сучасним дослідникам вказувати на дещо інші мотиви такого зволікання. Це і відстоювання претензій на землі Західної України, сподівання на виникнення війни між Великобританією, США та Радянським Союзом, незадоволення поляків діяльністю ПКНВ.

29 вересня 1944 р. М.Хрущов повідомляв Сталіну: "Поляки, особливо в місті Львові, головним чином інтелігенти, зв'язані з польським еміграційним урядом у Лондоні, розпускали чутки, що питання про кордони остаточно не вирішене і тому виїжджати не

треба. Нам відомо, що польський еміграційний уряд у Лондоні дав директиву своїм організаціям у Львові та інших містах Західної України утриматися від евакуації, обіцяючи, що під час мирної конференції він доб'ється включення міста Львова та інших міст до складу Польської держави" (Цит. за: Депортації поляків та українців: кінець 1939 - початок 50-х років. До 50-річчя операції "Вісла". - С. 30).

У зв'язку з цим М.Хрущов пропонував проводити таку політику щодо поляків у західноукраїнському регіоні: "У всіх вищих і середніх школах користуватися підручниками і вести викладання лише українською і російською мовами. У Радянському Союзі для польських дітей організовано школи, в яких викладання ведеться польською мовою і за польськими програмами. Тобто виховання ведеться в дусі польської буржуазно-демократичної держави. Поляки ставили питання, про те, щоб такі школи організувати і в місті Львові. Їм у цьому відмовили і запропонували у всіх українських і польських школах проводити заняття за програмами, затвердженими наркомом освіти УРСР. Ми також вважаємо необхідним відмінити рішення Ради народних комісарів УРСР "Про заборону мобілізації польського населення із західних областей за межі регіону на роботу в промисловість східних областей УРСР та інших республік Радянського Союзу". Треба залучати польське населення до виконання всіх обов'язків, які покладені на все інше населення Радянської України. Це значить, що ми будемо проводити мобілізацію польського населення, як чоловіків, так і жінок, що проживають у західних областях УРСР, у промисловість, на будівництво оборонних споруд і для участі в інших заходах нарівні з українським населенням" (Там само).

Заступник Головного Уповноваженого ПКНВ

прибув до Луцька з апаратом кількістю 10 осіб лише 23 жовтня 1944 р. До 1 листопада того самого року з польського боку було сформований апарат районного уповноваженого лише в Луцьку, а в міста Ковель, Рівне і Володимир-Волинський прибули лише районні уповноважені та їх заступники. На прохання Головного Уповноваженого ПКНВ ЦК КП(б)У надав йому допомогу по укомплектуванню всіх 18 районів західних областей України районними уповноваженими. Було також укомплектовано значну частину їх апаратів за рахунок громадян польської національності із західних областей УРСР.

Пізніше заступник Головного Представника Уряду УРСР полковник держбезпеки І.Гребченко у спецповідомленні за № 075 від 27 січня 1945 р. інформував секретаря ЦК КП(б)У Д.Коротченка про те, що більшість апаратів районних уповноважених Тимчасового Польського Уряду засмічена націоналістичним елементом, членами Армії Крайової (АК) та іншими ворожими радянській владі особами. Після проведення перевірки органами НКВД і НКГБ західних областей значна кількість поляків була звільнена з роботи і заарештована за антирадянську діяльність.

На початку листопада 1944 р. перші транспорти з українським населенням прибули з Польщі до УРСР. Із запізненням, лише в грудні того самого року, прибули перші транспорти з польським населенням з території УРСР до Польщі. З наступом зими число бажуючих виїхати з обох сторін значно скоротилося. Основною причиною цього було те, що Люблінська угода не отримала масового схвалення ні з боку українського, ні з боку польського населення. Через це довелось неодноразово змінювати і відсувати терміни завершення переселенської акції, а, з кінця літа -



початку осені 1945 р. перейти до застосування винятково примусових заходів щодо переселень. В середині 1945 р. під загрозу було поставлено цілу переселенську акцію: до 3 вересня 1945 р. з Польщі було виселено 22 123 українців, що складало менше ніж 50% осіб, призначених для переселення (Цит. за: Депортації поляків та українців: кінець 1939 - початок 50-х років. До 50-річчя операції "Вісла". - С. 19).

6 липня 1945 р. в Москві Уряд Радянського Союзу і Тимчасовий Уряд Національної Єдності (ТУНЄ) ПР підписали Угоду, якою передбачалася евакуація з території Польщі до СРСР українського, білоруського і російського населення, яке мешкало поза територією, охопленою діяльністю переселенських комісій, створених на підставі Угоди від 9 вересня 1944 р. У 1945 році постало питання і про переселення до Польщі, крім польського населення західних областей УРСР, тих колишніх польських громадян, які на підставі постанов Раднаркому СРСР від 5 квітня і 11 липня 1944 р. прибули на територію України із східних областей Росії.

20 вересня 1945 р. на нараді у Києві представники Уряду УРСР в особі Голови Раднаркому УРСР М.Хрущова, наркома закордонних справ УРСР Д.Мануїльського і представники Польського Уряду Національної Єдності в особі віце-президента Крайової Ради Народової С.Грабського, віце-міністра Ю.Бермана і віце-міністра В.Вольського підписали Протокол, який доповнив Угоду від 9 вересня 1944 р., зокрема, в питанні щодо продовження терміну переселень. Відповідно до Протоколу, термін реєстрації польських громадян на переселення з території УРСР і українського населення з Польщі продовжувався до 31 грудня 1945 р. Крім того, в Протоколі йшлося про призупинення переселень із Львова в грудні

1945 р., січні і лютому 1946 р., щоб особи, які зареєструвалися до 31 грудня 1945 р., мали право виїхати навесні 1946 р. Термін завершення переселень не було встановлено.

14 грудня 1945 р. у Варшаві представники урядів УРСР і ПР підписали черговий Додатковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 р., яким термін реєстрації осіб продовжувався до 15 січня 1946 р., а термін переселення осіб, які підпадали під дію цієї Угоди продовжувався до 15 червня 1946 р. За уповноваженням Уряду УРСР Додатковий протокол підписав заступник Голови Раднаркома УРСР М.Бажан, за Уряд ПР - Е.Осубка-Моравський.

Нарешті, 6 травня 1947 р. у Варшаві було підписано Підсумковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 р., в якому українська і польська сторони із задоволенням стверджували, що переселення польських громадян з території УРСР до Польщі й українського населення з території Польщі до УРСР відбувалось і було завершено в атмосфері взаємного розуміння і згоди. За уповноваженням Уряду ПР протокол підписав віце-прем'єр Уряду ПР А.Кожичський, за уповноваженням Уряду УРСР - заступник Голови Ради Міністрів УРСР В.Старченко.

7 травня 1947 р. з'явилось офіційне повідомлення урядів ПР і УРСР про закінчення переселення. В цьому повідомленні, зокрема, зазначалося: "Нині, коли евакуаційні роботи закінчено, обидва уряди вважають, що здійснена евакуація польських громадян з УРСР і українського населення з Польщі є для обох сторін важливим чинником, який служитиме справі подальшого зміцнення дружби, взаємного розуміння і співпраці між нашими братніми народами" (Акція "Вісла". Документи. Впорядкування і редакція Євгена Місила. - Львів - Нью-Йорк, 1997. - С. 250-251).

Зрозуміло, це була офіційна риторика. Якою мірою здійснена акція насправді служила справі зміцнення приязні, взаємного розуміння і співпраці між українцями і поляками, свідчить реакція на переселення українського і польського антикомуністичного підпілля. Йдеться про Організацію Українських Націоналістів і Українську Повстанську Армію (ОУН і УПА), а також про дії Армії Крайової (АК), Народових Сил Збройних (НСЗ), організації Воля і Незалежність (ВіН), Національного Військового Об'єднання (НВО). Обидва збройні антикомуністичні підпілля діяли як на території УРСР, так і на території Польщі. Різниця полягала лише в тому, що на українській території більший опір переселенській акції чинили польські військові організації, а на польській території - УПА, оричому опір останньої був тривалішим.

Спротив поляків переселенню протягом кінця 1944 - першої половини 1945 р., як вже зазначалось, був викликаний, зокрема, небажанням залишати давно обжиті території і надією на можливе входження західноукраїнських земель до складу Польщі за рішенням післявоєнної міжнародної конференції. Спочатку в питанні необхідності відтягування термінів переселення польського населення з УРСР діячі місцевого підпілля АК були однієї думки з представниками люблінського Уряду, на яких покладалося завдання по здійсненню цього переселення. Опір евакуації був викликаний також методами примусу, що застосовували органи НКВД і НКГБ для забезпечення виїзду поляків із західних областей УРСР до Польщі.

Після підписання Договору між Радянським Союзом і ПР про радянсько-польський державний кордон від 16 серпня 1945 р., а також посилення в зв'язку з цим заходів сталінського режиму щодо

переселень, опір з боку польського збройного підпілля згасає. До кінця 1945 р. підпільні структури АК в Західній Україні фактично припинили існування, хоча, як засвідчують документи, арешти діячів польського підпілля тривали ще і в 1946 р.

Важливим чинником у проведенні переселення польського населення з території УРСР на завершальному етапі була зацікавленість польського Уряду у прискоренні евакуації з огляду на необхідність освоєння земель, що за рішенням Потсдамської конференції відійшли від Німеччини до Польщі. Йдеться про так звані "земе одзискане" (повернуті землі), тобто про Південну Прусію та Сілезію.

Цілком по-іншому вплинуло підписання Договору про радянсько-польський державний кордон на характер опору переселенням з боку ОУН і УПА. Розпочате у вересні 1945 року польським Урядом загальне примусове виселення українців з території Польщі до УРСР Військом Польським призвело до активізації протидії. Ця протидія визріла не в один день і не за суб'єктивними бажаннями провідників ОУН чи УПА. Справа в тім, що шовіністично настроєні керівники тодішньої Польщі дозволили міліції, а також окремим озброєним групам цивільного польського населення "стимулювати" виїзд українського населення до СРСР. "На початку переселення до СРСР, - зауважував польський історик З.Ковалевський, - мали, до певної міри, добровільний характер. Виїжджали елементи малосвідомі ("москвофільські") і прокомуністичні. Однак незабаром українських селян почали змушувати до еміграції за допомогою страхітливого терору" (Цит. за: Кучер В. ОУН-УПА в боротьбі за незалежну Україну. - К., 1997. - С. 78). Саме ця ситуація вирішальним чином і вплинула на рішення керівників УПА взяти під захист українське населення.

Наприкінці березня 1945 р. Головний провід ОУН виділив Закерзоння в окремий організаційний край, провідником якого було призначено Я.Старуха ("Стяга"), заступником В.Галасу ("Орлана"), керівником Служби безпеки (СБ) П.Федоріва ("Дальнича"), а командиром УПА - М.Онишкевича ("Ореста"). Серед найбільш відомих керівників підрозділів УПА були Я.Коцьолка ("Крилач"), П.Миколенко ("Байда"), М.Дуда ("Громенко"), Р.Грубельський ("Бродич"), В.Шишканець ("Бір"), В.Щигельський ("Бурлака"), С.Стебельський ("Хрін").

УПА розгортала свою діяльність у Закерзонському краї в той момент, коли польська прокомуністична влада почала розправу із своїми політичними супротивниками, тобто антикомуністично і антимосковські налаштованими діячами і структурами. Зокрема, розпочалися переслідування діячів АК (що, зокрема, мало наслідком створення підпільної організації АК Воля і Незалежність, ВІН). Така ситуація надавала шанс для створення альянсу антикомуністичних польських і українських сил. У червні 1945 р. польське підпільне керівництво звернулось до ОУН на Закерзонні з листом, у якому зазначалося: "...Ми не будемо сьогодні розбиратися в тому, хто став винуватцем того, що ми опинилися у ворожих таборах...Сьогодні про це треба забути... Ми закликаємо вас об'єднати і згуртувати ваші сили з нашими для спільної боротьби" (Цит. за: Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття. - Львів, 2000. - С. 209).

Однак, на превеликий жаль, тоді не вдалося досягти повноцінної домовленості між двома антикомуністичними підпіллями. Таке порозуміння було досягнуто лише в низових структурах польського

збройного підпілля і УПА на Підляшші, Ряшівщині, південно-східній Люблінщині. Одначе на найвищому рівні ці контакти не було закріплено, що й породжувало криваві ексцеси: польське і українське підпілля протистояли одне одному (Там само).

Дії УПА стимулювали жорстокість польської влади проти потенційних "націоналістів", до яких тепер легко було зараховувати мешканців фактично кожного українського села. В черговий раз (як це вже бувало в історії) розпочалося жорстоке польсько-українське протистояння.

Власне, про це протистояння і розповідають документи, вміщені у цьому виданні. Вони зберігаються у Центральному державному архіві Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації РП (ЦА МВС і А РП) у Варшаві. За словами директора цього архіву Є.Тухольського, значну їх частину було вилучено з архіву Мирослава Онишкевича (псевдо "Орест", "Богдан", "Олег", "Білий"), якого А.Кентій у своїй надзвичайно цінній публікації "Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.)" чомусь називає М.Оришкевичем (Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.). - К., 1999. - С. 50). Виданий зрадником, він був захоплений польською поліцією безпеки 2 березня 1948 року в селі Карчевіська Любінського повіту Вроцлавського воєводства, засуджений і страчений 6 липня 1950 року у Варшаві (Повстанські могили. Пропам'ятна книга впавших на полі слави вояків Української Повстанської Армії - Захід VI Воєнної Округи "Сян". Зібрав і до друку підготував Є.Місило. - Варшава - Торонто, 1995. - Т. 1. - С. 13). У 1945-1947 роках М.Онишкевич був командиром Закарзонської Воєнної округи (ВО) 6 "Сян", а відтак у його штабі накопичилось чимало важливої інформації про дії і побут підрозділів УПА. Це - оперативні,

розвідчі, організаційні звіти (в тому числі звіти про діяльність референтури Служби безпеки), листування, інструкції, надзвичайні повідомлення, звернення тощо. Саме ці документи були залучено до слідчої справи М.Онишкевича. На багатьох з них (на початку або наприкінці тексту) стоїть його автограф: "Znalezione w moim archiwum, Onyszkiewicz Mirosław" або ""Znalezione u mnie, Onyszkiewicz Mirosław" (Тобто "Знайдено у моєму архіві", "Знайдено у мене"). Ці документи дають конкретне уявлення про реальну політичну ситуацію в Закерзонні, про жорстоке військове протистояння, про тотальне повсякденне насильство, яким визначалося життя людей в цих теренах. Серед цих матеріалів є також документи, що стосуються також інших регіонів, діяльності УПА. Деякі з них я вважав за потрібне включити до цього видання.

УПА, вважаючи територію Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя, що залишилась в кордонах польської держави, споконвічною українською етнічною територією, виступала на захист прав і життя, місцевого автохтонного українського населення. Насамперед, її загони почали знищувати переселенські комісії, польських військових, а також спалювати села, з яких було виселено українців і в які заселили поляків (в документах УПА такі села названо "поукраїнськими").

Польська офіційна влада, підтримувана з Москви, займала, зрозуміло, цілком протилежну позицію, вважаючи власні насильницькі цілком логічними проти "бандитських" дій УПА і при тому виходячи з перспективи остаточного розв'язання "українського питання" в Польщі. До речі, у документах ми знаходимо надто часте вживання обидвама сторонами терміну "бандити": поляки пишуть про український "бандитизм" і "тероризм", а українці - про польський. Так

само обидві сторони часто вживають поняття "відплатана акція". Не думаю, що варто надавати цим термінам якогось однобічно сакрального значення, адже обидві ворогуючі сили (на війні, як на війні) вдавалися до антигуманних методів. У зв'язку з цим Ю. Киричук цілком слушно зауважує: "Надзвичайно важко оцінити, якою мірою українсько-польська боротьба періоду війни вплинула на зростання крайніх українофобських поглядів серед польського громадянства і полонофобських ідей серед української суспільності, послужила своєрідною моральною індульгенцією для тих політиків, котрі проводили переселенську кампанію українців із Закерзонського краю. Але варто погодитись із тим, що Москва і Варшава могли аргументувати перед Заходом акцію депортації як прояв гуманізму і бажання припинити українсько-польські міжусобиці. Хоча, безумовно, причини переселення значно глибші. Переселення з Польщі українців ліквідувало для Москви небезпеку появи для неї за межами СРСР нового українського "П'ємонту". В свою чергу виселення українців означало для польських комуністів можливість знайти місток єднання між ними та неприхильно налаштованими до них широкими колами польської громадськості" (Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття. - С. 210).

Надруковані далі документи ілюструють, як саме діяла УПА і як її провідники мотивували свої дії. Так, наприклад, в одному з оперативних звітів читаємо: "Дня 27 жовтня 1945 р. вд виконав акції палення бувш. українських сіл за Сяном - Вапівці і Коритники, населення яких під примусом бандитського польського терору було змушене ще на весну 1945 р. виїхати до УРСР, а на місце українців наслано вже



польських репатріантів з УССР. Палення відбувалося в цей спосіб: тих поляків, які не ставили опору, випрошувано в чемний спосіб, пояснюючи їм причину палення, в деяких випадках стрільці самі допомагали при виношуванні господарського реманенту. Слід відмітити, що польське населення ставилося до цих акцій з повним зрозумінням і вповні їх одобрювало. Рідкими бували випадки, щоб поляки ставили збройний спротив. В таких випадках опір цей ліквідовано при допомозі зброї" (Центральний державний архів Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації РП, далі - ЦА МВС і А РП, Варшава, справа х/8, т. V, арк. 395).

Звертає на себе увагу також те, що ОУН і УПА, як правило, вели не лише каральну, а й цілком конкретно спрямовану пропагандистську політику. Як вимагала одна з інструкцій ОУН, слід "карати, але завжди з обов'язковим політично-пропагандистським роз'ясненням" (ЦА МВС і А РП, Варшава, справа х/32, арк. 4).

Ось одна з численних ілюстрацій виконання цієї вимоги: "Дня 3 і 4 листопада 1945 р. вд відбув пропагандивні рейди до польсько-українських сіл: Сенькова і Войткова. В тих селах переведено збори серед польського населення, якому вияснено, що польське й українське населення повинні жити зі собою в годі, не слухати підшептів большевиків чи їх вислужників, яких в інтересі лежить польсько-українська боротьба та відізвано поляків, щоб ті ставали до боротьби зо спільним ворогом большевицькою Москвою. На зборах в обох селах було присутніх понад 100 осіб /мужчин і жінок/ по обличчях присутніх на одних і других зборах було видно зрозуміння справи та подив нашим стрілецтвом, яке було належно вбране та узброєне і культурно та чемно поводитися" (ЦА МВС і А РП, Варшава, справа х/8, т. V, арк. 396).

Польська влада також формулювала аргументи

для виправдання своїх примусових дій при виселенні українців, а командування Війська Польського - привід для проведення репресій проти цивільного населення, підозрюваного у підтримці УПА. Ось, наприклад, лист Міністерства праці і соціального забезпечення до Е.Осубки-Моравського від 7 листопада 1945 р.: "Згідно з отриманою письмово інформацією з Перемишльського, Бжозовського і Ярославського повітів на 29 жовтня ц. р. там було спалено бандерівцями 42 села. Це переважно громади, з яких українське населення було виселено, але є також і польські села, спалені з помсти, населення яких у кількості 36.000 чоловік живе у нужді без даху над головою. Пожежі охопили села, які розташовані зразу відразу за межою м. Перемишля.

Доводячи вищезгадане до відома Громадянина Прем'єра, дозволяю собі запропонувати організацію відплатної операції з метою покращення безпеки людей і державного майна (діючі в Жешівському воєводстві 3 дивізії Польського війська - це сила, якої не вистачає), а також виділити відповідні кредити (в сумі щонайменше 15 мільйонів злотих у розпорядження Жешувського воєводи) з метою допомоги погорільцям" (ЦА МВС і А РП, Варшава, спр. 301, арк. 247).

Проте всі заходи польських і радянських каральних органів та регулярного війська, спрямовані на боротьбу з УПА, не дали в 1945-1946 роках бажаних наслідків. Розбиті по кілька разів сотні відновлювалися знову, знаходячи допомогу і підтримку в селах у мешканців, які симпатизували УПА.

Як зауважує польський історик Р.Дрозд, "залучення війська до переселенської акції не забезпечило повної депортації всіх українців. Приблизні дані свідчать, що в кінці 1946 р. південно-східні території Польщі населявало біля 200 тис. осіб української

національності. Для влади це означало, що українська проблема не була остаточно вирішена" (Депортації поляків та українців: кінець 1939 - початок 50-х років. До 50-річчя операції "Вісла". - С. 19).

Таке "остаточне" розв'язання, тобто остаточне виселення українців (160 тисяч осіб), було досягнуте у ході акції "Вісла", що розпочалася 28 квітня 1947 р. і частину документів про яку також вміщено у цьому виданні. Не дивлячись на те, що існує чимало публікацій про цю акцію, чимало важливих деталей, пов'язаних з нею, дотепер потребують уваги дослідників. Наприклад, співробітник Інституту історії Польської академії наук Р.Тожецький стверджує, що рішення про проведення операції "Вісла" було ухвалено у Москві в лютому 1947 р., а план її підготував, за дорученням Л.Берія і Г.Маленкова, нарком внутрішніх справ УРСР С.Савченко. Вже після цього, у березні 1947 р., відповідне рішення ухвалило Політбюро ЦК ППР, а по тому, 12 квітня, - Комітет громадської безпеки ПР (Torzecki R. Wisła zaczęła się w Moskwie // Gazeta Wyborcza. - 1997. - 20 maja). На жаль, цей автор не наводить жодного документального підтвердження на користь власної версії про "московські корені" операції "Вісла". Однак якщо прийняти цю версію, то вона внесе суттєві корективи у попередні уявлення про безпосередні причини антиукраїнської активності польської влади. Наприклад, це означає, що вбивство вояками УПА 28 березня 1947 р. заступника міністра національної оборони Польщі генерала К.Сверчевського зовсім не мало такого фатального значення для розгортання операції "Вісла", як це вважалося раніше. Ба більше, нині побутує думка, що певні кола польської влади самі посприяли тому, щоб інформація про маршрут пересування генерала, який дискредитував себе своєю

поведінкою і якого свідомо вирішили принести в жертву, стала відома упівцям. Останні лише вміло скористалися наданими їм відомостями. Отже, ще чимало належить зробити для всебічного з'ясування причин операції "Вісла".

Ось як в одному із службових польських документів описувалась ситуація на тій території, де розгортала свою діяльність Оперативна група (ОГ) "Вісла": "На території оперативного району живе мішане польсько-українське населення; українське населення процентно переважає у східних і південно-східних районах цієї території.

Польське населення, яке живе у віддаленому районі на кордоні держави та віддалене від культурних центрів, є політичне мало свідомим, а крім того заляканим терором фашистських українських банд.

Українське населення переважно має вороже ставлення, бере активну участь у діяльності банд або співпрацює з ними; банди користуються великим авторитетом серед українського населення...

Згідно з розумінням українського населення, банди У.П.А. (Української Повстанської Армії) борються за так звану "Самостійну Україну". Українське населення поповнює банди живою силою і допомагає матеріально, співпрацює при організації бандитських операцій, проводить широкомасштабну розвідку за допомогою сильно розгалуженої цивільної сітки і т.п." (ЦА МВС і А РП, Варшава, спр. 269/179/2а, арк. 1-2).

У цитованому документі було дано також характеристику тогочасної структури УПА: "Банди УПА мають гнучку військову організацію. Територіально діляться на загони (так звані "курені"), які очолюють у більшості випадків колишні офіцери СС. До складу куреня входить в середньому 5-6 сотен кількістю 150-300 чоловік. Сотня ділиться на дві чоти, які відповідають

нашій роті, кожна з яких складається з трьох роїв приблизно кількістю взвода.

Всі ці загони мають добре розбудований політико-виховний апарат, який діє не тільки у частинах, але також проводить сильну пропаганду серед місцевого населення.

Крім суто військової організації, банди мають власну владу цивільної адміністрації і відповідний виконавчий апарат на місцях.

Банди переважно озброєні сучасною автоматичною зброєю - німецькою, російською і чеською за походженням. Мундири різні. Зустрічаються мундири німецькі, російські, польські. Переважає однак цивільний одяг.

На основі даних розвідки, проведеної всіма засобами, включаючи підслуховування радіо - і телефонних переговорів, банди, як правило, підготовлюють операцію, концентруючи великі сили на час операції. Після проведення операції зразу ж розпорошуються на місцевості і повертаються у свої села, де виконує свою працю на вигляд спокійне населення. Діють, як правило, раптово, роблячи засідки і неочікувані напади. Нападають на малі загони війська, державні установи, адміністрацію, представників влади, польське цивільне населення, важливі промислові об'єкти; підривають залізничні колії і мости. На постоях добре забезпечуються перед нападом. Пересуваються переважно вночі. У випадку зустрічі з великим загonom війська уникають бою і організовано відступають" (Там само).

Операція "Вісла" проводилася військом - 5 дивізіями піхоти (3, 6, 7, 8, 9), 1 дивізією КВБ (Корпусу Внутрішньої Безпеки) та 3 додатковими полками (піхотний, самоходний і саперний) - разом 7 дивізій. Війську допомагала Обивательська Міліція, Добровольчі Резерви Обивательської Міліції та Управління

Безпеки. Всього в цій акції брали участь 20 тисяч польських вояків, не беручи до уваги відділів місцевої міліції, безпеки і прикордонників (Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття. - С. 217). Загальне керівництво здійснював генерал С. Моссор.

Радянське командування перекинуло з Львівської області одну танкову дивізію, спеціальні протипартизанські загони і заблокувало прикордонними військами українсько-польський кордон. Чехи виставили спеціальну оперативну групу, надали полякам транспорт, щоб їх частини могли швидше пересуватись.

Формально акція "Вісла" завершилась у липні 1947 р. Однак переселення продовжувалось у серпні, вересні і навіть у жовтні 1947 р. Окремі особи, тимчасово затримані або відлучені від своїх родин, приїздили на нове місце мешкання ще в січні 1948 р. Останньою групою переселенців були 32 родини, переселені між січнем-квітнем 1950 р. з повіту Новий Торг до Щецинського воєводства. Це були родини, які не одержали дозволу на перебування в прикордонній смузі, головно змішані подружжя. Ще у квітні 1947 р. Політбюро ЦК ППР ухвалило створити для остраху непокірних концтабір у Явожно. тут було ув'язнено 3 870 осіб, в тому числі 700 жінок, 27 греко-католицьких та православних священиків. За час функціонування концтабору (травень 1947 - січень 1949 р.) загинуло понад 160 в'язнів (Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття. - С. 218).

Якщо УПА з повною підставою можна вважати армією без держави, то акція "Вісла" зробила її ще й армією без перспективи у Закерзонні. Як зазначалося у оперативному наказі за # 0011 штабу Оперативної

групи (ОГ) "Вісла" від 22 липня 1947 р., "ядром і найбільш бойовою частиною банд У.П.А. були курені "Байди" і "Рена", які склалися з сотень: "Бурлаки", "Крилача", "Ластівки", "Громенка" та "Біра", "Хріна", "Стаха" і "Романа". Все це були сотні чисто лісові, дуже бойові, які склалися з найбільш запеклих командирів і бандитів, які на своєму сумлінні мали найбільшу кількість вбивств, підпалень і грабежів. Обидва курені повністю розгромлені, вони втратили 80 % своєї бойової сили. Залишки перейшли декількома групами на територію Радянського Союзу і Чехословаччини, де остаточно їх ліквідує союзницькі війська" (ЦА МВС і А РП, Варшава, спр. 264/179/20, арк. 123).

ОГ "Вісла" з квітня до липня 1947 р. провела 357 бойових акцій, було ліквідовано 1509 повстанців, знищено 1178 бункерів і криївок (Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття. - С. 218). Водночас польською владою було заарештовано майже 2800 осіб з цивільної мережі ОУН і УПА у Закерзонні (Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.). - К., 1999. - С. 49).

До цього можна лише додати, що депортація українського населення позбавила збройну боротьбу УПА в Закерзонському краї основної мети - збройного захисту цього населення. Ось чому головнокомандувач УПА Р.Шухевич віддав наказ припинити боротьбу на Закерзонні.

\*\*\*\*\*

Зрозуміло, не всі документи, які є потрібними для більш повного розуміння досліджуваної проблеми, поки що вдалося віднайти. Однак і віднайденого,

гадаємо, вистачить для того, щоб скласти уявлення про те, що насправді відбувалося, а також для того, щоб підкреслити актуальність і гостру потребу у подальших дослідженнях діяльності ОУН і УПА.

При публікації збережено мову, стиль, лексику, орфографію оригіналу документів. Нумерація документів і заголовки належать упоряднику. Частину текстів подано у перекладі з польської мови. Деякі документи УПА, захоплені польською владою, збереглися лише у польському перекладі, а тому для публікації довелося зробити зворотній переклад - з польської мови на українську, якою, власне, свого часу ці документи і готувалися. Для зручності користування виданням складено список скорочень.

Висловлюю щиро подяку директорів Центрального архіву Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації Польщі у Варшаві Є.Тухольському, начальникові Державного архіву СБУ О.Пшеннікову, а також працівникові того самого архіву П.Кулаковському, за сприяння у підготовці цієї публікації. Разом з ними та з іншими колегами ми упродовж кількох років працюємо у спільній польсько-українській робочій групі, яка готує багатотомне видання "Україна і Польща у 30-40-х роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів служб спеціальних" (два томи цієї видавничої серії вже вийшли друком, а один з наступних томів буде спеціально присвячено ОУН і УПА). Сподіваюсь, ця співпраця сприятиме взаєморозумінню польського і українського народів, відновленню історичної правди, в тому числі і про діяльність ОУН і УПА на терені Польщі у 1944-1947 роках.

Окрема подяка Р.Чайковській за технічну допомогу у підготовці цієї публікації.

*Юрій ШАПОВАЛ,  
професор, доктор історичних наук*



ДОКУМЕНТИ  
І  
МАТЕРІАЛИ



1 9 4 4

Звіт про рейди 2-ї сотні “Дружинників”  
15 жовтня 1944 р.

ЗВІТ Ч.1.  
з рейдів II-ої сотні “Дружинників”  
під командуванням сот.бул.  
Чорного за час від 26.УІ.1944-15.Х.1944 р.

Дня 26.УІ.1944 р. на наказ Проводу долучує до села Тростянця сот. бул. Чорний ще з двома чотами /чотових Сокола та Кармелюка/ й сполучується з чотою чот. бул. Підкови, де остання вже квартирувала та комплектується II-а сотня “Дружинників”. Через три дні до другої сотні “Дружинників” долучує ще чота чотового Байди. Підчас дводенного перебування в Тростянці роззброєно групку з 20-ти вояків, які панічно відступали під прапором большевиків.

Внаслідок того, що фронтова лінія підсувалася до околиць нашого постою команда сотні рішила розкинути поодинокі чоти по селах, де, прийнявши зовн. форму місцевого населення та добре законспірувавшись, переждати просунення фронтових застав, що й було згідно наших завдань. Чоти розподілено по таким селам: I-а чота село Лодина й Дзвіняч, де теж примістився штаб сотні; II-а чота с. Ліщовате; III-я чота с. Середниця та IV-а чота с. Ліщовате, однак обставини не дозволили й остання закватувала в с. Ліщоватому.

Чоти по згаданих селах розмістились. Однак фронт, дійшовши до сіл в котрих закватувала наша сотня, почав стабілізуватись. Всі чоти знайшлися в піднімецькій дійсності за винятком чоти IV-ої, яка була поміж нім. та больш. фронтом. В

такому стані ми були від 7.ІІІ. до 22.УІІІ ц.р. Підчас нашого перебування в підпіллі роблено заходи, щоб нав'язати зв'язки з іншими відділами. Для цього часто вислав я на різні сторони зв'язкових. Однак запобіги увінчувались безуспішно. Щойно, виславши на розвідку шефа розвідки Богуна та сот. політвих. Гонту, вдалося згаданим налагодити зв'язок з курінним Реном та сотнею Осипа. Це було 21.УІІІ. ц.р.

22.УІІІ. ц.р. дістаю повідомлення від Окр. Провідника Сянїччини Хмеля про те, що він договорився з німцями й що наша сотня могла вказатися на денне світло. В цій справі я від'їжджаю до дивізійного німецького штабу, й, поговоривши про місце, час і спосіб стягнення, вже 23.УІІІ. стягаю цілу сотню з підпілля. Дальше скеровую свій напрям до с. Березки /Сянїччина/. 25.УІІІ. ц.р. переходимо до с. Жерниці Вижньої й тут починається щоденний військовий вишкіл, який тривав аж до 20.ІХ. ц.р. При тому особлившу увагу звертано на новоприбулих. Для поширення нашої ідеї серед малосвідомих кругів громадянства Лемківщини в неділі та святочні дні на села, з стрільцями в кількості 1-ої чоти або 2 чи 3-ьох роїв, йдуть виховники та під церквою виголошують принагідні промови. Такі пропагандивні рейди відбуто до таких сіл: Жерденка, Стежниця, Воля, Матюшева, Мхав, Балигород, Жерниця Вижня і Нижня, Загочев'я і ін.

Того рода рейди мали великий вплив на населення, бо через них вплинулося на піднесення національної свідомості, піддержка на душі, одним словом сказавши, дано малосвідомому Лемкові до зрозуміння для чого, на що й пощо він живе та що він повинен скерувати плоди щоденних трудів для добра України.

На день 31 серпня приготовано відсвяткування “Свята Зброї”. Свято відбулося дня 2 вересня /неділя/ в с. Жерниця Вижня, де станціонувала наша сотня та в с. Бережниця Вижня, на місці постою сотні Громенка. В програму свята входили:

- а/ Вступне слово - Сот. Бул. Чорний,
- б/ Привітне слово від Проводу з-за фронту - Шеф розвідки Богун,
- в/ Реферат - Сот. Політвих. Гонта,
- г/ стрілецькі пісні - виконував стр. хор під дир. чотового Кармелюка,
- д/ деклямації - виконували стрільці,
- е/ на закінчення мав слово до стрілецтва нашого відділу Окр. Пров. Хмель. /Свято почато відправою Служби Божої в місцевій церкві/.

Підчас свята брала участь ціла наша сотня, як теж сотня Громенка та цивільне населення із дооколишніх сіл. Учасників свята ок. 1200-1400 .

Дня 7.IX. зліквідовано в Жерниці Вижній: 9-ть ляхів, походження із Ліска. Причини: доносили на українців, мали зв’язок з Червоними Партизанами /ЧП./, з якими співпрацювали проти українців. /Вище згадані належали теж до польської підпільної організації/; та 3-ьох дезертирів з німецької армії, по національності руські, які хотіли долучити до ЧП.

Під час постою в с. Терці, до якого прибули 13.IX. о год. 13.30, дня 15.IX. о год. 5.30 рано йде майже ціла сотня на “Ейнзац” проти ЧП. в околиці с. Лопінки. Наблизившись до лісу, місця постою табору большевиків, про що донесла місцева розвідка, свій наступ ми започаткували гранатометними стрільнями /ок. 29/. Опісля ми подались розстрільною по чотам на перевірку певного участка лісу. Після проведення перевірки переконались

ми про цільність наших стрілен в сам табор, в висліді чого було багато трупів та полишили багато різних речей на місці постою табору. Без сумніву можна сказати, що були теж і ранені, але їх забрали зі собою й щось конкретного сказати годі.

18.IX. у Терці ліквідується 2-ох німаків, які найшовши на нашу заставу, не хотіли підпорядковуватись її наказам.

19.IX. наша розвідка донесла, що появилася большевицька стежа. Було це о год. 14.30. Вив'язався між нашою заставою, а большевицькою стежою бій, який тривав понад півтора години. Вій цей зведено з кількократно переважаючими силами ворога. Відтак на нас посипались гранатометні стрільна від яких по нашій стороні зістає один убитий, а два легко ранені. З Терки відходимо до с. Кривого де похоронюємо вбитого стрільця, а відтак йдемо до Гільська. Користаючи з негального та панічного відступу німецьких та мадярських військ, які в тому хаосі кидали все – зброю, коци, шинелі і т.д., доповнилось в сотні узброєння та забезпечено стрільців теплим одягом на зиму, як рівнож багато різної зброї та інших військових речей замагазиновано.

На підставі відомостей з радія, що знаходилося в сотні та самих спостережень, передбачалось скорий прихід большевиків, а що нашим завданням було продертись в большевицьке запілля, ми рішили відступити в лісовий масив, де б фронт перепустили понад голову. Щоб оминати заскочення фронту неприготованими, ми 22.IX. ц.р. в пополудневих годинах відходимо в напрямі сіл: Насічна, Дверник, Сухі Ріки, Затварниця. Тут закватировуємо на горі Яворець /1042 м./, де задержуючи всі засади конспіраційного поступовання,

перебуваємо до 27.IX. ц.р. За цей час большевицький фронт проходить вперед. При пересуненні частин ЧА сильно обстрілювали гранатометами лісові масиви. Це не минуло й місця нашого постою, й коли посипались сильні стріли, при відступі з одного місця на друге через свою нетактовність відлучилось дві чоті на чолі з ад'ютантом сотенного вістун. Зенком.

Тому, що ми знайшлися поза тереном нашої ВО, й щоб уникнути можливих конфліктів з фронтовими частинами, дня 27.IX. о год. 13.00 відходимо в північному напрямі й переходимо пропри такі села: Сухі Ріки. Затварниця, Руське, Росохате, Скородне, Лип'я та Бандрів. Підчас постою в Бандрові /Л.Х./ знищено: 1-о особове авто та три особи, з того два майори 6-го Отдельного Моторизованого Понтонно – Мостового Батальйона та шофер, які, попавши на нашу заставу, не здержались та втікали; два вояки ЧА. , по національності руські, які втікали перед нашою стійкою; та одно авто тягарове з апровізаційними продуктами, як: консерви, смалець, цукор, мука і т.п., які забрано зі собою.

Дальше 3.Х переходить сотня в с. Тиха, де зліквідовано 3-ох НКВД-истів, з того 2 лейтенанти, а теж голову сільради з Нанчівки Великої, який перейшов на службу НКВД як донощик. Підчас сутички зістав один наш стрілець тяжко ранений так, що через пару днів помер.

Дня 5.Х. покарано через повішення голову сільради с. Волошинова, який був на службі НКВД як донощик. Як він сам признався нашим жандармеристам, то вже був видав 17 свідомих українців, членів ОУН або симпатиків.

Перебуваючи 7.Х в селі Білічу, до нас долучує

група селян, які скривалися від большевиків перед мобілізацією. З останніх доповнюється поодинокі чоти /в рою 1+12/ та створено ще одну чоту на чолі з чот. Полянським.

На ніч з 8-9.X сходимо до села Сушиці Великої де й заночовуємо. Та світанок приносить змінну ситуацію. Большевики хотіли робити чергову обласу на ліс, а ідучи в село маршовою колоною найшли на наші кулеметні гнізда. Вив'язався бій, який тривав не довго. Висліди: по нашій стороні один тяжко ранений так, що за 17 хв. Помирає, зновуж большевики мали около 23 убитих та тяжко й легко ранених.

З Сушиці Великої дальше прямуємо на терен нашої ВО. Доходимо до села Тарнави, яке лежить на окраїнах ВО Ч.6. Звідтіля йдемо через села: Полянну й Велике, а дня 12.X. переходимо через новостворену границю між т. зв. УРСР та Рад. Польшею й почерез Арламів доходимо до с. Ямної Долишньої.

Постій 15. Жовтня 1944 р.

Сотенний Булавний

Чорний (Підпис)

*Машинопис. Оригінал.*

*ЦДАМВС і А, справа X/31, арк. 1-3*



---

1 9 4 5

Повідомлення повітового старости А.Щудліка  
у Санюку до Суспільно-політичного відділу Вое-  
водського управління в Жешуві  
*23 серпня 1945 р.*

Конфіденційно

Уночі з 11 на 12.08.45р. близько 21 години 45 хв. до громади Дальова прибула велика кількість бандерівців, які, після втручання місцевої міліції відійшли. Тіж самі бандерівці увійшли до м.Камьонка і пограбували там декілька господарств. Потім вони підпалили віз з соломною, що стояв на дворі, а коли люди почали гасити пожежу, вони відкрили вогонь і поранили декілька осіб, яких було відправлено до лікарні у Кросні. Після вищевикладеного, ті ж самі бандерівці ввійшли до Посади Яслінській. Там вони забрали 6 коней у місцевих господарів, 4 голови великої рогатої худоби загальною вартістю 1550 злотих, білизну та взуття. Ці події відбулися 13.08.45 р. Того ж дня бандерівці попрямували до Суровиці. Між ними помічено декілька жінок з санітарними приладами. Бандерівці затрималися в тій громаді. Вони забрали всіх українців та повідомили їм, що війна не скінчена і що Польща не буде такою, як зараз; що Україна мусить бути; що вони мають угоду з Америкою і що місцеве населення не повинно слухати польські влади та не має чого боятися. Після цього бандерівці забрали колишнього солтиса Дзябу Теодорія і спрямували до Дарова. Вони підійшли до будинку Масника Дмитря і запитали, чи він тут мешкає, оскільки вони мають до нього справу. Масника Дмитря не було вдома, тоді бандерівці пішли до греко-католицького ксьондза Кміцікевича, де вони їли та відпочивали. 17.08.45 р. вранці до

громади Суровиця прибули бандерівці і зажадали від солтиса списки населення та худоби. Тим часом якась невідома особа дала серію пострілів з автомату в напрямку бандерівців. Після цих пострілів бандерівці оточили село і зібрали все населення в одному місці. Командир звернувся до населення з попередженням, якщо хто-небудь спробує в них стріляти, вони спалять все село. Він довів, що не треба їх боятися, оскільки вони прийшли не грабувати і не вбивати, а виступають лише проти комунізму. Незабаром життя буде краще, а Україна і Польща будуть не такими, як зараз. Потім він зажадав від мешканців громади зібрати мундири, шапки та набої, а також продукти, призначені для державних поставок. О 14 годині бандерівці підпалили хату Масника Дмитра, яка була повністю спалена з усім майном. Увечері після збирання продуктів бандерівці відійшли у напрямку Вернойовкі. Частина бандерівців налічувала близько 400 осіб.

18.08.45 р. о 13 годині група бандерівців у кількості 50 чол. проходила через громаду Дудиньце, група була розбита в Оджехові під час акції. Група попрямувала у напрямку Воліці. Бандерівці забрали з собою селянина з Дудинця Возного Миколая та його коня, на якого посадили пораненого бандерівця. Вищезазначений селянин до сих пір не повернувся.

18.08.45 р. в Санокі було розповсюджено листівки такого змісту: 1) Не треба жидам вимагати повернення давньої власності; 2) Польські жиди, що перебувають за кордоном, повинні залишитися там й далі, а якщо вони перетинають Кордон Польщі, то будуть присуджені на смерть. 3) Вищезазначені розпорядження не стосуються жидов-християн. В повіті Санок останнім часом з'явилися листівки українською мовою, які після

перекладу будуть надані.  
Повітовий староста

Щудлік А.

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВСі А РП, справа 301/1252/135, арк. 34-35.*

Повідомлення повітового староства у Саноку  
до Суспільно-політичного відділу Воеводського  
управління в Жешуві  
*24 серпня 1945 р.*

Згідно з розпорядженням від 24.04. цього року  
L: E -/8195/45 доповідаю:

Управління гміни в Яслісках 23.08. цього року  
проінформувало мене письмово, що 22 цього місяця  
увечорі близько 9-ої години банда оточила село  
Шкляри, гміна Ясліська. Населенню східного по-  
ходження, було наказано покинути будинки, худобу  
було вигнано з стойла і протягом півгодини все се-  
ло було охоплено полум'ям, лишилося тільки три  
будинка. Винуватці злочину спокійно відійшли в  
напрямку Нижньої Золі. Банда забрала в населення  
тільки взуття і наказала залишити село.

Банда складалася з 350-400 осіб, була одягнених  
в німецькі, польські та інші мундири. З розповідей  
населення відомо, що в Полянах Суровічних, Су-  
ровіці і Дарові збитки є більші. Населення зі схо-  
ду, розміщене земським управлінням в Саноці у  
селі Шкляри /близько 16 родин/, вивезено до Ри-  
манова Здрою, оскільки в громаді Ясліській немає  
приміщень, а крім Ясліськ для них немає місця, бо  
інші українські села зайняті бандерівцями.

Органи безпеки повідомлені про вищевказані  
напади.

За повітового старосту  
Міхер Казімір, референдарій

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВСі А РП, справа 301/1252/135*

Інструкція командирам підрозділів і підвідділів  
УПА у звязку з проведенням переселень  
7 вересня 1945 р.

1) У звязку зі збільшеною загрозою виселенчої акції належить негайно заготовити як найбільшу кількість харчових припасів та інших річей в магазинах поза оселями. Магазинувати якнайбільші кількості харчів, зокрема сухарів /добре випечених/, макарону, товщів, консорвованого мяса, консервованих ярин, меду, круп, муки, збіжжя, бульби. Усе, забезпечити старанно і фахово перед зіпсуттям. Вибирати сухі місця, сухе солідне опакування, сухий будівляний матеріал, зокрема бляху, папу і т.п. Бульбу закопувати теж у великих кількостях, окремо, в критих замаскованих кінцях, теж поза оселями. Так само різну ярину. Роботи при магазинуванні виконувати лиш певними людьми. Ділити магазини на різні категорії. Бодай частину мусять магазинувати особисто найпевніші, найбільш довірені. Уникати розконспірування організаційних магазинів перед населенням. Цивільне населення також має магазинувати собі, окремо. Усе старанно маскувати.

2) На випадок виселення сіл в цілості, чи частинно – забезпечити від виселюваних, якнайбільших кількості харчів та іншого майна /збіжжя, худоби, устаткування/. Крім того забезпечити в час з

будинків, заки ми їх ще не спалимо, або заки їх не обсадять ким іншим, сухий будівляний матеріал, передовсім бляху на будову орг. приміщень. Матеріал складати тимчасово в забезпечених місцях.

Постій , 7.IX. 45 р.  
Слава Україні!

*Машинопис. Копія.  
ЦДАМВС і А, справа X/66, арк. 25.*

Наказ усім командирам відділів і підвідділів  
УПА, боївок та інших збройних частин на терені  
ВО 6 у зв'язку з проведенням переселень  
*9 вересня 1945 р.*

Польсько-большевицькі урядові частини почали загальне примусове виселення українців.

1). Супроти цього наказується там, де наші збройні відділи будуть мати добру можливість, перевести боєві акції проти тих, які переводять виселення – негайно виконати це. Знищувати переселенчі комісії та всіх тих, які змушують до виселення.

2). Виселені, опущені українські села обов'язково спалити, так, щоби не остались жодні будинки ні будівельний матеріал. Перед спаленням, оскільки в можливість, забезпечити з тих сіл потрібне нам позістале майно. (Харчі і припаси, деякі устаткування, бляха з будинків і дошки на магазини харчів і т.п.).

3). Ще перед закінченням акції виселення, а з нашої сторони спалення сіл, - забезпечити негайно максимальні скількості харчів в добре законспірованих лісових і пільних магазинах.

4). Підчас виселенчої акції можна декого приділити

до транспортів при родинах, зокрема на схід до колгоспів і фабрик. Це відноситься спеціально до хворих і других, яким буде важко опісля пробитись.

5). Відділи, які по виселенчій акції сповнять своє завдання спалення опущених сіл дістануть дальші доручення. Якщо би зв'язки були перервані, командири частин будуть діяти на власну руку відповідно до ситуації. Відділи, які не будуть мати змоги вдержатися на терені дотеперішнього діяння, можуть по сповненні цього наказу пробиватися через границю на терени інших округ і там рейдувати. В критичній ситуації можна пробувати також рейду на польський терен, але треба пам'ятати, що то дуже важка справа.

6) Командири і політвиховники переведуть негайно зі своїми відділами гутірки, вияснюючи положення та загриваючи до твердої боєвої постави у виконанні цього останнього обов'язку супроти нашої рідної землі, яку вороги-окупанти нам відбирають. Не сміємо опустити її без бої зі спущеними мов раби головами. Хай за нами горять вогні, хай ніхто не тішиться нашою працею і хай ворог знає, що ми безборонно не дамо себе знищити.

Слава Україні! – Героям слава!  
Постій , 9.IX.45 р.

ВО 6 – Лір.

*Машинопис. Копія.  
ЦДАМВС і А, справа X/66, арк 24.*

Повідомлення Люблінського воєводи Рuzги до  
Політичного департаменту Міністерства громад-  
ської адміністрації

14 вересня 1945 р.

Таємно

1.IX. ц. р. о годині 16-ій за місцевик часом, на  
вантажну машину, яка поверталася з Белза до Гру-  
бешова, між селом Вижлув і Русіном, в ярі на від-  
стані приблизно 500 метрів від села Русін, напала  
банда українських націоналістів (У.П.А.), в кіль-  
кості близько 400 осіб, озброєних важкою й лег-  
кою зброєю та гранатами, яка у кривці на горбку  
чекала на машину, що мала підїхати. „Бандерів-  
ці” обстріляли в ярі машину та увесь її екіпаж з  
важкої зброї, а потім обкидали її гранатами, в ма-  
шині їхали наступні особи:

1. Кравченко Юзеф, заступник завідуючого  
Д.У.Г.Б. у Грубешові
  2. Новосад Владислав
  3. Рахуба Чеслав Працівники
- Д.У.Г.Б. у Грубешові
4. Курцман Генрик
  5. Вуйтович Едмунд
  6. Вомбжезна - член П.Р.П.
  7. Бєдняк Броніслав
  8. Баліцький Зигмунт, Комендант Поста Н.М. у  
Хоробрув
  9. Запал Ян - Міліціонер Поста Н.М. Белз
  10. Герус Гжегош - Міліціонер Н.М.
  11. Жарський, водій Повітового старства в  
Грубешові
  12. Стасюк Вітольд, заступник водія
  13. Стець Владислав
  14. Рикачевський Ян, заступник] Завідуючого  
Постачанням у Грубешові



15. Собчук Леон, член [Союзу] селянської взаємодопомоги

16. Зеблікевич, член [Союзу] селянської взаємодопомоги

17. Козловський Францішек, житель м. Грубешова

18. Кошицький Мечислав, жит[ель] Белза

19. Бай - жінка, жителька м. Грубешова, та дві жінки, прізвищ яких не встановлено .

Екіпаж машини, на яку напали [бандерівці] розпочав оборонний бій з бандитами, але внаслідок переважаючої сили вони були вбиті або тяжко поранені. Після закінченого внаслідок браку боеприпасів бою, бандити добивали кожного з револьверів, стріляючи декілька разів в голову. Частина останків вбитих вони кинули, на машину, після чого підпалили її, в результаті чого трупи частково обгоріли. Курцманові Генрику, працівникові Д.У.Г.Б. у Гребешові вдалося врятуватись, удаючи убитого, на якому лежали два трупи. Він пролежав доки “Бандерівці” не відійшли.

Воєвода Рузга

(Підпис)

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦДАМВС і А, справа 304, арк. 5*

Повідомлення Люблінського воєводи Рузги до  
Політичного департаменту Міністерства громадської адміністрації

*14 жовтня 1945 р.*

Надпис від руки: “II Департамент,  
Вже використано?, 26.X.46”

5.10 ц.р., приблизно о 23-й годині, українська банда силами 3000 чоловік, озброєних ручною і станковою автоматичною зброєю, легкою артилерією і мінометами V2 оточила містечко Кристинополь, обстрілюючи його з усіх сторін. Бій тривав приблизно 3 години, протягом якого було вбито приблизно 30 бандерівців, зі сторони Народної міліції загинуло 2 міліціонери, загинуло 50 українців, які у той час були з метою виїзду у Росію завантажені у вагони, а також декілька осіб польської національності, прізвищ яких до цього часу не вдалось з'ясувати. Бандерівці спалили дом коменданта поста Народної міліції. в Кристинополі і 11 домів, в яких мешкали поляки. Відступаючи, бандерівці залишили на полі бою 6 мінометів V2 і від 10 до 20 лент з набоями до с[танкового] к[улемету]. Бандерівці перед тим, як напасти, оточили усі прикордонні пости і обстрілювали їх, щоб прикордонники не мали можливості допомогти міліції.

11.10. ц.р. о 20-й годині, бандерівці силою, яку до цього часу не вдалось встановити, підпалили 5 сіл, розташованих на відстані від 3 до 8 кілометрів від Грубешова, а саме села Чернічин, Чернічинек, Терєбін, Терєбінець, Масломенч, Металін. Вночі було вислано відділення штурмового загону і кілька міліціонерів з Грубешува. Втрати поки що невідомі, бо загін, висланий на місце пожежі, ще не повернувся.

Розслідування триває.

Поскільки операція українських банд є шарокомасштабною, а Народна міліція, Управління громадської безпеки і полк внутрішніх військ не можуть протистояти цим бандам з огляду на їх чисельність і добре озброєння, прошу Гр. Міністра залучити військо з метою ліквідації цих банд

і повернення спокою на цій території. Тоді можна буде спокійно здійснювати переселення українського населення до У.Р.С.Р.

Воєвода В.Рузга

(Підпис)

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦДАМВС і А, справа 301/1252/135, арк. 32*

Лист з Міністерства праці і соціального забезпечення до Голови Ради Міністрів РП Е.Осубки-Моравського

*7 листопада 1945 р.*

Голові Ради Міністрів  
Громадянину Едварду Осубці Моравському  
на місці перебування

Згідно з отриманою письмово інформацією з Перемишльського, Бжозовського і Ярославського повітів на 29 жовтня ц. р. там було спалено бандерівцями 42 села. Це переважно громади, з яких українське населення було виселено, але є також і польські села, спалені з помсти, населення яких у кількості 36.000 чоловік живе у нужді без даху над головою. Пожежі охопили села, які розташовані зразу відразу за межою м. Перемишля.

Доводячи вищезгадане до відома Громадянина Прем'єра, дозволяю собі запропонувати організацію відплатної операції з метою покращення безпеки людей і державного майна (діючі в Жешівському воєводстві 3 дивізії Польського війська – це сила, якої не вистачає), а також виділити відповідні

кредити (в сумі щонайменше 15 мільйонів злотих у розпорядження Жешувського воєводи) з метою допомоги погорільцям. Незалежно від цього Міністерство праці і соціального забезпечення негайно підготовлює пересилку на вищезгадану територію запасів одягу, білизни та взуття з УНРРА, які знаходяться у розпорядженні Міністерства.

ВІЦЕ-МІНІСТР

(Підпис)

Прямокутна печатка: "ПРЕЗИДІЯ РАДИ МІНІСТРІВ. Отримано 20. XI. 1945р. № 125-3/1"

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, спр. 301, арк. 247*

Оперативний звіт підрозділів УПА за період  
11 липня - 31 жовтня 1945 р.  
31 грудня 1945 р.

Данилів  
Постій, 31.12.1945 р.  
Год. 17.

"Вовки". Дня 28.8.45.р. о год. 13-ій, к-р Черник одержавши від розвідки повідомлення, що до с.Угринова приїхало одно авто з провокатором "Юрченком (Йдеться про Ю.Левочка. - Ю.Ш.) та стрибками, вибрав 15162 (Тут і далі не дуже зрозумілі цифри. Можливо, завищені з конспіративних міркувань. - Ю.Ш.) найкращих стрільців і підстаршин, та подався в напрямі битого шляху Угринів - Долобичів, зробити заплановану ним засідку. На

краю угринівського лісу поділив стрільців на дві частини. Першу частину в числі 1272 стрільців, під командою чот. Лиса вислав зробити заставу на битому шляху біля угринівського цвинтаря. З другою частиною відїхав до с. Гонятина, де взяв ще кільканадцять стрільців з чоти Дуди. Переїжджаючи через с. Нисмичі, розвідав, що авто зі стрибками ще перед зробленням застави біля цвинтаря відїхало в напрямі с. Долобичів. К-р Черник зі стрільцями скоро подався на битий шлях Варяж - Ощів, і у віддалі одного км від м. Варяжа зробив засідку. Стрільці були розположені вздовж битого шляху при самім рові.

О год. 15-ій. Зі сторони м. Варяжа наїхало підводою 4-ох енкаведистів з переселенчої комісії. На наказ к-ра Черника, відкрито огонь. По короткій перестрільці 3-ох енкаведистів зістало вбитих, а один зловлений живим. По нашій стороні зістали легко ранені - чот. Дуда і підстаршина Гайда. Їх відвезено. На засідці залишилось 14162 осіб.

О год. 16-ій з Ощева в напрямі м. Варяжа переїжджало 9 підвод з польським військом, на кожній підводі було 5-7 осіб. К-р Черник дав наказ відступити 50 м від битого шляху і залягти. По переїзді польського війська наказав вертати на попередні становища. Пправе крило, яке успіло краще залягти, подало по зв'язку, що надїжджає авто. Кілька хвилин пізніше, точно о год. 16.45, праве крило відкрило сильний огонь. Авто зразу зістало частинно ушкоджене. В шоферці вбитий шофер та ранені: провокатор "Юрченко" і ст. лейтенант Леонов. Авто ведене даліше "Юрченком" підїхало ще до 100 м, скрутило на поле і зупинилось. Стрибки, зіскочивши з авта, почали оборонятись. Бій тривав 45 хвилин. Крім двох стрибків, яким далось втекти, усі зістали побиті. По нашій стороні впав стр. Крук.

Вислід бою.

Втрати ворожі: 20 вбитих, 1-н зловлений, 1-н важко ранений. Знищено одно авто. Здобуто від ворога 3 кулемети Дехтярова, 4 десятизарядки, 2 ППО, 11 ППШ, один кріс і 6 пістолі.

Втрати власні: один забитий, 2-ох легко ранених. Вистріляно біля 1000 шт. амуніції та викинено 6 гранат.

Дня 14.9.45.р. вд. стояв в угринівському лісі у віддалі 1 км, від краю. О год. 9-ій ранку стійка повідомила к-ра Крапку, що одна “дружина” польського ресорту наближається до лісу зі сторони від села Угринова. К-р Крапка вислав один рій в числі 21122 стрільців, під командою рой. Ярослава прослідити рухи ворога. Поки рій дійшов до краю, польський ресорт був вже в лісі. Навязався бій. По 15-хвилинній простілці, ресорт залишивши кілька вбитих і ранених, відступив. К-р Крапка, сподіючись, що підкріплений новими силами ворог може повторити наступ, зробив з чотирьох ройів оборонну лінію на краю лісу від с. Угринова. Рої рой. Набережного і рой. Горака вислав в ліс збити застави від тилу.

По 25-ох хвилинах скріплений ворог в числі 120-130 людей, почав наступати на ліс. Наступав дуже обережно. Около 800 м від лісу почав посуватись стрибками. З південно-західної сторони дві ворожі дружини (рої) намагались наблизитися до лісу. Підпустивши їх на 150 м, стрільці відкрили огонь. Ворог зразу спанікував, та залишивши двох вбитих відступив. В тому часі почали відступати решта ворожих сил. К-р Крапка стягнув застави і відійшов в глуб лісу.

Вислід бою.

Втрати ворожі: 7-ох вбитих, біля 6-ох ранених.

Втрати власні: жодні.

Вистріляно біля 1200 шт. аmunіції.

Дня 5.10.45.р. о год. 18.30 пвд. в числі 12402 стрільців разом з боївками СБ в числі 23452 стрільців під командою к-ра Сергія відійшов на заплановану надрайоновим проводом. акцію, на передмістя Забужжя (міста Сокаля). (Того самого дня в одному часі мав перевести акцію на м. Кристинопіль. вд, к-ра Штиля, гляди “Кочовики”).

Сили ворога на Забужжі начислювано до 30 осіб. Крім того по другій стороні ріки Буг, коло мосту Сокаль - залізнична стація, стояла, одна совітська застава, а у віддалі 2 км на північ від м. Сокаля, під лісом напроти с. Конотопи стояла друга совітська застава. О год. 2-ій к-р Сергій з пвд. зупинився перед Забужжем на дорозі Конотопи — залізнична стація, 200 м. на південь від перетяття битих шляхів Опільсько -Конотопи. Звідтам вислав одну групу в числі 2271 стрільців, під командою к-ра боївки на роздоріжжя Опільсько - Конотопи зробити заставу від вгаданих сіл, /застава ч.1./ Другу групу в числі 46122 стрільців під командою к-ра боївки Крука вислав зробити заставу коло мосту Сокаль - Забужже, по лівому боці. ріки Буг /застава ч.2./ Третю групу в числі 12182 стрільців під командою чот. Лева і рой. Горака вислав зробити заставу біля мосту Сокаль — залізнична стація по лівому боці ріки Буш /застава ч.3./ Ця застава одержала ще наказ висадити міст. Четверта група в числі 24222 стрільців під командою к-ра боївки мала держати заставу на захід від залізничної стадії від с.Савчина, /застава ч.4./ Ця застава на умовлений знак мала поділитися на дві частини. Завданням першої частини було залишитись на заставі, а завданням другої частини було перевірити,

чи на залізничній стації нема комісара з переселенчої комісії та його охорони. Коли б були зліквідувати їх та здемолювати залізничну стацію, крім цього спалити вагони і будки, в яких ждали на виїзд за Буг переселенці з Холмщини. По відході застав к-р Сергій з групою в числі 21212 стрільців наблизився до млина віддаленого 500 м. на північ від залізничної стації, та наказав його оточити і перевірити хто є в середині. Між польськими працівниками піймано одного члена ППР — співпрацівника енкаведистів. Його відпроваджено за млин і по короткому допиті розстріляно. В цьому часі на північ від млина зчинилась стрілянина. Це командир боївки Крук місто того, щоб оминати будинки і полями піти на призначене місце, пішов просто дорогою Забужжя — Сокаль і зустрівся з кількома польськими міліціантами, які ночували в приватних хатах. По короткій перестрільці міліціанти відступили. Дещо пізніше чот. Лев переходячи попри кол. Сокаль, положеної 200 м. на північ від залізничної стації, стрінув осібняка, який крикнув до нього: “Стуй!” і вистрілив з кріса. Чот. Лев пустив в напрямі стрілу кілька серій з автомату. Було чути лише зойк; осібняк утік. На місці стрілу знайдено один кріс. Стріли насторожили ворогів до більшої чуйности. Між будинками було чути крик місцевих мешканців. Не вважаючи на це, к-р Сергій дав наказ 1261 стрільцям зайняти становище з гранатометом коло млина і відійшов з рештою стрільців в напрямі станиці МО. Станиця МО була положена 150 м на схід від залізничної стації при дорозі залізнична стадія - Сокаль. Стрільці несли туди 106-кг торпеду. Знак розпочаття роботи мав бути вибух торпеди, та дві світляних ракети — червона і зелена. Переходячи через багністі сіножаття, торпеда замочилась і не хотіла зірватись.



Стрільці, полежавши до 15 хвилин у віддалі 150 м на північ від станиці МО, на наказ к-ра Сергія повернули на дорогу залізнична стація - млин, К-р Сергій дав наказ, щоб з гранатомета почали обстрілювати станицю МО та кляштор, в яким скривались польські терористи. (Кляштор положений 600 м на північний-схід від станиці МО). В час відкриття гранатометного огню стрільці почали обстрілювати станицю з крісів та кулеметів. По короткій перестрільці к-р Сергій зі стрільцями подався на залізничну стацію. Боївка ще своєї роботи не розпочала. Перед ждальньою залізничної стації стрінув припадково ранену жінку, яка просилась зробити її перев'язку. Біля неї скупчилось ще кількох стрільців. В цей момент несподіваний ворог кинув з поверху ждальні гранату, яка легко ранила рой. Чорного, стр. Сокола і Явора, жінка зістала ще важче ранена. К-р Сергій наказав обстріляти вікна ждальні, та зі стрільцями відійшов до будок і вагонів, де зробив короткий мітінг з переселенцями з Холмщини. По мітінгу дав наказ вагони і будки підпалити. Коли наказ був виконаний, повернув разом зі стрільцями під млин і наказав пустити чотири світляних ракет на знак закінчення роботи. Година була точно 23.30. При стягненню застав виявилось, що з групи Лева зістав важко ранений писар Юрко. Мосту не можна було висадити з причини браку запальників до мін. По розкиненню летючок до польського війська пвд. опустив Забужже.

Вислід бою.

Втрати ворожі: 2-ох вбитих. Спалено 30 вагонів, 40 будок, одну хату.

Втрати власні: один важко ранений, /другого дня помер/.

Вистріляно 60 гранатометних стрілен і 650 шт. амуніції.

“Кочовики”. Д н я 5.10.45. р., о год. 19.30 вд. та боївка Вороного разом в числі 251203-561303 стрільців під командою к-ра Штиля з наказу над-районового проводу вирушив перевести акцію на польських терористів і МО в м. Кристинополя. Сили ворога начислювано 30-40 осіб. Крім того 3 км. на північній-схід від м. Кристинополя в Потторжицькій Вільці стояла одна совітська застава, 2 км на схід в с. Бендьоха стояла друга сов. застава і 5 км на південь в с. Пархач стояла трета сов. застава. О год. 23-ї, коли застави були виставлені навкруги міста, боївка к-ра Вороного почала наступ на станицю МО від сторони парку з півночі. Дві торпеди, які пустили, не експлюдовали. Без важкої зброї станиці МО не можна було здобути. Станиця МО містилась в кляшторі, який був з грубого муру. По сильній кулеметній обстрільці ворог вицофався і скрився в приватних домах. На умовлений знак к-р Штиль почав наступати на м. Кристинопіль з противної сторони. Акція тривала від год. 23-ої до год. 1-ої. Вбито кількох міліціантів та терористів і спалено около 9 будинків. Підчас акції один зв'язковий з терену, ввійшовши на власне військо, через непорозуміння зістав забитий.

Вислід бою.

Втрати ворожі: 7-ох забитих, число ранених невідоме. Спалено біля 9 будинків терористів.

Втрати власні: один забитий /тереновий звязковий/.

Дня 11.10.45 р. заступник чот. Дуди Роман зі стрільцями в числі 23203 заплянував спалити с. Терєбінь, з якого зимою 44-45 р. українці зістали виселені за Буг.

Село почав палити о год. 20-ій зі східньої сторони. Стрільці розстрільною посувались в західному

напрямі і по черзі підпалювали усі будинки залишаючи лише де-не-де хату. По спаленню східньої частини села стрільці почали палити північну частину, а пізніше південну. Перед підпалюванням будинків стрільці повідомляли поляків, які вспіли вже оселитись, щоб виносили свої речі. Тим, які не вспіли винести виносили самі стрільці. О год. 24-ій акція була закінчена. Спалено до 300 номерів.

Д н я ...10.45.р. чот. Дуда ааплянував зліквідувати польську міліцію на станиці в с. Потуржині, як терористів українського населення.

По переваденні розвідки, пополудні з 20132 стрільцями подався на згадане місце. Крім чот. Дуди, усі стрільці були в совітських формах. Чот. Дуда в цивільному одязі виступав як переселенчій комісар. Перед станицею МО стрінув їх один міліціант - стійковий. Він повідомив з приїзд "совітів" решту міліції. Зі станиці до стрільців вийшло ще двох міліціантів. Рой, Діброва з двома стрільцями ввійшов до середини станиці розпитати, де є комендант міліції. Там зустрів 4-ох міліціантів, з яких двох їли обід. Почувши, що "совіти" питають за коменданта міліції налякались так, що аж ложки їм повипадали в рук. Один в міліціантів зараз заявив, що відшукає коменданта і відійшов. Другий подався за горілкою. Рой, Діброва залишивши одного стрільця при міліціантах, ввійшов зголосити, що коменданта міліції на станиці нема. Тоді чот. Дуда вислав іншого міліціанта, щоб його негайно відшукав. Ждучи, стрільці переходжувались по подвір'ю та коридорі станиці. Від битого шляху для обережности зроблено заставу. По півгодинному очікуванню на команданта чот. Дуда вислав ще одного міліціанта. Але надармо. Жоден з міліціантів не повертав. Завваживши, що решта міліції має охоту відійти /додумувалась,

хто це є/, чот. Дуда наказав арештувати. По забранню важніших річей, станицю підпалено. Арештованих міліціантів чот. Дуда забрав зі собою.

Втрати

ворожі: 3-ох заловлено. Здобуто 8 кріси, 6 ручних гранат, 2 тис. амуніції. Спалено станицю.

Втрати

власні: жодні.

Дня 31.10.45.р. чот. Дуда почав вести розвідку за битому шляху Грубешів - Сокаль, на відтинку Мірче - Варешин. Він плянував зробити засідку на пол. ресорт, який часто виїжджав з м. Грубешева на галицькі села в грабункових цілях. Протягом цілого дня, крім трьох авт з цивільним населенням, нічого не завважено.

Дня 1.11.45.р. о год. 6-ій рано поїхав з рой. Дібровою та 13122 стрільцями до с. Мірча і там на цвинтарі зробив заставу. О год. 9-ій припинили одну підводу, яка везла різні товари до кристинопільської "Спулдзельні". Товари придатні для вжитку повстанцям зареквізовано. Підводу з польськими урядниками зогляду на конспірацію придержано. Битим шляхом в різних напрямках проїжджали авта та підводи. Тому що рух був загустий, чот. Дуда наказав нікого не чіпати, хіба, що буде авто з ресортом. О год. 13-ій, відпустивши придержану підводу, повернули до с. Варешина на обід. Підчас обіду о год. 15-ій чот. Дуду повідомлено, що в селі появилось двох поляків з ресорту, які грабують та арештують людей. Двох вже арештували. На наказ чот. Дуди стрільці подались в село і окружили вказану хату. Під хатою біля пасіки завважили двох ресортовців, які грабил мед. Вдаючи совітів, стрільці без жодного труду їх розбріли. В тій же хаті піймано ще двох ресортовців, які держали арештованих людей. Їх

роззброєно , а людей відпущено. Від заловлених довідалися, що ресортовців 13 осіб, повертають автом зі с. Угринова до м. Грубешева. Чот. Дуда наказав двом стрільцям пильнувати полонених. Рой. Діброву з двома стрільців вислав в північну частину села на битий шлях, де стояло авто. Інших трьох стрільців вислав в південну частину на битий шлях. Сам з чотирьома стрільцями подався дорогою, яка вела зі сходу поміж хатами до битого шляху. По дорозі стр. Гонта, який ішов з чот. Дудою, піймав свіжих двох ресортовців, та, розброївши, повів в напрямі, де перебували попередньо заловлені. В часі, коли він відходив, на битому шляху вщинилась кулеметна стрілянина та вибухи гранат. Стр. Хоробрий, яки вартував біля трьох заловлених, не знаючи, що є, усіх розстріляв. По кількох хвилинах з битого шляху до. чот. Дуди привів стр. Чорнота двох розброєних совітів. Їх наказав чот. Дуда відвести до поляків, яких пильнував стр. Рента. Коли вони відходили, городом надбіг підпоручник з польського ресорту та запитав совітів: “Що єсть?”. Вони відповіли: “Бандіти!”. Підпоручник спрямував до чот. Дуди ППС та хотів стріляти. В цей мент чот. Дуда крикнув:”... Твою мать, заберай своїх ребят, бандіти (Нерозбірливо. - Ю.Ш.)”. Він глянув в сторону, вказану чот. Дудою, а цей тоді пустив в нього серію зі свого автомата. Підпоручник впав забитий. Наближаючись до битого шляху, чот. Дуда зустрінув рой. Діброву, який гнав сов. лейтенанта, дальше стр. Соловій гнав двох червоноармійців. За ним кул. Прибувший /без жодного набоя в диску/ гнав рівнож трьох червоноармійців. Ще дальше гнали трьох червоноармійців стр. Левко і Андруша. Крім згаданих між хатами ще піймано кількох ресортовців та совітів.

В часі, коли стрільці побігли в напрямі битого шляху оточити ресорт, надїхало підводами ІЗ совітів і зупинились біля ресорту. Стрільці оточили їх і кількома серіями з кулемета, крісовими стрілами та ручними гранатами, примусили ворога піддатись. З-поміж усіх вдалось втекти лише трьом ресортовцям. Під час перевірки документів виявилось, що ті совіти є безпартійні та займаються копанням картопель на поміщенських полях та тих, яких власники виїхали за Буг. Жодних даних, що вони виступають ворожо проти українського вселення не було. Їх к-р Дуда наказав відпустити. На дорогу дав зіпсованого кріса, одно ППШ та польське авто. При ресортовцях (УБП) знайдено деякі записки активніших працівників - українців та багато награбованих річей українських селян. К-р Дуда по переслуханню наказав їх розстріляти.

В и с л і д б о ю .

Втрати власні: Жодні.

Вистріляно 300 шт. амуніції і викинено 5 гранат.

Втрати ворожі:

Ресорт - один вбитий, 8 заловлених (Дописано від руки: "Зліквідовані").

Совіти — один вбитий, 12 заловлених /відпущені/.

Здобуто від ворога: 3 кулемети Дехтярова, 2 ППС, 8 ППШ, 9 рос. кріси, 2 пістолі і 30 ручних гранат. Одно авто — віддано освітам.

Слава Україні! - Героям Слава!

Пис. при К.В.

К-р К.в.

(Підпис)

(Підпис)

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, спр. X/9, т. VI, арк. 37-41*

Інформативний звіт рейду УПА по Криниччині  
31 грудня 1945 р.

Постій, дня 31. Грудня 1945 р.

ІНФОРМАТИВНИЙ ЗВІТ  
по рейду по Криниччині в часі від 28.ІІ. до  
10.12.45 р.

Серед населення західної Лемківщини панує дивний настрій. Головна причина того це натиск виселенчої акції акції. Справді натиск цей послаб дещо на силі і інтенсивності, та випадки примусового виселення деяких родин є щоденним явищем. Селяни не певні, чи остануться на своїх господарствах, кидають дбати за них, а бажаючи на всяку ціну остатися на місці, готові виконати все коби лише вблагати ласки в уряді. Не видно тут жодних надій на те, що наступить скоро зміна, майже всі вірять, що так як є тепер залишиться і на дальше. Поляки з Лемківщини сунуться, а хто не хоче їм терпіти, мусить виїхати на Україну. Не мало є таких, що готові кожної хвилини змінити обряд і національність, ради залишення на своєму старому місці. Багато вже так поступило /Вехомля Велика і Мала, Частина в Тиличі, а багато інших перехід свій держать у тайні/. До нас і нашого руху ставляться з резервою та недовір'ям, ради вироблення доброї опінії в урядових чинників, майже кожній українець Лемко готовий донести туди все, що знає про нас і наш рух, роботу чи людей і через те масово поширене тут донощтво. Сусід сусіда слідить та підглядає, звертаючи на найменші дрібнички, та щоб не зрадити себе в донощтві не сказавши нікому про ніщо йде на міліцію і там розказує все докладно. До нас відносяться як

до людей, що повтікали з ЧА, або провинилися чимось перед владою і, не маючи іншого виходу, пішли в ліси. Називають нас партизанами, лісовими, а дуже рідко бандерівцями, виводячи розуміння цього слова від слова – банда, зовсім не називають нас українськими повстанцями. Донести на міліцію про нашу роботу вважають своїм обов'язком, кажучи “міліція однаково довідається, а знаючи про це і не донести можна часом відповісти перед владою”. /Солтис зі Сьвяківки ніяк не міг зрозуміти цього, що не треба голосити на міліцію про те, що в нього квартирувала наша боївка, мимо всяких переконувачів він заявив, що донесе на міліцію, бо на його думку так повинно бути. А сказавши йому те, що на випадок доносу буде покараний, він відповів “все одно, а я таки мушу зголосити”/.

Загально населення не прикладає ваги нашому рухові. Не вірять в успіхи нашої праці і тим самим байдужо відносяться до нас. Сучасний стан бере за такий, що не дається змінити і тому заздалегідь годиться з усіма прикрими фактами та спокійно зносити всі тягарі з причинених обставинами.

Пропагандою не дається тут нічого зробити, бо населення не цікавиться ні книжкою ні газетою, а слухати любить. Великим тягарем для населення є задача контингенту, який у цьому терені перевищує дану норму контингенту, не узагальнюючи того, що земля тут не урожайна і великі простори не засіяні. Урядово було загрожено, щоби здати контингент і тим способом вдержатися на своїх господарствах, купувати збіжжя на торзі і здавали, бо їхнього їм не вистарчало. Це саме трапляється при здачі контингенту м'яса. Все те разом витворює таку важку атмосферу, а головню для нашого селянства, що чується щораз то більше голосів: “Нема ради, треба



виїздити”. Велика частина населення здецидована виїхати хоч би зараз, здержують його лише несприятливі до цього умовини /холод, недостача одягу і взуття/. Хоч загально серед населення нема бажання покидати своїх, “хижі” та виїздити кудись в невідоме, однак нема також рішучої постанови - не їхати, а тому дещо сильніший натиск зі сторони влади може дуже легко примусити населення до виїзду. Польські адміністративні чинники вдають, що ніколи не мають заміру зле відноситися до місцевого українського населення, але різко підчеркують різницю між “русинами” і українцям, цих останніх називають бандерівцями та отверто заявляють, що всі вони мусять виїхати до “раю”. Один поляк з Горлиць висловився слідує: “В Польщі можуть залишитися лише чесні лемки і руснаки, що є лояльними у відношенні до поль. влади і не мають нічого спільного з українцями”.

Міліція дуже часто їздить по селах і переводить ревізії у підозрілих українців, і всіх майже найменше підозрених з місця арештує. Під пильним наглядом міліції знаходиться вся наша інтелігенція, яка ще тут залишилась. З інтелігентів можна тут стрінати священника і учителя /в Криниччині 2 священників, в Горличчині 6 і кілька учителів, в Криниччині учителі не мають права навчати/. Самі міліціанти почувуються в Криниччині дуже безпечно. У двох, а найбільше в трьох їздять по селах там і заночовують, патрулюють по полях і менших лісках, а вже зовсім під контролем держать усі шляхи і стежки. Підчас ревізії обходяться безлично, забирають приватні речі закидаючи власникові їх неправне походження, або змушують власника до відступлення їх. На кожній станиці МО є двох агентів УВП, під наглядом яких веде свою роботу міліція. Агенти ті дуже часто

мешкають на окремих квартирах десь недалеко станиці МО. Стан міліціантів по станицях вагається від 6-10 осіб.

Облави за нашими частинами чи відділами АК робить виключно УБП і МО, війська до цього вживають дуже мало. Останнім часом після появи на цих теренах нашої боївки стягнуто війська до таких: Крамна - 20 чол., Ропи - 50 чол. ВП відноситься до населення поки що можливо. Більші військові відділи стаціонують у Санчі і Яслі. /Окремий залучник/.

Польське населення рівнож не ласкавим оком дивиться на місцевих українців і ради, щоб українці чим скорше покинули ті села і вибралися до "раю", з того бо залишається їм гарні хати, яких так бракує місцевим полякам. Багато опустілих українських хат зайняли вже поляки - місцеві і репатріанти а Галичини.

В терені діють невеликі боївки АК, які в своїй роботі обмежуються до реквізиції одягу, худоби і різних харчових припасів, польське населення у великій мірі симпатизує з рухом АК, того, що акісти мають за собою ряд нечесних потягнень /грабунки, розбої/. Більшу свою діяльність проявляють відділи АК, аж за Санчем в околицях Риманової і Нового Торгу. Польський уряд видав відозву до населення тих околиць /головно гуралів/, яких у відділах АК є переважаюча скількість, в ній то говориться, що хто добровільно перейде з підпілля в легальщину, цей одержить великий земельний наділ на теренах, залишених українцями. Однак дуже мало є випадків переходу на легальне проживання.

Виселенча акція послабла в своїй інтенсивності та не затихла зовсім. Комісій справді нема та сам місцевий уряд переводить цю акцію. Останнім часом занотовано багато випадків примусового виселення

тих родин, що колись симпатизували з нами, чи називали себе українцями, або співпрацювали з нами.

\*\*\*\*

Щодо ведення організаційної праці в тому терені, то справа тут представляється погано. Не пригожі обставини, брак відповідних людей та поганий настрій серед населення спричинений примусовим виселенням /особливо серед тих, що колись співпрацювали з нами/ не дозволяє на це. Дуже часто чується тут нарікання висловлюваних, засилані на нашу адресу: “Якби ви були не лазили до мене, казав один газда, то я нині був би міг сидіти собі спокійно, як і інші сидять”. Немало випадків, що родичі проганяють з хати своїх дітей, що співпрацювали, або співпрацюють в нами.

В кожному селі є щонайменше кільканадцять донощиків, не беручи під увагу цього, що кожний українець-лемко якщо знав би щось про нашу справу на терені свого села, негайно доніс би про це на міліцію. Міліція, агенти УБП, чи якісь одиниці ці спецвідділу є щоденники гостями у тутешніх селах. Нерідко трапляється і таке, що ті люди кватирують в одному селі по кілька днів, там і ночують, заходять на вечірки, залицяються до дівчат, розвідуючи при тому, що діється в селі.

Після арештувань в травні ц.р. праця в тому терені дуже була припинена аж до серпня ц.р. В серпні створено тут боївку і наладнано орг. сітку однак скоро донесено це на УБД і зараз почалась розвідка та нагінка за нами.

Після появи в цьому терені нашої боївки ком. Ш. почато на більші розпуки за нашими людьми, арештовано там вже дві зв'язкові та захоплено невеличкий магазин зі зброєю та іншими речами. /4 кріси,

15 кл. амуніції та приватні речі боївкарів/. Розшуки та ревізії продовжуються. Вертаючи з рейду, забрав я зі собою боївку, яка там була. На місцях там залишилися тільки люди не розконспіровані та ті, що мимо небезпеки заявили свою згоду там залишитися. Є надія, що скоро там все затихне і в стислій конспірації можна буде повести працю даліше.

Сили ворога:

М0: Горлиці - 10, Ропи - 6, Снітниця - 3, Руське - 8, Гладішів - 8, Сенькова - 5, Новий Санч - 12, Північна - 8, Тушина - 9, Криниця - 8, Лабова - 8, Грибів - 8, Ясло ? Жмигорід - 8 Крамна - 5, Кросно? і Дукля - 10. Разом 124.

УВП: Горниця - 50, Ропи - 2, Снітниця - 2, Усте Руське - 3, Гладішів - 3, Сенькова - 2, Новий Санч - 50, Північна - 2, Мушина - 2, Криниця - 5, Тилич - 1, Лісова - 2, Грибів - 3, Ясло - ?, Жмигорід - 2, Крамна - 2, Кросно - 2, Дукля - 2. Разом - 144.

КОП: Північна-20, Мушина-40, Тилич-?, Ізби-20, Висьва-50, Ждиня-30, Граб, Барвінок-35, Яслинська-52 і Яселко-48. Разом- 320.

ВП: Новий Санч-?, Мушина-?, Криниця-?, /хорі і на ліченні/, Грибів-? /гарнізом, частина/, Горлиці-?, /дивізії 160/, Ясло-?, Крамна-20, Жмигорід-?, Кросно-? /гарнізон/, Риманів - ? /багато/:

#### СТАН УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАХ. ЛЕМКІВЩИНИ

Ч.п. Назва села	Господарств до 1945р.	Віїхало в ССРСР	Осталось	Поляків до 1945	Поляків до приб.
1 Лелюзів	76	71	3	2	- 2
2 Лубне	54	36	15	1	- 1
3.Війкова	78	65	13	-	-
-					

*ОУН і УПА на терені Польщі*

4 Поворозник	220	192	20	8	14	2
5 Андріївка	80	54	25	1	14	2
6 Милик	166	159	7	-	8	1
7 Злоцьке	125	117	8	-	4	2
8 Жавник	130	68	60	20	5	2
9.Жегестів	180	145	15	20	28	-
10 Зубрик	60	50	10	-	5	-
11 Верхом.Вел.	240	174	60	6	20	1
12 Верхом.Мал.	60	38	20	1	8	-
13 Тилич	300	200	30	70	30	-
14 Крини.-село	320	308	10	2	35	-
15 Солотвини	78	70	8	-	82	-
16 Розтока Вел.	85	59	24	2	12	5
17 Лосе	60	5	55	-	-	4
18 Угрин	80	77	2	1	-	3
19 Складисте	125	120	2	3	8	-
20 Чачів	99	88	7	4	7	-
21 Лабова	205	171	17	10	18	4
22 Матієва	25	58	9	8	11	-
23 Лабовець	30	29	1	-	7	-
24 Розтока Мала	132	73	9	-	2	-
25 Корол.Руськ.	132	20	98	14	-	-
26 Вогуша	110	19	90	1	-	-
27 Більцарева	155	110	40	5	4	-
28 Ястрябек	185	15	-	2	-	2
29 Кружівка	40	29	10	1	-	2
30 Нова Весь	185	143	40	2	4	1
31 Мушинка	123	108	15	-	3	3
32 Мохначка	230	204	25	1	2	-
33 Чирна	102	25	27	4	-	2
34 Перунка	88	35	53	-	-	5
35 Верест	96	14	74	-	-	-
36.Поляни	30	18	42	-	-	4
37.Камяна	71	68	3	1	-	-
38.Фльоринка	190	40	150	10	5	1
39 Котів	65	53	2	-	-	-
40 Вафка	55	30	25	-	--	-
41 Яшкова	55	31	12	12	13	-
42 Брунари	155	45	98	12	14	-
43 Снітниця	158	67	89	8	13	-
44 Ставища	87	13	63	1	-	-
45 Баниця	68	36	30	2	-	-
46 Ізби		90	35	55	-	-
47 Білична	47	10	24	-	-	-
48 Ріпне	59	17	43	1	-	-
49 Чертежно	34	4	30	-	-	-
50 Бліхарка	110	95	10	5	4	-

*Ю. Шаповал*

---

---

51 Висова	200	165	25	10	14	-
52 Ганьчава	140	103	34	3	5	-
53 Устя Руське	175	155	16	4	12	-
54 Климківка	110	75	35	-	-	-
55 Чарна	71	24	45	2	1	-
56 Кунькова	44	19	25	-	-	-
57 Лосе	210	35	180	5	14	-
58 Білянка	94	75	15	4	12	-
59 Ліщина	76	61	15	-	-	-
60 Новича	160	118	40	2	8	-
61 Смереківець	150	80	70	-	-	-
62 Квянець	75	65	8	2	-	-
64 Луг	42	30	18	-	-	-
65 Ребетів	160	145	25	-	-	-
66 Конечна	60	48	12	-	-	-
67 Липна	54	54	-	-	-	-
68 Ждиня	120	20	98	2	-	-
69 Гладичів	121	22	57	2	4	4
70 Вірхич	36	2	34	-	1	-
71 Ропиця Русь.	-	125	85	30	5	10
-	-	-	-	-	-	-
72 Маластів	74	12	61	1	1	-
73 Крива	41	1	39	1	-	-
74 Ясюнка	50	7	43	-	-	-
75 Незнаєва	66	64	1	1	-	-
76 Розтайна	52	49	3	-	-	-
77 Чорна	60	50	10	-	-	-
78 Довге	42	36	7	1	-	-
79 Волівець	120	105	15	-	-	-
80.Радоцина	86	82	4	-	-	1
81.Баниця	41	31	10	-	-	1
82 Ботне	145	84	60	1	-	-
83 Дрегонина	82	42	40	-	-	-
84 Бодаки	25	5	20	-	-	-
85 Петружне	38	29	7	-	-	-
86 Мацина	132	142	15	24	25	-
87 апонне	92	53	30	4	-	-
88 Розділля	134	101	20	13	-	-
89 Боднарка	194	160	18	16	10	-
90 Добриня	115	97	4	14	10	-
91 Перегримка	184	159	10	15	17	-
92.Свірт. Руська	-	72	72	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
93 ерезова	107	87	14	6	4	-
94 Двіря	33	24	7	-	-	-
95 Дошниця	95	80	10	5	5	-
96 Котань	52	44	8	-	-	-

*ОУН і УПА на терені Польщі*

97 Галбів	47	25	3	19	-	-
98 Святко В.І.М.	179	163	16	-	-	-
99 Крапна	125	74	49	10	2	-
100.Жидівське	81	81	-	-	-	-
101 Вишовадка	38	34	4	-	-	-
102 Граб	120	112	8	-	-	-
103 Ожинна	54	54	-	-	-	-
104 Тиханя	61	61	-	-	-	-
105 Гута П.	47	1	46	-	-	-
106 Поляни	205	167	25	3	7	-
107 исцова	200	192	6	2	18	-
108 Гурова	110	86	20	9	18	-
109 Млана	155	140	15	-	15	-
110 Ропянка	31	25	6	-	-	-
111 Вільхівець	80	61	19	-	2	-
112 Вільшня	35	34	1	-	-	-
113 Смеречне	48	48	-	-	-	-
114 Варвінок	88	82	2	4	10	-
115 Тилява	160	148	8	-	8	-
116 Трестяна	98	92	2	-	25	-

Зіставлення

Скількисть госп. до 1945 р. 12. 366 родин  
 Виїхало на Україну 8.239 “  
 Остало 3.354 “  
 Скількисть до 1945 р. 478 “  
 Скількисть поляків новоприбулих 634 “

Виїхало 67,8%  
 Остало 28,2%

% відношення українського населення до І пол.  
 січня 1945 96:4

% відношення українського населення до 30  
 грудня 1945 74:26

Слава Україні! П.

*Машинопис. Копія.  
 ЦА МВС і А РП, спр. X/8, т. V, арк. 380-387*

Оперативний звіт підрозділів УПА за період  
з січня до кінця листопада 1945 р.  
*31 грудня 1945 р.*

Постій, дня 31. Грудня 1945 р.

ОПЕРАТИВНІ ЗВІТИ  
поодиноких вл  
за час від січня 1945. до кінця листопада 1945 р.

Дня 19. січня 1945 р. о год. 7.00 до села Завій в  
якому кватерувала 2-га чота чот. Корпа сотні Ве-  
селого, приїхало 40 міліціантів - М.О. у Волковні  
та 50 большевиків. При відступі до ліса ворог обс-  
тріляв чоту, при чім згинув стр. Зорян.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 1 вбитий і 2 ранені.

Власні втрати: 1 вбитий

Втрачено: 1 кріс рос. та 80 шт. набоїв до нього.

Дня 13. Лютого 1945 р. о год. 22.25. сотня Весе-  
лого по наказу напала на с. Райське, де забрала  
магазин контенгентового збіжжя. Збіжжя це зужи-  
то на власні потреби сотні.

Здобуто: 1200 кг пшениці, 1500 кг жита , 1300 кг  
ячменю та 1000 кг вівса.

Дня 15 березня 1945 р. повернули до сотні 28  
стрільців в тому 3-ох ройових, які ще 10 січня 1945  
р. були вислані до 12 - ох сіл, де перевели вишкіл  
Самооборони.

Дня 9 березня 1945 р. о год. 8.45 похоронено 3-х  
стрільців, в тому 1 бунчужний Гусак, 1 сотен. сані-  
тар та стр. Квіт, які померла на п'ятнистий тиф.  
Тут слід вгадати, що п'ятнистий тиф кинувся між  
стрільцями сотні Веселого в другій половині міся-  
ця лютого 1945 р. На п'ятнистий тиф в згаданій



сотні хорувало 50 стрільців, з чого віще згаданих 3-х померло, а решта повернули до сотні.

Дня 21 березня 1945 р. о год. 8.45 заряджує сотен. Веселий, який і кватерував зі своєю сотнею в с. Струбовиська, острє поготівля. Стрільці опустили кватири та зайняли оборонні становища у віддалі 500 м на захід від села, на відтинку около 2-ох км довжини. Перша чота зайняла ліве крило, друга становища направо від дороги Струбовиська-Присліп, а середину третя чота.

Зарядження ці видав сотен. Веселий на основі даних розвідки, яка донесла, що дня 20.3.45 р.о год. 13.00 прибуло до Тісної около 200 большевицьких авт.

Сотня окладалася тоді з 70 стрільців, а решта була хвора на тиф. О год. 8.45 надійшла дорогою Присліп – Струбовиська большевицька стежа в складі 11 людей, яка йдучи, час від часу стріляла. Чота чот. В-ка не стріляла, але підпустила ворога до себе на віддаль около 50 м і цільним своїм вогнем положила на шляху кількох большевиків трупом. Решта стежі відступала та залярмувала телефоном свій відділ, який ще ніччю був підхав автами до с. Криве ад Тісна. По 30 хвиликах большевики почали наступати великою масою на оборонні становища сотні. В часі наступу розлягалися крики: “урра”, “за родіну, за Сталіна, здавайтесь баньдеровци”. Ворог починає стріляти з крісів, кулеметів та папашок, крісових та важких мінометів. Стрільці лежать не порушно в снігу, підпускають масу атакуючих большевиків на віддаль від 40 до 50 м. і щойно тоді приймають їх цільним вогнем. Большевики панічно відступають, а на полі бою залишають багато трупів та ранених. Посилена друга большевицька атака також заломлюється, а ворог поносить великі криваві

жертви. Большевики пробують ще раз знищити наші сили і втретє поновлюють атаку, примінюючи рівночасно обхідний маневр на наші крила. Зближається год. 11.45. Вив'язується завзятий бій. Від сторони ворога падають на наші оборонні становища від Бескиду численні стрільна з полкового гранатомета. Обхідні большевицькі маневри зістають від згаданих лісів відбиті з численними стратами для ворога. Та він висилає підкріплення обхідним частинам і сотня із-за 12 кратно-сильнішого ворога та вичерпання муніції починає о год. 14.30 в порядку відступати в південно-східнім напрямі у великі ліси Бескиду. Погоні за сотнею ворог не робив, але ввійшов в село Струбовиська, запалив його /остало всего тільки 4-и неспалені хати/, а цивільне населення /дітей, старців та жінок/ кидав до горючих будинків.

Того ж дня сотня Веселого посувається дальше і о год. 21.00 приходить до с. Руніна на Закарпатті, де займає квартири. Дорога до цього села була дуже тяжка, бо приходилося місцями проходити сінігами, до 150 см глибокими. В селі на шляхах установлено застави, а на інших, догідних для підходу в село, стійки. О год. 22.00 сотен. Веселий скликав мітинг, на якому вияснено місцевому населенню, що це є УПА та чого вона стремить. Годиться зазначити, що національної свідомости у тамошнього населення майже не має.

Стрільці у відношенні до населення були поправні.

Віслідок бою:

Ворожі втрати: 150 вбитих /в тому і майор, і капітан і 1 санітарка/. Ці дані заподаємо між іншим на основі розмови одного большевицького капітана з одною нашою інтелігентною людиною: "Ми знаємо, що бандерівців в Струбовиськах не було навіть 80 людей; наших впало понад 150, а їх по довгій

шуканині знайшли ми заледве п'ятьох /5/. Ранених було дуже багато та скількість не відома.

Власні втрати: 14 вбитих /в тому і чот. Вовк та 1 ройовий Сова/.

Втрачено: 4500 шт. крісової муніції, 1200 шт. набоїв до ППШ та 40 шт. гранат.

Дня 22. березня 1945 р. о год. 7.00. почав ворог, в силі около 200 людей, окружувати село Руніна, але задалегідь спостережений нашими зірцями, які були розставлені по горах, не міг заскочити наших, що передвчасно відійшли зі села та втоптаним шляхом попереднього дня перейшли в ліси Бескиду. Вислана ворожа погоня, що старалася переслідувати сотню, повернула, як тільки дістала вогонь нашого заднього забезпечення. В дальшому марші сотня, по переході хребта Карпат, ввійшла в долину потоку Великий Лютовий, а нею в долину п. Середний Лютовий, в якій горішному кінці находилися землянки самооборони с. Ветлина і там примістилася. Дальше посуватися не було можна із-за великої перевтоми та голоду стрілецтва, як також сильної ворожої бльокади сіл.

Дня 2. квітня 1945 р. о год. 6.00. большевики, які кватерували в с. Ветлина, в силі 200 людей, підведени сексотом окружили сотню Веселого в землянках в п. Середний Лютовий. У висліді бою, який там вивязався, згинув сотен. лікар Гуцул та сотен. полі. виховник Кривуля, які в той час лежали хворими на п'ятнистий тиф в згаданих землянках. Сотен. Веселий пропав безвісті. Сотня внаслідок зникнення сотенного Веселого розбіглася і малими групами почала збиратися, щоби перейти за Сян на схід, в рідні сторони. Коли я про це довідався, зібрав всіх в лісі між Ветлиною, Сухо Ріками, Затварницею, Руським, Насічним та Берегами Горішними. Туди

стягнув я також всіх тих, що були хворі на п'ятнистий тиф, та заготовлювано для них відповідні харчі через 2 1/2 місяця, щоби в цей спосіб віджити стрільців по перебутім тифі та стрільців виснажених голодом та довгими маршами після бою під Струбовиськами, Командування сотнею передав я тимчасово чот. Яричові, якого прислано мені з Н.Р-ну "Холодний Яр".

Сотня на основі" мойого наказу не може бути на протязі 2 і 1/2 місяця вжита до ніяких акцій.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 3 вбитих і 2 ранених.

Власні втрати: 2 вбитих /1 сотен. лікар Гуцул і сотен. політвиховник Кривуля, східняк/. Сотен. Веселий пропав без вісті і 3 стр. здизертирували.

Втрачено: 2 нім. МП, 2 мад. пістолі каль 7. 65 мм, 1 ППШ та 2 рос. кріси, 300 шт. наб.до нім. МП. 20 шт. наб. до мад. піст. каль. 7.65 мм, 200 шт. наб. до ППШ та 200 шт. наб. до рос. Кріса.

Впродовж 2 і 1/2 місяця перебувала сотня в лісі, де вела касарняне життя, приводила до порядку своє взуття та умундування.

Дня 15 червня 1945 р. сотня Беселого під командуванням чот. Ярича перейшла в ліси Лопінника над с. Лопінкою. Тут звільнив я виконуючого обов'язки сотенного чот. Ярича та передав сотню сотенному Дідикови, який командує сотнею до кінця липня 1945 р.

Сотня під командою Дідика, складалася з 2 чот. Одна з них була зайнятою збиранням муніції та зброї в лісах Бескиду. Два рої другої чоти Чот. Корпа були як охорона "Пропагандивно - військового курсу", що тривав 6 тижнів, а оден рій був заангажований як вишкільники на курсі кущевих та районних орг. мобів, що тривав 3 тижні.

Дня 07. серпня –1945 р. сотню Дідика згідне з наказом Окр. Проводу розчленовано в Р-нах: Говерлі та Левка та в дійсності Н.Р-вий Провідник 3 на власну руку здемобілізував її, а її стрільців поприділював на кущевих організаційних, хачевих, розвідчиків та пропагандистів. Решту приділено до СКВ. як вишкільників,

Оперативні звіти за час місяців: серпень, вересень і жовтень 1945 р. Гляди залучник Оперативних Звітів з т.зв. “Орг. мобної дійсності” з Н.Р-ну “Бескид”. (Дописано від руки:”Залучник # 7 - Ю.Ш.)

В листопаді 1945 р. розпочато організацію сотні Дідика. В її склад увійшли стрільці з бувшої сотні Веселого і стрільці з ОКВ в Р-ні Говерлі та Бориса. Сотня в цьому місяці не переводила жодної акції. Місяць цей пройшов на стрілецькому та боєвому вишколі, стяганні взуття та мундурів. Сотня мала двох легко ранених стрільців: стр. Самостійний якого ранили большевики, та Остапко, ранений поляками в часі своєї відпустки.

Вд. почав організуватися при кінці липня 1944 р. в час переходу фронту. Тоді то хор. Громенко на чолі одної чоти, звербованої переважно з бувших вояків-українців з СС Дивізії “Галичина”, подався в німецьке запілля, там поповнився до сотні. Прилучився до ком. Рена і разом за ним удався на схід у Стрийщину, зглядно в Скільщину. Знайшовшись у большевицькій дійсності та зорієнтувавшись в новій большевицькій обстановці, діставши наказ від своїх вищих зверхників розділились на дві групи: вд Веселого, Бурлаки, Байди, Ничая та двох чот зі сотні Чорного під командуванням Рена, подались дальше на схід, а вд Громенка, Осипа Крісового і Евгена, під командуванням останнього подались на захід - на терени ВОБ. Ця друга група по акції, яку

робила на містечко Сколе, розпорядилася за виїмком хор. Громенка, який з деякими втратами, вивів свій відділ цілий. Хор. Громенко опинився під кінець жовтня 1944 р. на теренах ВОБ. /докладніше на теренах Лемка/. По його приході сл.п. ком. Ударник, враз із Пров. З, беручи під увагу жалюгідний стан вд під кожним оглядом та находячу зиму, дали наказ хор. Громенкові розпустити відділ на час зими. Хор. Громенко демобілізував вд, а сам з декількома стрільцями пішов в повіт Бірча і там займався вишкільною роботою.

Докладніші дані про вище згаданий період часу до історії вд хор. Громенка подам у слідуючому звіті, бо матеріяли збираються.

Протягом місяців: листопад і грудень 1944 р.; січень, лютий і березень 1945 р. хор. Громенко без вд займався військовим вишколом в бірчанському повіті, боєвих акцій майже не проводив.

По приході пор. Коника на терен ВОБ та його виздоровленню /пор. Коник вже на цьому терені поранив себе випадково пістолею/ пров. З. зробив відправу та намітив працю на найблищий час. Тоді то пор. Коник зістав іменованій Н.Р-вим Орг. мобом. План праці зводився до організації СКВ і по одній чоті УПА на Р-н. Після того плану приступив пер.Коник до праці і хор. Громенкові довірено наглядати над двома Р-ми /ІІІ і ІУ/. Значить розпочалися в місяці квітні організування та вишколи. Протягом місяців квітень і травень боєвих дій майже не було. /18.4. зліквідовано с. Борівницю. – матеріяли про цю акцію збираються/.

Протягом місяців: червень, липень, серпень, вересень 1945 р. вд на терені Холодний Яр майже не було - були окремі чоти УПА в кожному Р-ні і СКВ. Такими то відділами зглядно вд перепроваджувано

деякі боєві дії. Про ті боєві дії подаю в залучнику - витягові із оперативних звітів Н.Р-го Орг. моба пор. Коника. – (Дописано від руки: "Залучник # 6 - Ю.Ш.)

В місяці вересні та жовтні під натиском виселенної акції поодинокі пвд та поодинокі СКВ почато зливати у відділи, так що з днем 1.10.45 р. вже почали діяти правильно відділи УПА, а сам Орг. моб. пор. Коник силою обставин почав бути більше командиром та в міру потреби очолював і командував більшими зєднаннями, а хор. Громенко очолив в тому ж часі вд., що складався з одної чот. сотні Бурлаки та двох чот, організованих в йому приділеному терені.

Дня 14 жовтня 1945 р. вд кватерував в с. Явірнику Руськім, де цілий тиждень молотив і магазинував збіжжя.

Дня 19 жовтня 1945 р. о год. 15.00 один рій з вд У-2 під ком. Чот. Бартля, вирушив з місця постою відділу в Сяніччину по певним завданням. Зараз таки в першому селі маршрути, т.є. в с. Борівниця коло костела, натрапив на польську стежу, яка його обстріляла. Рій на наказ чот. Бартля відстрілюючись відступив до с. Рибне, а вечором долучив до вд відділу. Втрат власних і ворожих не було.

Дня 21 жовтня 1945 р. вд кватерує в с. Явірнику Руськім. О год. 8.00 ком. вд хор. Громенко з одним стрільцем відїхав на наказ з гори до свого звертника, а команду над вд передав чот. Бартлеві. О год. 13.00 зорець повідомив, що до села наближаються поляки /ВП/. В більшій кількості, щоб дати охорону селові перед сподіваним грабунком, ком. Бартель дає наказ вд зайняти становища та не впускати ВП до села. Вд займає становища на узгір'ю по лінії з півн.-зах. на півд.-схід, так що праве крило засягає роздоріжжя доріг Негрибка-Явірник Руський,

Борівниця-Явірник Руський. Зайнявши вигідні становища для оборони, ком. Бартель дає наказ: “Ворога підпускати близько, стріляти цільно і тільки по наказу”. Ворог посувається під село розстрільною, стрілецьтво з запертим віддихом нетерпеливо жде наказу: “Вогонь”. Ворога підпущено до 200 м і тоді щойно по наказу відділ на цілій лінії відкрив вогонь. Поляки попали в паніку та почали втікати. По короткій передишці ворог, зорієнтувавшись в ситуації, перегрупував свої сили та став натискати більше на наше праве крило, на відтинок чоти ком. Чайки. Там то поляки підтягнули свого “максима” на гору під присілком Рибне, звідти почали сильно обстрілювати відтинок Чайки. З того обстрілу загинув один стрілець з чоти Чайки. Ситуація для вд погіршувалась, треба було б відступати але відкритий терен на це не дозволяв, Тому вд держав позиції аж до год. 17 - ої. Відступаючи, вд спалив одну хату та подався до с. Гута, де до вд долучив ком. хор. Громенко. О год. 21-ій ВП таки вступило до с.Явірник Руський.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 10 вбитих, 8 ранених.

Власні втрати: 1 вбитий,

Здобуто: 2 кріси і 200 шт. муніції.

Дня 22. жовтня 1945 р. вже о год. 6.00 у вд рання зоря, 6.30 снідання, а о год. 7.00 збірка до відмаршу. Вд машерував лісом і біля год. 13.00 дійшов до присілку Буковина біля с. Брякава /на півд.-зах. від присілку Климентівка/. Тут був збірний пункт. Тут вд получився з відділом СКВ під командою ком. Барона, та з боївкою СБ під командою Петі. Цілість очолив хор. Громенко. Скоро вечером всі з’їли вечерю та відмашерували в напрямі с. Ляхава. По середині дороги між Буковиною та Ляхавою вд минав курінь



Прута та вд Камелюка, що прямували на акцію до Бірчі. Досить скорим маршем вд прибув до с. Ляхава. Ком. хор. Громенко дав наказ: “по роям до хат, а на свисток збірка на алярмовій площі”, яку вказав командирам поодиноких пвд. В час короткого відпочинку долучив ще пвд СКВ під командою ком. Зруба. І той останній підпорядкувався начальному ком. хор. Громенкові. Підчас постою в с. Ляхава ком. Громенко зробив відправу з командирами пвд, на якій кожний з них дістав таке завдання: ком. Чайка із своїм пвд займає ліве крило і має наступати з півн.-зах. напрямку на село - волость Кузьмина, середній відтинок приділено ком. Баронові та крім його пвд підпорядковано йому пв чот. Залізняка і ця середня група має наступати з півд.-зах. та з півдня на с. Кузьмина. До цього середнього відтинка долучено також боївку СБ. Зо східнього напрямку наступати мав ком. Бартель зо своєю чотою. А ком. Зруб зі своїм пвд мав зробити застави: одну на дорозі від Тирява Волоська, а другу на дорозі від сторони с. Тростянець. Ліве крило під командою Чайки та середній відтинок під командою Барона дістали завдання підсунутись під село, здобути ворожі окопи та зліквідувати хати, а праве крило під командуванням Бартля - здобути станицю МО, знищити її та відступити на збірний пункт. По тій відправі командирів заряджено збірку цілості. До стрільців промовив ком. Громенко, сказав їм, що йдуть розбити польське гніздо с. Кузьмина, короткими словами закликав до боротьби, подав до відома умовні знаки та кличку, усталений порядок маршу і цілість рушила до місця акції. О год. 23.00 пвд були на вихідних становищах своїх відтинків і зараз почали підсуватись під село. Коли ком. Бартель, будучи 5 м станиці МО, дістав вогонь пвд на

інших відтинках знаходились ще на 200 - 300 м від села . Все ж таки ком. Бартель, посуваючи пвд стрибками під ворожим обстрілом, по Ю-ти хвилинах здобув станицю, знищив її та відступив. Ком. Громенко, почувши перші стріли на відтинку Бартля і сподіючись, що ворог вибіжить на становища, дав наказ: “бігом в перед”. Протягом кількох хвилин чот. Чайка, завдяки енергійному наступові, хоч як сильний ворожий був вогонь, здобув 3 кулеметні гнізда, випер ворога з позицій та запалив хати. На середньому відтинку ворогові вдалося здержати наступ наших пвд. Від перших стрілів згинув командир Барон. Стрілецтво одначе пішло дальше вперед. Боротьба кипіла. Ворог ужив важких гранатометів. Показалось, що ворожі сили в с. Кузьмина виносили не І80, як подала розвідка, а 350, бо в останніх двох годинах прибули до с. Кузьмина додаткові сили ВП зі сусідних сс. Креців і Розпуття. Бій затягнувся в позиційну боротьбу. Деяким вд вдалось таки вдертись до села, де приходило часто до рукопашного бою. Однак мети своєї не здобули, бо в найбільш критичний момент зістав ранений ком. Громенко і від тоді кожний пвд став відступати на збірне умовлене місце. Бій тривав до год. 01.00. Одні пвд повернули на збірне місце ще вночі, інші досвіта, а треті вже в білий день. Однак при відступі забрано всіх ранених зі собою, між ними ком. Громенка. Останнього привезено вже за дня підводою, бо рана була важка. Проте ком. Громенко з силуваною усмішкою промовив до вояцтва: “Друзі, підчас моєї відсутності моїм відділом буде командувати чот. Бартель, в короткому часі я буду здоровий і знову будемо разом бити ворога. Я ранений, ви не звертайте на це уваги, лише бийте ворога, де лише вдасться”.

Стрілецтво у цьому бої відзначалось особливим завзяттям. Прикладом цього може послужити хоч би такий факт; що його беремо із споминів учасника цієї акції ком. Боївки СБ Петі. Він розказує: “На відтинку, на якому ми наступаємо, ворог цілком знищений. Вбігаємо під хати. Ком. Громенко між нами. Він дає наказ: “палити хати”. В одній хвилині кільканадцять хат в огні. В кожній хаті повно поляків, які вдягають свій виряд, щоб його вирятувати з горючих хат. Стрільці закидують хати гранатами і стріляють до середини. Під хатами де-не-де приходять до рукопашного бою. Поляки кричать: “браце, даруй жице!”. Стрільці не можна, бо наші вимішались з польським військом, одначе поляки падають як солома. Під один обріг скрилися кільканадцять польких вояків, тай там побачив їх іменний та дає наказ кулеметчикові пустити туди серію. Котрий поляк не згинув там від кулі, то згорів, бо обріг цей ми підпалили. Хату, до якої я підбіг, підпалюють стрільці, і в ясності вогню бачу в хаті около 10 ворожих вояків. Вони, бачучи, що навколо них горять теж хати, а наші стрільці ліквідують їх залоги, підходять під стіну та щось говорять. Я використовую на хвилину і з півкрісівки ліквідую їх. Секунда і всі як один падають гейби скошена трава. Бачу, що вже всі впали і тільки декотрий натягає собою. Біжу до хати. А тут із сіней, в яких я думав, що вже нікого нема, ворожий вояк спрямував на мене цівку кулимета. Я блискавкою ловлю за цівку. Паде серія з цього кулимета, 8-10 стрілів. Чую, що мною щось шарпнуло, тіло легенько пече. Але кулимета не пускаю. Ворог шарпає кулиметом, хоче його вирвати та я, держучи лівою рукою кулимета, правою витягаю пістоль та убиваю його. Це все тривало одну хвилину. Тому, що в цім відтинку хати не всі горіли,

було дуже гарячо, а від диму прямо душився, підняв я свою півкрісівку і вицофав, відійшов до хати, бачив я, як впав дах хати на долину і всі вояки, яких я постріляв, враз зі зброєю згоріли.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 90 вбитих і около 100 ранених.

Власні втрати: 4 вбиті, в тому ком. Барон, 9 ранених, з них 2 важко, між ними ком. Громенко. /між вбитими поляками були: 2 поручники і 5 підстаршин/.

Здобуто: 2 кулимети Дехтярьова, 8 крісів, 500 шт. муніції, 1 ракетницю, 12 ракет, 15 плащів і 5 пар взуття.

Дня 23. жовтня 1945 р. вд під командуванням ком. Бартля вечером подався у сусідний терен по муніцію. Там зорганізовано дещо муніції і вд без жодних втрат та перешкод вернув на свій сотенний відтинок.

Дня 19 листопада 1945 р. вд виконав акцію на Лончкі, присілок с. Солонне. Ціль акції: спалити грабіжницьке польське село, яке своїми бандитськими нападами стало докучати доколичним українським селам. Тому що знаним було, що в селі не було більше як 30 озброєних поляків /самооборони/, ком. вд Бартель задумав власними силами розбити цю банду та спалити присілок. Акцію заплановано в цей спосіб: пвд 506 мав наступати з півн. від р. Сяну с. Солонне, поставивши заставу від с. Солонне. Пвд 505 мав наступати з півн. – зах. від с. Сільниця, а пвд 504 мав наступати зі заходу від с. Делягова. Всі пвд мали найперше здобути присілок та розбити банду, а при відвороті спалити польські господарства. Акція мала розпочатись о год. 21.00. Акція відбулася точно після плану з тим до опору зі сторони поляків не було жодного, бо вони, сподівались нападу і завчасу вицофали за Сян. Навіть цивільного польського населення не було по хатах. Воно також

втекло разом зі своєю самообороною. По годині часу робота була скінчена.

Вислід акції:

Спалено всі будинки.

Забрано 18 штук худоби і 1 коня з упряжжям.

Дня 29 листопада 1945 р. ком. вд Бартель згідно з наказом з гори запланував та перевів акції спалення сс. Рудавка і Стара Бірча. Згадані села – це бувші мішані польсько-українські села, в яких тепер жили виключно самі поляки, бо українців частинно вимордували поляки, а частинно під примусом польського терору виїхали до УССР. Села Рудавка та Стара Бірча являючись осередком польської голо-ти, яка під охороною ВП, що стало стаціонує в повіті Бірчі, часто випадала на близькі українські села та грабувала мирне українське населення. Згідно з розвідочними даними, сили ворога начислювало: 30 поль. самооборони в с. Стара Бірча, в поблизькім повітовім осередку Бірча 500 ВП і 80 МО. Як підкріплення до вд долучив рій боївки СБ. Ком. Бартель запланував акцію в цей спосіб: пвд 506 дістав завдання зробити заставу в силі одного роя при дорозі від сторони с. Ліщава, на роздоріжжю доріг Ліщава Долишна – Бірча, Малява – Бірча, крім цього пвд 506 мав дати оден рій охорони гранатометові, який зайняв становище на горі між дорогами Руда-вка-Стара Бірча, Березка – М.Бірча, недалеко дорози, що йде зі Старої Бірчі до м. Бірча, - решта пвд 506 мала завдання пройти розстрільною с. Руда-вка, спалити будинки, і разом з роєм СБ /який долучено до пвд 506/ мали зійтись з рештою вд в східній частині с. Стара Бірча. Пвд 504 і 505 дістали завдання: наступати на с. Бірча з півн. Напрямку від становища нашого гранатомета, здобути село, зліквідувати польську самооборону та попалити будинки,

кромі того пвд 505 мав дати заставу в силі одного роя на дорозі від м. Бірча. Гранатомет дістав завдання в час акції обстрілювати м. Бірча. О год. 22.00 всі були на призначених вихідних становищах. Пвд 506 враз із роєм СБ, виконавши своє завдання, прямували до с. Стара Бірча, щоб після пляну получитись з рештою відділу. В той час, коли пвд 504 і 505 на с. Стара Бірча, з місточка Бірча виступило ВП на захист Старої Бірчі. Ворог наступав чотирма групами, а натрапивши на опір нашої застави, цофнувся, перегрупувався та почав окружувати заставу. В той час ком. Бартель дав наказ перейти розстрільною с. Стара Бірча, запалити хати та зайняти становище під ліском, що знаходиться на південь від дороги та потічка Бірча Стара – м. Бірча. Наказ виконано, зайнято становища та здержано напір ворога. Рій, що його ворог окружував, долучив до вд. Пвд 506 з роєм БСБ, не знаючи нічого про змінену ситуацію, підсувався до східньої частини с. Стара Бірча. Оданк, не заставши там відділу, посувався дальше на схід, бо чот. Сірко думав, що наші пішли аж до м. Бірча. Однак тут з церкви дістали сильний кулеметний ворожий воронь. Чот. Сірко, зорієнтувавшись в ситуації, почав вицофувати в напрямі с. Рудава, палячи по дорозі решту недопалених хат с. Стара Бірча та забираючи зі собою гранатомет із охороною. Пвд 504 і 505, не маючи звязку з пвд 506, держали ще якийсь час бій з ВП, а в кінці відступили в сторону с. Ліщава до с. Малява, стягаючи рій, що був на заставі від сторони с. Ліщава.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 17 вбитих і 7 ранених.

Власні втрати: 2 ранені, 1 з них важко.

Здобуто: 18 шт. худоби і 2 коні.

Спалено цілковито сс. Рудава і Стара Бірча.

Дня 9 січня 1945 р. з терену ВО5 перейшла сотня Бурого р. Сян і прийшла на терен ВО6.

Дня 29 січня 1945 р. по постої в сс. Ступосяни, Беріжки, Устрики Долішні і Мучне перейшла лісами Тарнави Долішної, Тарнави Горішної та Соколик Гірських на постій до с. Буківець біля Сянків, де задержалася до часу облави большевицької на неї, це є до 9.3.45 р. За час її постою в згаданому селі, сотня Бурого, за виїмком ліквідації 5-ох большевицьких розвідчиків з-за Сяну та 4-ох сексотів, переведення нею 6-и тижневого військового вишколу з членами Самооборони в 5-ох селах, відбуття Свята в пам'ять роковин 29 січня, відіграння одної виставки, що висмівала большевиків та німаків, пропагандивних мітінгів в селах над Сяном та уладження Свята в честь Тараса Шевченка, жодної акції не підпринимала.

Дня 9 квітня 1945 р. о год. 5.00 розвідка сотні Бурого донесла, що большевики перейшли р. Сян зі своїх прикордонних застав в силі около 550 людей та йдуть в напрямі Буківця. Зі сторони Тарнави Вижної йшов ворог в силі около 180 чоловік, Турочок Нижних около 100, зі сторони Сянків через Голінату – Беньову приблизно 300 чоловік, а зі сторони Волосатого посувався ворог в силі 250 людей. Зі села Волосатого ворог спочатку посувався дорогою, опісля через гору Галич – 1 335 м – і о год. 5.30 долішній кінець Буківця був вже окружений. На горішній кінець села, в якого 5-ох хатах кватерувала сотня Бурого, ворог з невідомих причин чомусь не заходив ані не старався окружувати. В сусідстві сотні Бурого кватерувала в 4-ох хатах сотня Бурлаки, яка туди прийшла після большевицької погоні за ним, дня 3.4.45 р. На вістку, що ворог йде з ріжних сторін Бурій і Бурлака зарядили гостре поготівля.

Годиться зазначити, що сотенний Бурий, навчений Гірким досвідом з большевицького наскоку на його сотню у Великому Потоці, мав тепер в Буківці докладну розвідку про рухи ворога і тому щойно точно о 7.30 год. відділи обох командирів вицофуються до ліса, звідси пнуться на гору Галич, де завдяки густій мряці, у віддалі 100 м виминають ворога, що йшов в силі около 250 людей з с. Волосатого, подаються через лісову дорогу Буківець - Волосате у віддалі 1 км від с. Волосате, переходять в ліс, а відтак на Закарпаття в сторону с. Луг. Тут в лісі над с. Луг обидва відділи відпочивають і вечером о год. 22.15 того ж дня сходять до с. Луг на вечерю та нічліг. Скоро світ по спожиттю снідання, обидва відділи опускають місце та посуваються в лісі біля с. Ставне, де натрапляють на відділ лісових робітників з тамошнього і дооколичних сіл, цих робітників цих задержують, відбувають з ними 3-ох годинний мітінг та звільнюють їх щойно о год. 18.30. того ж дня. Точно о год 19.00 оба відділи прямують лісами до с. Бистре, куди приходять о 22.30 хв. Тут вечеряють і заночовують. Скоро світ після снідання опускають місце постою та посуваються лісом прямо на полудне, переходять шосу та штреку і в лісі на північ від с. Ставне, задержують на цілоденний постій, де уплановано акцію на станицю міліції та станицю большевицьких телефоністів, яких там було біля 10 чол.

Дня 11 квітня 1945 р. о год. 20-ій з відповідно розробленим планом сотні зробили напад на місцеву міліцію і на станицю большевицьких телефоністів. Міліцію розброєно та по відповідному поученні відпущено без зброї додому. Большевики, в тому ж часі заалармовані стрілами, зайняли оборону у відповідно до того зроблених бункрах, спочатку відстрілюються, але під рішучим натиском обидвох відділів



утікають. В бою тому зістало вбитими 2-ох большевиків-телефоністів, а з нашої сторони було 4-ох легко ранених. Домівку большевицьких телефоністів здемольовано, апарати телефонічні вповні знищено та ще перед акцією по обох сторонах с. Ставне на віддалі одного км. поперетинано телефонічне сполучення та позрізувано стовпи. Після цієї акції сотня вицофала в ліс на старе місце постою.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 2 вбиті большевицькі телефоністи.

Власні втрати: 4 легко ранені.

Знищено:

знищено вповні домівку большевицьких телефоністів, телефонічні апарати, поперетинано з обох сторін с. Ставне на віддалі одного км. Телефонічне сполучення та позрізувано телефонічні стовпи. Крім цього розброєно 10-ох міліціантів здобуто 10 крісів, поміж ними 5 втинків, які знищено.

Дня 12 квітня 1945 р. місцева міліція в повному своєму складі урядили облаву на сотню Бурлаки і Бурого. О год. 6-ій прийшло до перестрілки. Згаданих міліціантів підпущено на віддаль 30-40 м, де під гук розриву крісових гранат міліціанти панічно розбіглися, залишаючи на полю бою 7-ох групів.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 7 вбитих міліціантів.

Цього ж самого дня пополудні сотні споворотом повернули до с. Бистре, куди по двогодинному відпочинку прибули о 19.45 год. Тут з'їли вечерю та переночували. Годиться зазначити, що харчі, які брали в тамошнього населення, згадані обидва відділи платили большевицькими карбованцями.

Дня 14 квітня 1945 р. о год. 9-ій сотні опускають с. Бистре і лісом прямують до с. Волосате. По дорозі до згаданого села стр. Клим наліз на міну, з

приводу чого був забитий, а 3-ох стрільців від розриву міни було ранених.

Дня 14 квітня 1945 р. о год. 14-ій прибули сотні до с. Волосате, з якого сотня Бурого прямує дорогою до с. Буківця, а Бурлака через Устрики Горішні приходить до с. Мучного. На цьому закінчено рейд по Закарпатті.

Дня 16 квітня 1945 р. розпочав сот. Бурий згідно з моїм наказом вербування членів в цілі доповнення сотні. Вербування це та вишкіл новоприйнятих до відділу тривав включно до 5. травня 1945 р. До відділу звербовано було 90 новиків.

Дня 9 травня 1945 р. сотня Бурого опускає с. Буківець та лісами Соколик Гірських, Тарнави Вижньої і Нижньої, присілок Мучне, с. Царинське приходить до лісів над Сухими Ріками, де задержується. Час від 10.5.45 р. – 21.5.45. використано в цілі вишколу новиків.

Дня 21 травня 1945 р. о год. 12-ій чота Горбового зі сот. Бурого на шляху Затварнизя-Райське в с. Студенне зробила засідку на повертаючу з грабунку волковийську міліцію та большевиків, які разом з міліцією брали участь в тому.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 3 міліціантів, в тому оден командант вбиті, 9 москалів вбитих, оден попав в полон.

Здобуто:

8 крісів, 4 ППШ, 400 шт. муніції до рос. Кріса, 300 шт. до ППШ, 6 плащів та 4 парі взуття. Полонений большевик по відповідній пропаганді звільнений.

Дня 21 червня 1945 р. о год. 18-ій на квартируючу сотню Бурого в лісах “Хрещата” – 990 м, яка знаходиться в околицях сіл Рябе, Гічвиці і Камянки большевицбкі погранзастави, які в той час повнили службу на польській території на границі словацькій, в

силі 80 людей зробили наскок, в висліді чого зістав забитий стр. Зелений /три тижні, як вступив до відділу/, а чот. Олійник тяжко ранений, який в тиждень після цього помер. Ворог мав 17 вбитих, в тому 4 старшин нищої ранги.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 17 вбитих, в тому 4-ох старшин нищ. Ранги.

Власні втрати: 2-ох вбитих, в тому чот. Олійник.

Втрачено 2 мадярські сідла.

Дня 29 червня 1945 р. оден рій з чоти Горбового сотні Бурого напав на двір Вільхова.

Дня 30 червня 1945 р. на наказ надрай. Пров. З. сотн. Бурий звільняє з відділу в числі 60 стр. новиків і відпускає їх додому. Наказ цей був виданий Надрай. Пров. З. за попереднім повідомленням мене.

Дня 31 липня 1945 р. год. 22-ій чота Горбового сотні Бурого перевела акцію на дві станиці польської міліції та “Служби Безпеченства”.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 2 міліціантів вбитих, а 6-ох міліціантів взято в полон, яких звільнено з заміну за поарештованих наших 18 селян зі с. Лопінки та Габковець.

Здобуто:

2 кулемети, 1 ППШ, 1 пістолю, 4 гранати, 10600 крісової муніції, 1 апарат телефонічний, 1 проти-панцерний кріс, 42 шт. муніції до крісового гранатомета і 25 кл. паперу пакункового та 3 коци.

Власних втрат не було жодних.

Разом з арештованими 6-ми міліціантів арештовано також польку, яка була секретаркою на згаданій станиці.

В ночі 1.8.45 р. надр. Пров. З. переловив сот. Бурого на гарячому вчинку зі згаданою секретаркою. З причини тої надр. Пров. З. завісив сот.

Бурого у виконванні обов'язків к-ра сотні. Про своє рішення Пров. З. мене повідомив.

Сот. Бурий після свого завішення у сповнюванні функції сотенного перебував ок. 3 місяці без функції. По 3-х місяцях Пров. З. постарався у своїх вищих зверхників о видання вироку кари смерти для ком. Бурого. Присуд цей застав тільки на підставі одностороннього наświetлення справи Пров. З. і тільки за старанням ком. Р. злагіднено кару смерти з правом реабілітації. Новозначений ком. ВОБ, будучи в місяці листопаді на відтинку Лемко і довідавшись про цю справу, наказав справу ревізувати, покликати полевий суд, який щойно по зібранні матеріалів мав видати присуд в справі сот. Бурого. В між часі, заки був скликаний полевий суд, сот. Бурий в м-ці січні 1946 р. з невідомих причин опустив терен Лемка без нічийого дозволу і, як опісля розвідано, опинився на теренах Чех.

Дня 8 серпня 1945 р. 15 стрільців з 2-гої чоти сотні Бурого на наказ Н.Р-го Провідника З. були приділені до СКВ в р-ні Ударника. Сотня Бурого по звільненні з неї 90 новозвербованих стрільців в м-ці червні 45 р. начисляла 62 стрільці. Решту 18 стрільців 2-гої чоти сотні Бурого приділено до першої чоти Горбового тої ж сотні. Таким чином перша чота Горбового сотні Бурого начисляла 47 стрільців.

Дня 21 серпня 1945 р. наказом Н.Р-го Пр. З. приділено на час рейду першу чоту Горбового сотні Бурого, до куріня Прута, з яким вона відійшла в пропагандивний рейд на Словаччину.

Опис з рейду ляди (Дописано від руки: "Залучник # 9 - Ю.Ш.).

Дня 25 вересня 1945 р. повернула чота Горбового з пропагандивного рейду по Словаччині та задержалася в 6-му р-ні Пугача. В часі рейду по Словаччині

здизертирувало 2 стрільці.

Дня 8 жовтня 1945 р. ніччю о год. 24.00 перша чота сотні Бурого, брала участь в акції висаджування мостів: залізничного на р. Сяні та деревляного на р. Облаві під командуванням сотен. Камелюка.

Опис акції гляди (Дописано від руки: "Залучник # 7 - Ю.Ш.).

Дня 22 жовтня 1945 р. ніччю перша чота Горбового сотні Бурого, під начальним командуванням сл. п. пор. Коника, брала участь в акції на Бірчу. Згадана чота по наказу сл.п.пор. Коника була на час акції приділена і підпорядкована сотен. Кармелюкові. В тій акції чота не понесла жодних втрат.

Опис акції гляди (Дописано від руки: "Залучник #10 - Ю.Ш.).

Дня 26 жовтня 1945 р. перша чота Горбового сотні Бурого повернула по виконанні акції на Бірчу з Н.Р-ну "Холодний Яр" в Н.Р-н "Бескид" в р-н Ударника.

Дня 1 листопада 1945 р. перша чота Горбового колишньої сотні Бурого, згідно з моїм наказом входить у склад новозорганізованого вд під командою Біра.

Листопад 1945 р. провів вд під командою Біра на будованні та улаштуванні табору та магазинів, заготівлі харчів та їх магазинуванні, та військовому вишколі стрільців.

Дня 27 листопада 1945 р. о год. 22.35 сотня Булаки разом зі сотнею Байди переходять Сян та о год. 2.25 дня 28.11.45 приходять до с. Ступосяни. Зі Ступосян тогож дня вечером приходять сотня до с. Беріжки, звідкіля на 18-денний постій перейшла на присілок Мучне.

В часі постою на присілку Мучне стрілецьтво згаданої сотні, частинно поправили своє взуття та умундуровання та лікувалися з ріжних недуг /чираци, короста/.

Дня 16 грудня 1945 р. сотня Бурлаки покидає при-сілок Мучне та переходить на 14-денний постій до с. Сухі Ріки. Тут підчас свого постою сотня зліквідувала 3-ох большевицьких розвідчиків з пропагандивним матеріалом для наших відділів. В згаданих матеріялах найдено лист капітана погранзастави в Смільнику, адресованого на адресу Байди, якого вже в той час на цьому терені не було. В цьому листі, згаданий НКВДист, капітан, переконував стрілецтво і самого командира Байду, щоби зложили добровільно зброю, кара буде їм дарована, здорові стрільці на власне бажання будуть приділені до ЧА або будуть відпущені до дому, а хворі будуть відіслані до лічниці. В тій цілі сотня Байди мала вислати своїх парламентарів на міст р. Сян на шляхові Смільни-Ступосяни.

Дня 1 січня 1945 р. сотня покидає с. Сухі Ріки та приходить до с. Царинське, де затримується на 21-денний постій. В часі цього постою, за виїмком зліквідування 1-го розвідчика і 2-ох сексотів, як також переведення 3-ох мітінгів з населенням та вже давніше розпочатого в цьому селі вишколу Самооборони, сотня ця жодних акцій не переводила.

Дня 22 січня 1945 р. покидає сотня с. Царинське та переходить до с. Беріжки, де кватерує до 21 березня 45 р. Тут був зорганізований підстаршинський вишкіл власними силами сотні і розрахований на 6 тижнів, що розпочався 26.2.45 р. і протривав до 19.3.45. р. Причиною нескінчення була облава, що розпочалася 21 березня і тривала повних 24 дні. В тому курсі взяло участь 15 стрільців. Викладали на ньому оден чотовий, бунчужний сотні, курінний плвх, всі по страшинському вишколі УПА. Крім цього викладали сотен. Бурлака, чот. Павленко та курінний лікар Горислав.

Сотня в другій половині грудня 1945 р. вислала 24 стрільці в терен вишколовати Самооборони по селах.

Двомісячний військовий вишкіл перейшло біля 350 осіб членів Самооборони в 13-ох селах.

Дня 21 березня 1945 р. по бою під с. Струбовиськами, який звела сотня Веселого, сотня Бурлаки по появі большевиків у Ветлині, вицофує до ліса під гору Равку —1303 м, звідкіля прямує лісами Бескиду на захід доходить в ліси на Закарпаття над Руніною. Туди приходить сотня в дні 23 березня 45 р. о год. 13.00. Звідси завертає тому що по появі сотні Веселого в дні 22.3.45 р. большевики підтягнули більші сили, яких стежі проходжували ліси. З відтіля Бурлака прямує поворотною дорогою і в лісі на р. Солинкою у віддалі 6 км від с. Ветлина заночовує в большевицьких бункрах, вибудованих підчас фронту в жовтні 1944 р.

Дня 25 березня 1945 р. год 8.00 сотня покидає большевицькі бункри та посувається попід гору Велика Равка, через терен Словаччини і в околиці гори Велика Семенова, в долині одного потока, стає на постій та розкладає вогні. Большевики, які вже в тому числі була в с. Устрики Горішні, зауважують дим і в числі 100 осіб наскакують на сотню Бурлаки, в висліді чого вивязалася 20-ти хвилинна перестрілка. Після сотня подається поміж Великою Семеновою а Равкою, переходить польсько-словацьку границю і прямує до с. Стужиці Нової. В погоні за сотнею большевики вислали 50 НКВДистів, які цілий час переслідували сотню. Біля Стужиці нової в лісі сотня Бурлаки, щоб скінчити з тим переслідуванням залишає два рої з 3-ма кулиметами і зводить бій з ними. У висліді цього бою НКВДисти мали 7-ох вбитих та завернули вони споворотом до Устрік Горішних.

Дня 26 березня 1945 р. о год. 3-ій сотня зійшла до Нової Стужиці, з'їла вечерю, відпочила і вицофує до ліса о год. 5.35 між Седлицем а Стужицею. Біля год. 16.40 входить споворотом до села на вечерю.

Дня 27 березня 1945 р. о год. 8.00 покидає сотня Бурлаки Стужицю Нову та посувається в напрямі східньому через цілий час лісами біля села Лубна скручує прямо на північ, переходить границю і виходить на дорогу, що веде з Волосатого до Буківця і нею посувається до с. Буківця, куди приходить о год 23.00. Тут долучує до сотні Бурого, втомлене стрілецтво знаходить належний відпочинок.

Дня 9 квітня 1945 р. о год. 8.30 сотня Бурлаки вицофує разом зі сотнею Бурого зі с. Буковець та подається лісами на Закарпаття, де перебувають разом зі сотнею Бурого до 14.4.45. Рейд сотні Бурлаки по Закарпатті описаний в уступі У-3.

Дня 14 квітня 1945 р. о год. 14-ій прибуває сотня Бурлаки до с. Волосате, звідси посувається на присіло Мучне, де відпочиває до 6.4.45.

Дня 10 травня 1945 р. сотня Бурлаки лісами Затварниці через с. Явірець, р. Солинку та дорогу Смерек-Завій переходить в ліс над Лопінку, в якому задержується 5 днів. Тут стрічається сот. Бурлака з тод. надрай. оргмобом пор. Скалою, від якого одержав інструкції відносно переведення акції на станицю МО в Гічві. Згаданої акції сот. Бурлака не перевів. В останніх днях місяця травня – згідно з наказом надрай. Пров. З. – без мого відома перейшов зі сотнею в Перемищину.

Прийшовши на терен надрай. “Холодний Яр”, ком. Бурлака зголосився і підпорядкувався тамошньому надрай. оргмобові пор. Коникові. Згідно з планом, як згадано в уступі У-2, пор. Коник реорганізував відділ в той спосіб: 1 пвд., рекрутований



переважно з лемків, демобілізовано, як небоєздатний, пвд. ком. Бартля приділено до ком. Громенка та перекинено його в Бірчанщину /третий і четвертий р-ни/ а в пвд. Ком. Левка приділено до першого і другого р-нів, а самого ком. Бурлаку назначено ком. вд., який складався з таких розчленованих по першому і другому р-нах чот: на першому р-ні чота Крилача, в другому чот. Орського. Обидві ті чоти зорганізовані були з тих р-нів, в яких вони кватерували. Третою чотою був пвд. Левка з відділу Бурлаки. Дві перші чоти властиво переходили тільки вишкіл, боєвих акцій довгий час майже не переводили. Третя чота Левка була до них долучена як авангардна чота старого відділу. Цілість, як згадано вище очолював ком. Бурлака. Його завданням був тільки нагляд над розчленованими в терені чотами. Тому, що кінець місяця жовтня 45 р. відділ цілістю не діяв, оперативний звіт за той час подаю в залучникові – витягові зі звітів надрай. оргмоба пор. Коника.

Дня 19 жовтня 1945 р. відділ зробив в двох місяцях засідки на ВП, яке вказаними нище дорогами мало переїзджати. Одна засідка була зроблена силами пвд. 511 і двох роїв в пвд. 512 в лісі на дорозі на дорозі між сс. Бугники – Сільця. Одначе ВП цією дорогою в той час зовсім не переїзджало. Другу засідку зроблено в лісі між селами Грушова – Конюша. В цій засідці брали участь пвд. 510 і два рої з пвд. 512. Щойно під вечір з напрямку с. Конюша надїхало ВП в силі: 10 кіннотчиків і 10 піхотинців, які обезпечували 3 підводи з награбованим в українців майном. Кіннотчики їхали як передне убезпечення 300 м перед підводами. Засідка властиво вповні не вдалася, бо місце підібрано було на денний, а не на нічний бій, а також і тому, що відкрито вогонь по передньому убезпеченні, так що решта втекла без втрат.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 1 кіннотчик і 1 кінь вбитий.

Власні втрати: жодні.

Дня 20 жовтня 1945 р. о год. 02.00 ком. Орський на чолі пвд. 511 і 2-ох роїв з пвд. 512 зробив наскок на ВП, що квартирувало в селі Сільця. ВП начислювало 40 людей, - це була частина із гранатометної сотні, яка переводила в цих теренах виселенчу акцію. Польські вояки квартирували в трьох близьких хатах та були окопані. Ком. Орський вислав один рій на заставу від с. Сиранізці, де знаходиться большевицька погранзастава, один рій мав підсунутись під ворожі становища та опанувати ворожі гранатометні становища, а три інші рої наступали на хати, де квартирувало ВП з напрямків: схід і південь. Акція вповні вдалася.

Вислід бою:

Ворожі втрати: 10 вбитих, в тому один поручник, 6 ранених, решта панічно розбіглася.

Власні втрати: жодні.

Здобуто: 2 міномети кал. 82 і 21 шт. стрілен до нього, 2500 шт. рус. крісової муніції.

Дня 23 жовтня 1945 р. відділ виконав акцію на польське бандитське село Залісся, яке грабувало та мордувало дооколишнє українське населення. Село спалене зовсім.

Вислід акції:

Ворожі втрати: 15 вбитих /ті, що ставили опір/.

Власні втрати: 1 вбитий.

Здобуто: 2 кріси, 300 шт. мініції, 12 коров.

Дня 27 жовтня 1945 р. вд виконав акції палення бувш. українських сіл за Сяном – Вапівці і Коритники, населення яких під примусом бандитського польського терору було змушене ще на весну 1945 р. виїхати до УРСР, а на місце українців наслано вже

польських репатріантів з УССР. Палення відбувалося в цей спосіб: тих поляків, які не ставили опору, випрошувано в чемний спосіб, пояснюючи їм причину палення, в деяких випадках стрільці самі допомагали при виношуванні господарського реманенту. Слід відмітити, що польське населення ставилося до цих акцій з повним зрозумінням і вповні їх одобрювало. Рідкими бували випадки, щоб поляки ставили збройний спротив. В таких випадках опір цей ліквідовано при допомозі зброї. Акція палення с. Вапівці виконав пвд. 510 і 2 рої пвд. 512. Заставу від с. Куньковиці зробив один рій з пвд. 510 і оден рій з 512. Палення відбулося без жодного спротиву зі сторони польського населення. С. Коритники палив пвд. 511 і 2 рої з пвд. 512. Заставу від с. Речпіль рій з пвд. 511 і рій з пвд. 512. Палення пройшло без жодного спротиву. В поворотній дорозі підчас постою вд. в кречківському лісі наткнулось на заставу вд. ВП, яке в той час провіряло ліс. Застава обстріляла ВП. Вив'язався короткий бій. Ворог під прикриттям гранатометного вогню почав окружувальний наступ. Відділ після короткого бою відв'язався від ворога.

Вислід бою:

Ворожі сили: 7 вбитих, 4 ранених.

Власні втрати: 2 ранені /в тім бунчужний відділу/  
Дня 1 листопада 1945 р. о год. 23 вд. допалив с. Кузьмина, яке було частинно вже спалено підчас акції вд. – У-2 в дні 22.10.45.

Акція відбувалася в цей спосіб: пвд. 510 і 2 рої з пвд. 512 ввійшли с. Кузьмина від сторони с. Ліщава, пвд. 511 і 2 рої з пвд. 512 увійшли в село зо сторони с. Розпуття. Рій з пвд. 512 зробив заставу від с. Розпуття. В с. Кузьмина спалено ті будівлі, що ще не були спалені, крім того знищено телефонічні

стовпи на віддалі 300 м. І спалено міст. Сподіваного ворога не було, бо як показалося навіть цивільне населення після акції в дні 22 жовтня втікло до м. Бірчі.

Вислід акції:

Нічого не здобуто, нічого не втрачено.

Дня 3 і 4 листопада 1945 р. вд відбув пропагандивні рейди до польсько-українських сіл: Сенькова і Войткова. В тих селах переведено збори серед польського населення, якому вияснено, що польське й українське населення повинні жити зі собою в годі, не слухати підшептів большевиків чи їх вислужників, яких в інтересі лежить польсько-українська боротьба та відізвано поляків, щоб ті ставали до боротьби зо спільним ворогом большевицькою Москвою. На зборах в обох селах було присутніх понад 100 осіб /мужчин і жінок/ по обличчях присутніх на одних і других зборах було видно зрозуміння справи та подив нашим стрільцтвом, яке було належно вбране та узброєне і культурно та чемно поводилося.

Дня 11 листопада 1945 р. об'єднані вд. У-4 і У-7 під командою к-ра Бурлаки спалили бувші українські села: Бовина, Уйковичі й Красичі, положені на північний захід від Перемишля за Сяном. Всі згадані села це бувші чисто українські села, з яких українське населення виїхало ще навесні 1945 р. під терором польської голоти вислужників большевиків, а в яких зараз мешкали поляки-репатріанти з УСРС. Акція після плану ком. Бурлаки мала відбутися в цей спосіб: пвд. 520 і 521 під командою сот. Ластівки мали спалити с. Красичі, с. Бовина мали спалити пвд. 512 з У-4 і 519 з У-7, а пвд. 510 і 511 оба з У-4 мали спалити с. Уйковичі. Тими двома групами командував сам к-р Бурлака. Перед акцією видано наказ до вояцтва, щоби підчас акції поводилося з польським населенням тактовно, помагало йому

виносити речі та виясняло, чому палиться село. Перебіг акції на с. Красичі був такий: ком. Ластівка – наказав пвд. 520 зробити заставу на шосі Перемишль-Бірча, а сам із пвд. 521 пішов розстрільною на с. Красичі, бо сподівався спротиву зі сторони поль. Самооборони. Одначе спротиву не було, тому спалено село після інструкції наведених вище. Інакше було з другою групою під командуванням ком. Бурлаки. В с. Бовина акція відбулася без жодного спротиву після інструкції, коли ж поляки з с. Уйковичі зобачили вогонь над с. Бовина, відчинили вогонь з крісів та автоматів в напрямі с. Бовина. Підсуваючися пвд. до с. Уйковичі задержалися. Це тривало коротко к-р Бурлака, зорієнтувавшись о силі і напрямку ворожого вогню, дав наказ, щоби: “обережно посуватися дальше”. По короткій перестрільці вже в самому селі Уйковичі ситуації опановано та таки сталено сс. Бовина й Уйковичі після плану та інструкцій вказаних вище.

Вислід бою:

Втрат ворожих і власних не було.

Здобуто: 1 кріс і 2 пістолі від самооборони в с. Уйковичі.

Дня 15 листопада 1945 р. о год. 24-ій вд. У-4 з вд. У-7 виконав акцію палення с. Пикуличі /2 км. На південь від Перемишля/ та присілка Гелиха, з яких українське населення під примусом польського терору виїхало до УССР, а на їх місце населено поляків-репатріантів з УРСР. Пригадавши стрілецтву як треба поводитися з польським мирним населенням підчас акції, цілість рушила на призначені кожному пвд. Відтинки. А тому, що сили ворога були такі: в поблизькому с. Корманичі 2 курені ВП, полк ВП в кошарах положених 50 м. Від північного краю с. Пикуличі в сторону Перемишля, а

в самому с. Пикуличі квартирували поодинокі вояки ВП та озброєні польські бандитські елементи, - акцію заплановано в той спосіб: заставу від кошар держати мав пвд. 520 з У-7 та один рій з пвд. 512 решта вд. У-7 мала зробити заставу на роздоріжжі доріг Перемишль – присілок Гелиха, присілок Гелиха – с. Пикуличі. Решта вд. У-4 поділено на три часті: північна, середуща, полуднева. Північний відтинок призначено пвд. 510, середуший пвд. 512, а полудневий пвд. 511. Розтягнувши розстрільну цілість під командою ком. Бурлаки, наступали зо сходу на захід. На відтинках пвд. 511 і 512 акція пройшла майже без спротиву. Де-не-де було чути тільки поодинокі крісові стріли. Це стріляли втікаючі в підштанцях поляки. В одній мурованій хаті поставили поляки спротив і почали відстрілюватися, недопускаючи вояків до себе. В часі здобування тієї хати згинув наш один стрілець, але хату здобуто і спалено. Пвд. 510 в той час, злучившись з пвд. 520, обстріляли кошари, де всі вікна були освічені. В кошарах зчинився страшний крик. ВП, яке в той час там кватерувало, почало незорганізовано купками втікати до Перемишля. Якась частина в силі двох кулеметів відбилася на полі та почала обстрілювати пвд. 510 під час палення хат. Протягом 45 хв. ціле с. Пикуличі було в полум'ях. На умовлений знак ракети цілість зійшлася від південного краю с. Пикуличі і відмашерувала в напрямі присілка Гелиха. По дорозі стягнуто заставу коло присілка Гелиха та приступлено до палення цього присілка. Під кінець палення невідома сила ворога обстріляла вд. зліва. Їм відповіли наші кулемети та палення продовжувало далі. По скінченні роботи цілість відмашерувала в своєму напрямку.

Вислід бою:

Спалено село та присіок Гелиха.

Ворожі втрати: 5 вбитих, в тому один поручник та 20 ранених.

Власні втрати: один вбитих та 2 ранених. /Всі з У-4/.

Здобуто: 1 кріс і 1 пістолю.

Дня 30 листопада 1945 р. заплановано акцію на село, а властиво передмістя м. Бірча зв. Корінець. Ціль акції: звузити якнайбільше осередок – остою ВП, яке своїми випадками постійно загрожувало мирному населенні українському, тероризувало його, грабило і таким способом змушувало до т. зв. добровільного виїзду до УРСР. Акція відбулася в той спосіб: розпочато о год. 22.10. Пвд. 510 збросив заставу аж на роздоріжжі Бірча-Воля Корінецька, Бірча-Корінець. Зі завданням не допустити евентуального ворожого наступу в часі палення с. Корінець. Пвд. 511 і 512 підійшли під с. Корінець зі сходу, там розтягнули розстрільну зі сходу на захід і зайняли відтинок довгий на 500 м. Почали наступати на с. Корінець з півдня на північ. Спаливши той відтинок, пвд. розлучились. Пвд. 511 розтягнув розстрільну з півдня на північ і північною стороною с. Корінець, став посуватися в напрямі м. Бірча. Пвд. 512, залишивши за собою рухоме заднє зебезпечення в силі одного роя, розтягнув розстрільну з півдня на північ і південною стороною с. Корінець став посуватися в напрямі м. Бірча. Завданням заднього – рухомого обезпечення було спалити присілок Кремпак, положений 500 м на схід від с. Корінець та посуватися за вд. у віддалі 200-300 м. Заднє рухоме обезпечення, палячи присілок Кремпак, спалило також одно військове авто, яке стояло на гостинці порожнє. В с. Корінець було чути тільки поодинокі крісові стріли. З

одної хати вибіг озброєний в кріс і гранату поляк-цивіль. Його зліквідовано. В селі мужчин майже не було. Жінкам вояки помагали виносити з хат майно і випускати худобу. Питаючи їх, чи знають, за що це робиться відповідали, що знають і що це належало ще на весні зробити. Коли дві наші розстрільні наближались до м. Бірча на віддаль 500-600 м поляки відкрили вогонь /а було їх там ок. 4 сотні ВП і 140 МО/ артилерійський та кулеметний. В тому часі пвд. 512 і 510 повязалися та відповіли ворогові своїм кулеметним вогнем і роботу свою /палення/ продовжувано. Ворог бачучи, що горять вже в м. Бірча хати, повилазив з бункрів і своїм кулеметним вогнем приступив до наступу. Пвд. 510, що дотепер був в обороні, приступив до наступу. В тому самому часі два рої пвд. 512 фосами попри дорогу взійшли в східну частину м. Бірча і обстрілювали ворога. Пвд. 511 розстрільною від роздоріжжя Бірча-Воля Корінецька в північно-західному напрямку почав атакувати східну частину м. Бірча, а зосібна будинок міліції та двір, де був окопаний ворог. Ворог вицофав до своїх бункерів і почав барикадувати входи. Тут слід згадати, що протягом півгодини, починаючи від початку палення с. Корінець, наш гранатомет 82 мм, що мав становище на горі Валькова /один км від м. Бірча/, обстрілював м. Бірча і наробив багато паніки серед ВП і цивільного населення. Спаливши с. Корінець та кілька хат східної частини м. Бірча, вд. планово вицофав у наміченому напрямкові.

Вислід акції:

спалено с. Корінець, присілок Кремпак, частинно східну часть Бірча і обстріляно з важкого гранатомета центр міста. Внаслідок тієї акції видав польський капітан наказ цивільному польському населенню вибратись до м. Перемишля, а опісля /так



говорили люди/ мало виїхати ВП, бо як мав сказати той капітан: “Бірча не бендзе ані наша, ані бандеровська”.

Ворожі втрати: ок. 20 вбитих ВП і кільканадцять з цивільного населення, що ставило опір, повні 4-ри авта ранених завесених до Перемишля.

Власні втрати: 3 ранених один з них помер.

Здобуто: 1 кріс, 1 гранату та спалено 1 авто.

У-5. Вд. Протягом цілого місяця жовтня щойно організувався та переходив військовий вишкіл. Акцій немав жадних. Вд. цей остає під командою Хріна.

У-6. Вд. новий, ще в місяцях жовтень, листопад 1945 не повний, але вже діяв як вд. під ком. Зруба. Щойно спочатком грудня 45 р. під ком. Яра поповнений, реорганізований виступає як вд.

Дня 17 жовтня 1945 р. випадівка з Ряшева при допомозі польської самооборони села Ясениця в числі 50 осіб зробили наскок на оден рій першої чоти, що стаціонував на Лази присілку с. Котів. Поляки були узброєні в 5 кулеметів. Коло год. 16,15 підійшли з 3-ох сторінлісом до хати, де кватирував рій на віддал 50 м. Їх завважила стійка та віддала один стріл. Поляки відкрили сильний й кулеметний вогонь по хаті. Повзячи повиходили з хати всі стрільці забираючи зі собою всю свою зброю та речі. Залишилася в хаті зброя тих стрільців, що були на дворі. По 5 хвилинній перестрільці 5 стрільців під командою стр. Крука пішли в наступ, щоб відбити свою зброю та речі, що лишилися в хаті. Наступ поновлювано три рази, але хати не здобуто. По 15 хвилинному з противної сторони почулися стріли з ППШ і кріса, які спанікували наших і поляків. Наші стрільці думали, що вони окружені і відступили від хати. Це використали поляки в моменті вскочили до хати і

забрали нашим стрільцям такі речі: 4 кріси, 350 шт. муніції, 1 зарядку, 2 головні паси, 1 торбу, 1 палатку, запалили хату та стали відступати. Наші, зорієнтувавшись в ситуації, пішли в погоню за втікаючими так, що поляки кинули те, що забрали з хати та втекли.

Вислід бою:

Ворожі втрати: один важко ранений, 2 легко.

Власні втрати: жодні.

Здобуто: 1 кріс, 50 шт. муніції, 1 ППШ.

Дня 22 жовтня 1945 р. вд. під ком. Барона брав участь у спільній акції на с. Кузьмина. Опис перебігу акцію гляди під уступом У-2.

Дня 28 жовтня 1945 р. вд. під ком. Зруба перевів відплатну акцію на с. Ліщавка. Спалено 2/3 села, залишаючи українські хати. В часі акції вбито ком. Польської самооборони та кількох озброєних поляків. Акція тривала 2 пів години. Спротиву зі сторони поляків майже не було.

Вислід бою:

Ворожі втрати: один вбитий.

Власні втрати: жодні.

Здобуто: один кріс, 6 гранат і около 250 шт. муніції.

Дня 29 жовтня 1945 р. вд. спалив сс. Бряжава в Липа, з яких виїхали люди, а хати стояли пустою. Хат, де мешкали люди, не палено. Того ж дня вд. спалив два мости на дорогах.

Дня 30 жовтня 1945 р. один рій з вд. зробив скок на нафтову фабрику в с. Глунча за р. Сяном. Забрано 50 літрів оливи до зброї. Тої самої ночі один рій з вд. підпалив міст на р. Стопниця під с. Стара Бірча. Запалений міст соломною і нафтою почав горіти а рій зробив засідку на краю ліса. ВП з Бірчі прийшли щоб гасити вогонь, рій відкрив по них вогонь.

Поляки стали обстрілювати край ліса. Рій відступив без втрат. Поляки міст вгасили.

Дня 2 листопада 1945 р. вд., вертаючи зо свята Листопадового, вступив до сс. Липа і Брежава, замешкалих ще тільки поляками. Там місцеві поляки гостили нас, а ми підчас обіду навіттили їм ціль нашої боротьби, в переконуючий спосіб вияснювали їм потребу спільної боротьби проти спільного ворога: червоної Москви. На відхідному поляки подарували нам одну ялівку, кажучи, що ліпше нам ніж ВП дати.

Дня 29 листопада 1945 р. /по гостині в мирних поляків/ о год. 22-й відділ вд. перевів акцію на с. Гута Бжуска на північ від Бірчі. Тому, що це село вже вславилось своїми бандитськими нападами на поблизькі українські села і тому, що передбачувано опір зі сторони місцевих поляків-голоти, т.зв. "самооборони" план акції розробляв сам ком. Коник, а виконав його ком. Яр з вд. У-6. План був такий: підходити до села з північного напрямку, поділити вд. на 3 пвд. Один пвд. займе і знищить північну частину села, положеного над потоком, що біжить на схід, другий пвд. займе та знищить частину села, положеного над другим потоком, що пливе зі сходу на захід, а сама та частина села в протилежності до попередньої порозкидувана між лісками. Третю частину, положену вздовж гостинця з півночі, на південь знищить третій пвд., тому що в другій частині сподіваний був найбільший опір ворога і то з ліска. То й пвд., що ту частину мав займати, мусів принайменше оден рій вислати до ліска, щоб там атакувати чи недопустити евентуально втікаючого ворога до Ліска, який, займивши там становище, міг перешкоджати переводити акцію. Точно о год 22.10 вд. був в лісі на північ від с. Гута Бжеска і почав пвд. машерувати до села в такому порядкові: 1 пвд, 2

пвд., 3 пвд. Перший зробив праворуч і розстрільною пішов на північну частину села, другий ліворуч і розстрільною пішов на другу частину села; виславши перед тим один рій в лісок, а третій, зробивши розстрільно вліво пішов на третю частину села. Сподіваний опір в ліску був. Звідтам ворог намагався перешкодити третьому пвд. в переведенні акції, але його унешкідливив власне висланий до ліска рій. Поза тим акція відбулася після плану.

Вислід акції:

Ворожі втрати: гляди під У-7 з того ж дня.

Власні втрати: один легко ранений.

Здобуто: 11 кріс, 100 шт. набоїв, набійниці, 5 шинель, 15 пар взуття, 30 шт. худоби та інші дрібні речі.

Вд. молодий, повстав із СКВ. В місяцях: жовтень, листопад, грудень 1945 р. діє ще як неповний. Щойно під кінець грудня 1945 р. поповнений та реорганізований.

Дня 24 жовтня 1945 р. пвд. з вд. У-7 зробив засідку між сс. Трійця – Лодинка. В засідку попало ВП, яке по короткому бою розбіглося.

Вислід засідки:

Ворожі втрати: 3 вбитих.

Власні втрати: жодні.

Здобуто: 1 кулемет “Дехтярова”, 7 дисків до нього, 3 коні, 3 плащі, 3 убрання, 3 парі білля, 100 кл. хліба, 30 кл. смальцю, 70 консерв.

Дня 24 жовтня 1945 р. інший пвд. з того вд: спалив 3 мости на дорозі біля с. Трійця.

Дня 25 жовтня 1945 р. перший пвд. йшов на засідку між сс. Вільшани-Тисова. По дорозі наткнувся на ВП, яке робило облаву. Пвд. вицофав без втрат.

Дня 26 жовтня 1945 р. перший пвд. спалив порожні українські сс. Посада, Бориславка, Кописка, з яких українське населення під натиском польського

---

---

терору мусіло виїхати до УСРС. Крім цього спалено оден міст.

Дня 1 листопада 1945 р. другий пвд. спалив 6 мостів в с. Войткова.

Дня 4 листопада 1945 р. перший рій спалив 2 мости в с. Тростянець.

Дня 11 листопада 1945 р. відділ брав участь в акції на сс. Бовина, Уйковичі, і Красичі. Разом із вд. У-4. Опис акції гляди під уступом У-4.

Дня 15 листопада 1945 р. вд. брав участь в акції на с. Пикуличі разом з вд. У-4. Опис акції гляди під уступом У-4.

Дня 29 листопада 1945 р. в той час, коли північну частину с. Гута Бжуска ліквідував Уд. У-6 під командою ком. Яра, - південну частину цього села ліквідував вд. У-7 і гостинний вд. к-ра Кармелюка під ком. ком. Ластівки. Як у тамтому випадку так і тут план акції розробив ком. Коник. План акції був такий: один пвд. Розстрільною мав наступати з ліска від присілку Кремпак /з півд. – східного напрямку/, другий пвд. Відкритим тереном теж розстрільною з напрямку південь, третій розстрільною з ліска біля с. Нове село, то є з південно-західного напрямку. Всі мали злучитися в середні села коло школи спаливши південну частину с. Гута Бжуска. Пізніше відмашерувати через спалену вже ком. Яром північну частину села до ліса положеного на північ від с. Гута Бжуска. Ком. Ластівка, діставши такий план: Перший відтинок – чотовому Журавель вд. У-7., другий – чотовому Зимному з вд. У-7., а третій відтинок – чотовому Шугай з вд. Кармелюк. Акцію розпочато о год 22.10. Тільки чот. Журавель дістав вогонь від місцевої самооборони. Опір цей зломив і пішов дальше. Решта відбулась після плану. При відмарші вже, по скінченні акції відділ дістав

*Ю. Шаповал*

---

вогонь від ВП, яке заатакувало від сторони при-  
сілку Кремпак, хотіло мабуть перешкодити акції.  
Однак було запізно, а погоня ВП також не принес-  
ла шкоди вд. , бо цілість під прикриттям свого  
заднього забезпечення відмашерувала до ліса.

Вислід акції:

Ворожі втрати: ок. 30 вбитих /з цілої акції/.

Власні втрати: оден ранений, з чоти Шугая.

Здобуто: 300 шт. муніції крісової, 120 до ППШ.,  
3 коні, 3 пари обуви і дещо білля.

Слава Україні!

КВ (Підпис)

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, спр. X/8, т. V, арк. 385-400*

1946

Повідомлення повітового старости в  
Лесько воєводі в Жешуві  
*14 січня 1946 р.*

Повітовий староста  
Лесько, 14.01.1946р.  
Кому: Воєводі в Жешуві

У додаток до мого звіту від 11.01.ц.р. доповідаю, що 11.01.1946 року бандерівці чисельністю приблизно 500 чол. напали на громаду Хочев (7 км від Леска), знищили телеграфну лінію на відстані 2 км, спалили школу, знищили будинок управління гміни та забрали усі книги, документи, касу. Вони підірвали міст для гужового транспорту на дорозі Хочев-Средня, тероризуючи населення, попередили про подальші каральні акції.

Тієї ж ночі з 11.01 на 12.01 ц.р. бандерівці численністю близько 600 чол. атакували пост громадянської міліції в Чисні (12 осіб у бліндажу) який зміг протистояти нападу протягом ночі, незважаючи, що противник був сильно озброєний (2 міномети і близько 26 Р.К.М.). По закінченню боєприпасів, оскільки військо відмовилось надати допомогу, вони відійшли лісами до Балігроду без жодних втрат. Після цього бандерівці спалили садибу в Чисні, будинок управління гміни з усім канцелярським інвентарем, склад держпоставок зерна (600) а також 2 будинки польських родин. Людських втрат з польського боку не було. Вбито 4 бандерівці, 27 бандерівців поранено.

13.01. особовий склад поста громадянської міліції спільно з особовим складом поста громадянської міліції в Балігроді і військовою частиною війська



польського попрямувала до Чисні з метою забрати решту Польських родин з Чисні. Особовий склад було обстріляно між Яблонками та Чисней. Під час бійки було вбито 2 солдатів. Через відсутність боєприпасів пости і ВП були змушені відступити.

На цей час при такій чисельності ВП і громадянської міліції існує загроза нападу на Леско, а також на решту управлінь гмін (5 гмін), які поки що ще залишаються у віданні влад, проте із тими гмінами контакт вже перерваний.

Завтра буде продовжено акцію переселення. У зв'язку з передбаченням можливих протидій бандерівцям, я звернувся до військових влад з приводу забезпечення безпеки нафтової виробки в Копенці, проте, виконуючий обов'язки командира місцевого полку повідомив на сьогоднішніх зборах, що військових сил замало для здійснення охорони виробки. Польські осередки у повіті також залишаються без охорони, і поки є заручниками бандерівців, які не пропускають їх до міста.

Повітовий староста (Підпис)

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа 301, арк. 63.*

Політичний звіт УПА за січень 1946 р.  
31 січня 1946 р.

#### 1. БОЛЬШОВИКИ.

Переселеньча комісія. Як було згадано в попередньому звіті, в м. Володава та в м. Біла-Підль. міститься переселеньча комісія по евакуації українців і

білорусів до ССРСР. В м. Володава головою переселеньчої комісії є Шимчук, укр. літ 40, в ранзі майора, походить з Київщини/докл. не відомо/, заступником його є Соленко, жид, літ 45, крім того є ще 4 помічників, з того 2 жінки. Всі члени переселеньчої комісії узброєні є в ППШ і пістолі. Перед будинком де міститься їхня канцелярія, то є на вул. Пилсудського 15, стоїть стійка в числі 2 чоловік узброєні в кріси. Відділ, котрий охороняє переселеньчу комісію, складається з 37 червоноармійців, узброєних в “Дехтярови”, ППШ, і кріси. Переселеньча комісія в м. Біла-Підль. міститься на Пляцу Вольності № 2. Про них докладно не знається, тому, що взагалі вони не виїзджають в терен та не проявляють майже жодної діяльності. Справа переселення наразі не є актуальною, а члени переселеньчої комісії висловлюються, що ждуть висліду конференції “Обєднаних націй”, після котрої будуть орієнтуватися, що мають робити даліше.

Червона Армія. В звітному терені є лише ті частини Ч.А., про котрі була згадка в попередньому звіті.

## 2. ПОЛЯКИ.

Загал польського населення більшовиків і теперішнього польського уряду, ненавидить. Мають надію що скоро вибухне війна поміж Англією а Совітами, в котрій Совіти будуть побіджені. Польське населення до українців чи до УПА ставиться прихильно, одначе не можна сказати що щіро.

А.К. Збройних відділів даліше не помічається. В кождому районі є лише районова боївка в числі 10 до 12 людей. Такі боївки в деяких теренах, майже не конспіруються, їздять в день зі зброєю, ходять на полювання пр. село Жуки, Мазанівка. Українське населення чи ППР-івців, хочуть приєднати собі.

Відносно ППР-ців в деяких теренах їм майже це вдається, а це тому, що в ППР групується такий елемент, котрий хоче спасти лише свою шкіру, а що тепер є загроза примусового виселення українців до УССР, деякі ППР-івці думають, що через добре відношення /вислужництво/ до АК чи поляків врятують своє становище, себто підчас виселення переходять в поляків. Для приміру: В другій половині січня, ППР-івці з с.Горки, Зіньки, Оріхова, Коденьця здали зброю для АК, перед тим з АК порозуміваючися. До УПА, АК дальше ставиться нещиро.

Діяльність політичних організацій.

ППР. В звіттовому терені ППР, котра дотепер тішилася своїми успіхами, майже заломилася, а то в наслідок дій АК і УПА. Як було вищезгадано, деякі села здали зброю для АК, а самі стали на роздоріжжю не знаючи де прихилитися. Натомість такі села як Кривоверба, Заболоття, знайшли спільну мову з УПА. Важніші сільські діячі ППР-у, боячись кари за свої провини перед УПА, повтікали до поблизьких міст, коли до того зліквідовано деяких агентів ПУБП, котрі були ППР-івцями та в деяких волостях знищено папери, а в Ганні роззброєно волосну станицю МО, через УПА, ППР-івці цілком підупали морально, населення натомість, піднеслося на дусі та почало насміхатися з ППР.

УБП. Багато працівників УБП, бачучи таку ситуацію в терені, а зі сторони уряду жодних проти цього заходів, почали рівнож підупадати на дусі, робити старання о звільненні з УБП та деякі почали навіть по- українськи говорити, чого перед тим не зустрічалося.

ГШО. ГПМО не проявляють майже жодної діяльності, не виїзджають в терен деякі шукають навіть зв'язку з УПА.

В.П. ВП є лише ті частини, про котрі була згадка в попередньому звіті. З боївками АК, деякі КОПісти часто зустрічаються пр: с. Славатичі, разом з ними п'ють та співають пісні.

### 3. УКРАЇНЦІ.

В зв'язку з повищим в деяких околицях повстав хаос, населення масово кинулося нищити та вивозити ліс, часто навіть без потреби, так що в деяких випадках ВОП чи боївки АК, були змушені в тому напрямі вставляти порядок, частинно припинити нищення ліса. До УПА населення ставиться прихильно, одначе в успіх нашої боротьби майже не вірить. В деяких випадках можна почути такі вислови; що в УПА багато знаходиться поліції /німецької/, СС-ів, котрі рятуючи себе, ховаються та до того намовляють ще інших. Такі слова зі сторони населення можна почути тому, що в складі рейдуючих відділів УПА багато людей бачило знайомих поліцистів та від багатьох чуло оповідання, як їм жилося в СС-ах, як вони перебували на німецькому фронті і т.п. Наша організація для населення, це пояснює в цей спосіб, що то були свої люди, а в поліцію чи СБ були вислані організацією, в цілях ведення розвідки на нашу користь та розкладання з внутра. Одначе вірять тільки свідоміші, натоість загал в це не хоче повірити. До АК українці ставляться з недовір'ям. В останньому часі населення затривожилося вісткою про примусове виселювання українців до УССР. В звязку з цим зі сторони українців можна почути такі вислови, що до СССР не поїдуть, будуть втікати до ліса і т.п., одначе чи в дійсності так буде трудно, передбачувати.

Постій дня 31.1.1946 р.

Слава Україні!

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк. 26, 26 зв.*

Організаційний звіт УПА за період з 1 січня до 1 лютого 1946 р.

*1 лютого 1946 р.*

За звітний час переведено: одну відправу надр. проводу, районових пров. і рай. розвідників.

На відправі надр. проводу обговорено і вирішено (Нерозбірливо. - Ю.Ш.) полагодження справ теренових, котрі є зв'язані з організацією. На відпр. провідників, після обговорення теренових справ видано вказівки відносно проведення і поширення організації в їхніх районах. На відправі рай. розвідників видано інструкції в справі звітування і ведення розвідчої праці в їхніх районах.

Звіти діяльності поодиноких референтур:

Надр. реф. СБ.

Назначено надр. розвідчика, которого завданням є: створити надр. розвідчо-зв'язковий пункт. При помочі рай. розвідників створити районів та кущеві розвідчо-зв'язкові пункти та поширювати розвідчу сітку в цілому надрайоні, крім цього його завданням є переводити військовий вишкіл з районними боївками цілого надрайону.

В надр. боївці переводиться рівнож військовий та політичний вишколи.

За звітний час арештовано 7 осіб, по переведенню слідства 5 зліквідовано, 2 звільнено. П'яťох покарано у формі 20 "буків" за непридержання конспірації. Одній українській дівчині дано застереження тому, що хотіла вийти заміж за поляка, тим самим змінити віру і національність, спалено 3 господарства з того два забудування, в котрих мешкали секоти, третє українця, котрий під впливом ворожої пропаганди змінив в костелі свою віру та національність, перейшов на поляка. Крім того покарано

його ще “буками”, а на стовпі /телефонічному/ біля його будинків лишено картку в котрій написано: “Спалений через УПА за зраду українського народу і православної віри”. В с. Кривоверба забрано зброю від 3 ППР-івців, один ППШ і два кріси, в с. Ганна 31.1.46 р. роззброєно станицю МО здобуто два ППШ, один кріс та забрано папери з даної станиці. Двох міліціантів покарано “буками” за зле відношення їх до укр. населення.

2. Надр. сусп. політ. реф.

Видавнича діяльність.

В звіттовому періоді перевидано:

А/ “Поляки” – летючка на цикльостилі 2000 штук.

Б/ “Поляки жолнеже” - летючка на цикльостилі 1000 штук.

В/ “До цалого культ. сьвята” 1500 штук

Перебито на машині:

1. Лісовик № 8 6 штук.

2. Бійці і командири УПА 12 штук

3. Повстанець № 5 і № 6 6 штук

4. Присяга вояка УПА 12 штук

5. Декалог, 12 прикмет, 44 правил життя укр. нац.  
35 штук

Видано:

1. Тижневий огляд політичний подій № 4 6  
штук.

2. - / - № 5 6 штук.

3. - / - № 6 12 штук

4. - / - № 7 12 штук

Масово політична робота.

Переведено летючкову компанію в днях 6 і 7.1.1946 р. Окремі райони одержали для розкинення “Відозва до населення західних областей України” та “Христос рождається” /останнє приліпити біля церков/.

*ОУН і УПА на терені Польщі*

Район 1. – 150, 6. Район 2. – 150, 6. Район 3. – 150, 6. Район 4. – 80, 4.

В звіттовому періоді переведено один мітинг, поширено “Лист...” та “Звернення”.

Вислано розкинути летючки: 100 штук “Поляки”, 150 штук “Поляци”, на лінії залізничній Біла-Підль.-Гдиня.

Різне:

Закуплено: цикльостиль, 6 кг. фарби до цикльостилі, одержано від СБ здобуту машина літинку “Еріка”.

Куплену в минулім місяці машину “українку” перебрала надр. реф. СБ.

3. Надр. реф. госп.

Ч.П	Назва товару.	Стан попереднього місяця.		Прихід	Розхід	Стан
1.	Штани до чобіт	6		3	2	7
2.	Курта	3	1		-	4
3.	Фуфайки	2	1	2	1	
4.	Мундури	9	2	2	9	
5.	Шинелі військові	5	-	7	4	
6.	Пас головний	9	2	5	6	
7.	Білизна /сорочки/	3	4	4	2	
8.	- / - /калісони/	2	4	4	2	
9.	Чоботи	8	-	2	6	
10.	Рукавиці роблені	3	20	23	-	
11.	Сірники в пачках	250	-	70	180	
12.	Кава	17	-	6	11	
13.	Папірці	120	-	60	60	

*Ю. Шаповал*

14.	Папіроси “Спорт” по 100	6	-	6	-
15.	Паста до взуття	30	-	30	-
16.	-/- в кг.	0,50	-	0,50	-
17.	Порошок до зубів в пачк:	7	-	7	-
18.	Паста до зуб. В пачк.	10	-	10	-
19.	Гребінці		3	10	13
20.	Мило тоалетове	8	-	5	3
21.	Мило до прання в шт.	19	-	6	13
22.	Крем в пуделках		8	-	8
23.	“Фусспудер” в пач.	1	-	1	-
24.	Свічки в шт.	7	-	7	-
25.	Папіросниці	30	-	30	-

Ч.П	Дата	Зміст	Прихід	Розхід
69.	1	Сальдо з дня 31.12.1945 р.	99867	-
70.	7	Передано для О./УЧ/	-	3000 -
71.	8	Передано для Ч. /Надр. сусп. політ. реф./	-	10000
72.	12	Прибуло	20000	-
73.	18	Прибуло	44000	-
74.	21	Прибуло	20000	-
75.	28	Передано для Ч. /Надр. сусп. політ. реф.	-	20000
			183867	33000
				150867
			183867	183867 -

4. У. Ч.Х.

а/ Відбуто відправу районних У.Ч.Х. дня  
112



13.1.1946 р., на якій перероблено з санітарного вишколу:

Анатомія і фізіологія людини.

Повторено попередньо перероблений матеріал.

б/ В 3 районі перероблено з кущевими: організаційний і конспіративний вишкіл вижшого степеня та початок санітарного вишколу.

в/ Під санітарною опікою перебуває двох ранених, один хворий. Вилікувано одного раненого, двох хворих.

г/ /Виготовлено 24 пар рукавичок, 6 пар скарпеток, 36 хустинок. Все передано для боївки і орг. підпільних людей/.

#### 5. Надр. реф. звязку.

Установлено надр. звязковий пункт, створено новий зв'язок до надрайону з району "Б". З надр. пункту до району "Г" створено нову зв'язкову лінію. В цілому надрайоні зв'язок ще добре не функціонує, а то з огляду на невироблення зв'язківців.

#### Звіти з поодиноких районів.

Район "Г". – Відбуто дві відправи з районним проводом. На першій відправі рай. Проводу перероблено з вишкільного матеріалу: "Шляхи й перспективи", передано інструкції з надрайону.

Район "Б". – Втягнуто до орг. 4 людей, відбуто з кожним членом по дві стрічі /з кожним окремо/, в котрих зконтрольовано орг. працю поодиноких членів. З кущевою боївкою зроблено випад пропагандивний, при тій нагоді зорганізовано деякі потрібні речі. Решту часу присвячено на здобуванню нових неохоплених домівок та поширення нашої пропаганди серед населення.

Район "В". – За звітний час відбуто одну відправу з рай. Проводом, на котрій передано інструкції з

надр. проводу. Рівнож з поодинокими членами відбуто 3 сходи на котрих перероблено “Фашистівське страшило” - “Гутірка...”, крім цього зроблено випад пропагандивний з рай. Боївкою на села: Вирики, Любень, Марянка, Камень. Скородниця, Сухав, підчас котрого передавано нашу літературу для населення та інформовано про теперішню ситуацію. Населення нас причимало прихильно.

Район “А”. – Цілий час посвячено на ознайомлення з членством та тереном.

Постій дня 1.2.1946 р.

Слава Україні!

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк. 112-114.*

Організаційний звіт УПА  
за період з 1 лютого до 1 березня 1946 р.  
28 лютого 1946 р.

За звітний час переведено: одну відправу надрайонового проводу, районових пров. і рай. розвідчиків.

На відправі надр. проводу передано інструкції з гори, порушено і обговорено справу звітування, справу переселення, справу діяльності поодиноких референтур.

На відправі райпровідників: справу звітування, справу конспірації, спосіб вишколу членства, справу переселення, спосіб ведення організаційної роботи в поодиноких районах.

На відправ райрозвідчиків дано вказівки в справі ведення та організування розвідчої сітки, вишколювання

поодиноких розвідників, спосіб творення зв'язку, зв'язкових районних, кущевих пунктів, спосіб звітування.

Звіти діяльності поодиноких референтур.

1. Надр. реф. СБ.

Створено надр. зв'язковий пункт розвідки, районів та в деяких районах кущеві зв. пункти розвідки.

Боївки:

За звітний час змобілізовано до боївки 8 хлопців з терену, переводиться даліше військовий та політичний вишкіл. Моральна вартість боївкарів дуже добра.

Арештовано 2, по переведенню слідства зліквідовано. Дня 23.2.1946 р. о год. 15-ій роззброєно ППР-івців з с. Кропивки. Здобуто 3 ППШ, дві гранати, 6 крісів. Трьох визначніших ППР-івців покарано 50 "буками", кожного з окрема, за поширювання пробільшовицької пропаганди. Здобуто 132000 зол., котрі передано для надр. реф. госп.

2. Надр. сусп. політ. реф.

Видавнича діяльність.

Перебито на цикльостилі :

"Український Народ" – летючка – 1000 шт.

"До цілого культурного людства" – 700 шт.

Перебито на машині:

"Політичний огляд" – Ярлана – 12 шт.

"Тижн. огляд поль. подій" № 8,9,10/11, кожного з окрема по 12 шт.

б/ Переведено в днях 19/20.2.1946 р. летючкову кампанію, а саме летючки "Поляци жолнеже" і "Поляки".

В декотрих районах з різних причин це було де-що припізнене.

На райони розіслано летючки: "Поляци жолнеже"

і “Поляки” в кількості: рай. 1. – 100,200 шт. рай. 2.- 200, 200 шт. рай. 3. – 100, 200 шт. рай. 4 – 100, 200.

в/ В звіттовому періоді здобуто одну машинку до писання, латинку /дрібненький шрифт/ та дещо перебиткового паперу.

Персональний склад референтури побільшився на 2 працівників: радист і зв'язківець. Стан працівників референтури є наступний: референт, машиністка, цикльостиліст, радист, зв'язківець, бракує ще вишкільника і агітатора.

### 3. Надр. реф. госп.

Ч.П	Назва товару	Стан попереднього місяця	Прихід	Розхід	Стан.
1.	Штани до чобіт	7	3	2	8
2.	- / - теплі	1	3	1	
3.	- / - кльошові	6	1	7	
4.	Фуфайки нім.	1	10	1	
5.	Мундури	9	2	9	
6.	Шинелі військові	4	7	1	10
7.	Пас головний	6	2	3	5
8.	Близна	3	4	5	2
9.	Чоботи	6	6	7	5
10.	Сведри 1	5	2	4	
11.	Кожушки жін.	5	-	1	2
12.	Чоботи жін.	1	2	3	-
13.	Коци	6	-	4	2
Ч.П	Дата	Зміст	Прихід	Розхід	
		Сальдо з дня 31.12.1945 р.	150867		
76.	1	Передано для Оксани./У.Ч.Х./			3000

*ОУН і УПА на терені Польщі*

77.	2	Перебрав	31000	
78.	10	Передано для Сергія		1500
79.	17	Перебрав	20000	
80.	19	Перебрав від СБ		
			132000	
81.	19	Передано для С. УЧХ.		4000
82.	25	Передано для УЧХ.		5000
			333867	58500
		Сальдо на день 28.2. 1946 р.		275367
			333867	33867- зол.

4. У. Ч.Х.

В районі Б з кущевими перепроваджено санвишкіл, на котрому перероблено “Загальні ознаки в наглих випадках”. Рівнож повторено попередньо перероблений матерьял. Докладний спис ліків подам в слідуячому звіті.

5. Надр. реф. звязку.

За звітовий час перевірено зв’язкову лінію цілого надрайону.

Звіти з поодиноких районів.

Район “А”. – Зорганізовано новий кущ та назначено кущового. По всіх селах куща повторено станичні пункти. Здобуто 5 людей, в кождому селі мається одного інформатора. Домівками обхоплені всі села, які входять до 1 куща. Відбуто одну відправу з кущевими та стрічи з поодинокими орг. людьми цілого району, при цьому вияснено та припоручено кождому зокрема відповідню працю.

Район “Б”. – Відбуто відправу з кущевими, на котрій передано інструкції з надрайону та видано вказівки що до звітування та переводження сходин. Здобуто № симпатики, решта вільного часу посвячено на пізнання терену та ширення нашої пропаганди серед населення.

Район “В”. – Відбуто два рази сходини з кущевими, на котрих перероблено: політ. огляд, справа

розвідки, справа поширення сітки.

Район "Г". – Не одержано звіту тому, що з рук ворога впав районний Санько /Шрам/, та районний розвідчик Шпак /Сосновський/. Їхню смерть в цілому надр. відсвятковано виголошеними промовами в їх пам'ять та однохвилинною мовчанкою.

В цілому надрайоні відсвятковано день 22 січня /Свято проголошення самост 4 Універс./ і свято Крут 29 січня. -

Постій дня 28.2.1946 р.

Слава Україні!

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк. 115-116.*

Розвідчий звіт одного з підрозділів УПА за період з 25 березня по 25 квітня 1946 р.

*25 квітня 1946 р.*

X.1.

П. Д.24.4.46.

Від 25.3. до 7.4. большевики /НКВД/ стоять Скварява Стара 25, Скварява Нова 15, Поляни 32, Мацошин 24, Мокротин 24, Журі 12, Крехів 24, Кунин 7, Хиткейки 17, Фійна 15, /лісоруби/, Крехів 30 /колгоспники/. Вони пов'язані зі собою телефоном. Це частини з районних гарнізонів м. Жовкви, Магери, Янова та Львова, які вже довгий час в цьому терені оперують, дуже добре знають терен та людей і навіязали багато знайомств, а дуже активні від 7.4., з деяких сіл виїхали та зняли телефони, осталися малі групи, які роблять постійно засідки, та наскоки, на окремі добре їм знані родини, при помочі сексотів. Їх є немало, вони большевикам дають найбільше. Найбільш дошкульна група, з якою ходить провокатор Квасний та група провокатора Шорера. В Жовкві

війська є дуже мало, з около 50 осіб НКВД, які часто впадають на всіпи. 12.4. перевели менш стислу облаву на скарявські гори.

14.4. Облава на Глинські гори /всип/.

15.4. в Глинську спочивало 50 осіб командного складу інженерних частин Ч.А. які 16.4. подались в полігон, більш стислих акцій на ліси не було.

17.4. 25 НКВД-стів закватерувало на журах, де стояли по 21.4. , ця сама група виїхала до с. Сопшин.

22.4. 45 НКВД-стів з району м. Жовква зробили менш стислу провірку в сс. (Скварява Нова, Журі, Мотротин, Тернів).

23.4. В с.Скварява Нова приїхало 150 большевиків більшості старшин /2 генерали/, де інженерна частина Ч.А., вони оглядали старі з 1941 р. недокінчені упорні залізо-бетонні точки, старі стрілецькі окопи та визначили нові пункти на глинських горах, та під с. Скварява Нова. Ця група вертала з полігону. В Жовківському районі найбільш стояло військ НКВД з гарнізону м. Магера.

17.4. Групи ці стягнуто на с. Біла /магерівщина/.

Дня 25.4 в цілому терені появилсь знова військо.

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк. 54, 54 зв.*

Суспільно-політичний звіт УПА за квітень 1946 р.

*11 травня 1946 р.*

Грубещівщина.

Постій, 11.5.1946 р.

Большевики.

Большевики у звіттовому місяці надальше старались

ліквідувати та скомпромітувати український самостійницький рух. До цього вони приміювали гостріших метод, як в останніх місяцях, не зважаючи на свою опінію. Найбільшим ударом, який мав би спричинитися до нашого руху, (було) примусове виселення, яке большевики в тому місяці розпочали в широкому розгоні. Це вже здійснюють через своїх старшин ВП та польсько-шовіністично наставленими, з яких рекрується ВП і МО. Між українцями а поляками надаліше поширюють антагонізм.

Виселенча акція: - Звітовий місяць проходив в терені під знаком насильної виселенчої акції, що її започаткував ворог від початку цього місяця, рівнож акцію спрямовано на знищення українського визвольного руху й його збройних відділів в терені, щоби в цей спосіб підірвати підставу для існування на тих теренах нашого руху. Для постороннього глядача тяжко було б додуматись, що справа виселення є спеціально організована большевиками, бо большевики на цьому терені ніде не брали безпосередньої участі у виселенчій акції. Виключно большевицьких висланців, які повбирані по-цивільному і які стараються при кожній нагоді показати себе оборонцями. Тому українське населення вважає виселенчу акцію виключно справою поляків.

Сили ворога, що беруть участь у виселенчій акції протягом звітового місяця, виносили при цьому теренів в середньому, не менше як 1300 осіб. Починаючи від початку акції того місяця вдалося ворогові виселити насильно слідувачі укр. села: Опільсько, Бояничі, Гатовичі, Конотопи, Савчин, Безеїв, Жужіль, Битків, Мошків, Тушків, Белз, Забужжя, Махнівок, Корчмин, Щепятин, Тарнощин, Кривиця, Миців. Всі села белзької волости, крім Мицева, виїхали без більшого терору. В тарношинській волості



в кожному селі залишилася певна кількість мішаних родин. Одначе наразі точного стану не можна подати, бо він ще не устabilізований, а з решти виселених сіл не лишилося нікого, виїхали всі. Методи, які стосував ворог при виселюванні українських сіл, були різні. Він почав насильно виселювати з трьох пунктів, вишукуючі найм'якші місця, а саме: угнівщина, белзчина та хоробрівщина. Найбільше переводилося це в цей спосіб, що ВП несподівано приїжджало до села, заповідало населенню за певний час бути готовими до виїзду. До своєї диспозиції мали підводи, а в хоробрівській волости авта. Після такого наказу ВП розбігалось по селі, били селян, не минаючи жінок, старців, ні дітей і тим способом змушували ладувати майно на підводи. На одно господарство звичайно приділювали по 2-3 підводи. При тому грабили і так під конвойом везли до виселеного пункту на станцію, де скидали їх під голе небо. На виселених пунктах змушують різними методами підписувати заяви про добровільний виїзд. Таких, які одверто заявляли, що не поїдуть, немилосердно б'ють, граблять, навіть були випадки, що застрілили /в Конотопах/. Траплялися нечисленні випадки, де вояки ВП агітували проти виселення або переховували людей в соломі, не пускаючи нікого до стодоли.

Після насильних метод виселення українське населення, бачучи долю і терор ворога інших виселених сил, і вважаючи, що спротив наніщо не здасься, виїжджає без більшого натиску зі сторони ворога. Це найбільше помічається у всіх прикордонних селах, де населення не має місця до утечі, чи іншої активної оборони. Варто згадати, що с.с.: Жу-жіль, Безеїв, Махнівок, Тушків, Витків виїхали без жодного опору.

До так нагального виселення українців з цього терену в поважній мірі причинилось польське шумовиння шовіністичного наставлення, з яких рекрутується МО, ВП і цивільне населення, засліплене большевицькою пропагандою.

На кожному виселенчому пункті знаходиться виселенча комісія. Так, на Забужжі є три осіб виселенчої комісії, /Іванов май., Біловусов і один поляк/. Їхньою охороною являється 120 осіб нквд. В Белзі є 5 осіб виселенчої комісії з охороною до 30 осіб. Ця комісія раніше виселювала в Угнівщині, а тепер перенеслася до Белза, де почала свою роботу. На станції є переповнення від виселенців, які чекають вже по два тижні. Деякі села, котрі з мусом підписали заяви про добровільний виїзд, – вже відіхали. Їх скидають зараз на першій станції за кордоном і там сокальське нквд переводить т.зв. сортіровку.

Загально ситуація в терені є дуже напружена. Українці, що ще лишилися, бояться виселенчої акції, не бачить вихідного положення – після таких метод виселення. Ворог почав виселенчу акцію в різних місцях терену. На перший план вибрав слабші села, де не сподівався рішучого спротиву. Наша протидія і опір населення при таких методах ворога встигли дуже мало запобігти.

**НКВД і НКГБ:** - В звітному місяці оперувала сотня нквд з Грубешева в числі до 120 люда, та нквд з Томашева в числі до 200 люда.

Грубешівська група оперувала в нашому терені майже цілий місяць. До своєї диспозиції мали 25 верхівців. Оперували по селах варяської, долобичівської і белзької волости. Днем і ніччю наскакували на села, перепроводжували труси в підозрілих місцях шукаючи дуже докладно. Також переводили часті облави. Найважлишу роллю при таких операціях

відігравали кіннотчики, які при вході до села, перше окружували село, а хто втікав, того доганяли та на місці стріляли, або мордували. Ця група часто міняла місця постою, на ніч заквартиривували в кількох хатах, виганяючи з хати людей. За селом в підозрілих місцях робили засідки. Оперувала в таких селах, як: Довжнів, Жвятин, Переводів, Ліски, Миців, Себечів, Пивовщина, Мотків, Гонятин, Павловичі, Ниновичі, Нисмичі, Угринів, Тудорковичі, Шихтори, Войславичі, Хоробрів, Городиловичі, Ульвівок, Старгород, Долобичів. По деяких селах перебувала по кілька разів.

До поборювання нашого руху вживає т.зв. партизанської тактики. При перемаршах зі села до села ціла група розтягається на яких 2 км дороги, щоб унеможливити успіх засідок. Ніччю та днем діляться на кілька груп, які дістають окремі завдання. Часто по терені їздять по кілька верхівців і ведуть розвідку.

Також їхнє значіння в тому, що майже кожний нквд-ист є обізнаний з тереном і людьми на якому вони оперують. Найважливіше, що знають майже всіх підозрілих людей, місце, чи села, де вони можуть перебувати. При таких наскоках та облавах згадана група частинно мала успіхи. Підчас облави в Переводові до большевиків пристав стрибок «Самостійний» з відділу К. Він видав деяких організаційних людей, криївки і т.п. Зараз він не активний. Варто згадати, що грубешівське нквд вживало більше радикальних метод, не зважаючи на свою опінію. Без жодних причин палили села. Таке ставлення большевиків до українського населення мало певну ціль, щоб в цей спосіб його зневірити наш визвольний рух /частинно мали успіхи/. На кожному кроці населенню говорили, щоб виїздили до СРСР. В цьому

випадку себе мали за оборонців і опікунів. Моральний стан низький. Є випадки крадежі, носитья брудно, з населенням обходяться як дикуни.

Друга група нквд з Томашева перебувала один раз в першій половині місяця в селах тарношинської і белзької волостей, саме: Тарношин, Щеп'ятин, Махнівок, в Будинині і Хлоп'ятині квартирували – Переводів, Василів, Кривиця. Підчас постою переводили докладні труси, при тому крали дрібні речі. Населенню говорили виїздити до УССР. Ця група не мала великих успіхів. Моральний стан є гірший від грубешівської.

Акція нквд була спрямована виключно на ліквідацію нашого руху, та допомагала у великів мірі при насильно виселенчій акції, паралізуючи наш рух.

#### Поляки.

Польське населення: - Загально є наставлене проти большевиків і ненавидять большевицьких вислужників. У зв'язку з виселенчою акцією польське шумовиння тішиться, що прийшла нагода помститися і що буде можна осісти на тих місцях, звідки українське населення виїде. Воно є невимовно вдоволене, користаючи з грабункових акцій і надіючись на сотаточне зліквідування загрози зі сторони українців. Разом з ВП їздять грабити селянське майно, та показувати над ними мститись. Одначе свідоміша і більш політично вироблена верства польського суспільства є проти виселення. До шумовиння чують невимовну ненависть за брання участі в грабункових акціях. Польське населення загально живе зі шмуглярства та з грабункових акцій.

Адміністрація: - В усіх волостях стан такий самий, як був в минулому місяці, крім волости Долобичів, яка була нами зліквідована. При кінці цього

місяця згаданої волости настановлений війт, який є затверджений старостою. Адміністративні власті старалися надаліше стягати якнайбільше контингенту. Спочатку виселенчої акції, то є від половини місяця, майже всі волости заперестали свою адміністративну роботу. Назагал адміністрація не хоче вмшуватися в політичні справи. Варто згадати, що війт хоробрівської волости Кунах відограє найбільшу ролю при виселенчій акції, на якого населення цієї волости зараз невимовно нарікає.

МО: - Стан МО такий самий, як в минулому місяці. Станиці: Варяж, Забуже, Хоробрів, Белз з початком виселенчої акції стали бути активними на протиукраїнському відтинку, користаючи з охорони ВП, яке туди квартирує. Разом з ВП їздять виселювати, тероризувати, та грабити українське майно. Арештують людей, яким закидають грабунок польського майна та вбивство поляків 1944 р.

Станиці: Корчів, Долобичів, Кристинопіль, майже зовсім не беруть участі в грабунках чи арештах. Бувають випадки, де інформують або допомагають. Варто згадати що шукають причини, щоб пограбити. Станиця МО Долобичів від зліквідуванням нами не існує.

УБП в звітвому місяці не переводить загальних арештувань. Своїх працівників та розвідників має при ВП, МО, які провадять розвідку. Облавами як звичайно керує УБП.

ВП: - В зв'язку з виселенчою акцією стан ВП значно збільшився. В Варяжі квартирує один баталіон люблинського полку /180 люда/, на Забужі один баталіон /220 люда/. Це баталіон, що виселював північну Грубешівщину. В Белзі є до 800 люда. В Угнові тепер квартирує до 100 осіб, а решта вїхала до Белза. До цього ще знаходиться ВОП /Войсько Охорони

Пограніча/. На Забужжі 30 осіб, в Жужелі 52 осіб, в Белзі 30 осіб, в Угнові 30 осіб. ВОП є спеціально призначений для охорони границі. Він ще не добре zorganizований.

ВП в нашому терені є спеціально призначене на переселення українців та ліквідації українського самостійницького руху. Поміж ВП є симпатички та члени АК, які агітують проти виселення. Серед ВП чується нарікання на большевиків, та теперішній польський уряд.

Українське населення.

Внаслідок насильної виселенної акції укр. населення значно заломилося, помимо цього, що до виселенної акції підготовлялося укр. населення майже цілий рік, одначе в останній хвилині зверталось до нас зі запитом, що робити. Протягом цілого часу нашої підготовки і до часу, доки ще не зближається виселення, населення одверто заявляє, що не виїде. Однак в рішаючу хвилину не встояло під натиском ворога. Спочатку ще дещо держалося, а після виселення кількох сіл почали вже наперед пакуватися, щоб бути готовим до виїзду в разі заскочення. Тут відіграє велику ролю матеріальна сторінка, від якої населення ніяк не може розстатися. В праці при насильному виселенню важко було вдержатися, одначе випадки активного спротиву були дуже рідкі, хоч сподівалося багато більше. Одинокими селами, де населення вживає всіх методів оборони, були: Мошків, Шмітків, Миців. У всіх тих селах населення мимомо сильних репресій ворога держиться найдовше – втікає на інші села. В тих селах, де ставить найменший спротив населення, ВП грабить все майно, а навіть і палить села. Сусідні села, бачучи це безвихідне положення, не думають ставити жодного спротиву, лише пакуються і чекають, коли прийде на них черга. В часі розгару виселенної акції населення шукає всяких засобів і доріг, щоб лишитися. Всі

кинулися виорляти метрики на латинський обряд. Це мало успіх в найбільшій часті в угнівщині, а в інших волостях на це не звертали уваги. Цю акцію з нашої сторони вияснювано. Поляки це стрічають з насмішкою, говорять, що вивозять шкідників польської держави і при виселюванні такі посвідки деруть. Останньо укр. населення почало не вірити о здобуття УССД, оправдуючи це тим, що не має вигляду на третю війну, без якої ми не досягнемо перемоги. Також є точно поінформоване про трагічну смерть повстанців в Лісках /36 осіб/ і в Мошкові /11 осіб/. Ці повстанці – це старі революціонери, з якими населення нашого терену тісно звязане і зжите. Говорять, що якщо не буде третьої війни, то так всі погинемо і нічого не здобудемо. Варто згадати, що деякі орг. люди /кущевий провід, рай. пропагандист/ разом з родинами виїжджають до УССР. Ці всі факти значно зневіряють укр. населення. Наша активна оборона проти виселення це міновання мостів, роблення засідок, та акції на ВП. Але цих протидій є замало, чого населення від нас багато більше сподівалося.

Слава Україні! – Героям Слава!

Андрій

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа Х/9, т. VI, арк. 73-75.*

Лист полковника Корчинського до начальника 2-го окремого відділа Міністерства громадської безпеки підполковника Бургіна

*11 травня 1946 р.*

Польська Народна Республіка  
Міністерство громадської безпеки  
вих.№ 265

У додатку направляю два оригінала протоколів

/польською і чеською мовами/ про зустріч, яка відбулася по питаннях польсько-чехословацького співробітництва по ліквідації УПА.

Полковник Корчинський

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦД МВС і А РП, справа 17/IX/88/21, арк.1.*

Протокол зустрічі з питань польсько-чехословацького співробітництва по ліквідації банд УПА  
6 травня 1946 р.

Зустріч відбулася у чеському Тішині 6 травня 1946 року з 10 до 13 год. З Чехословацького боку керівник полковник Ян Герман, з польської - полковник Корчинський Григорій.

Склад чехословацької делегації:

1. Полковник Генерального штабу Ян Герман - начальник прикордонної дільниці у Гумані.

2. Полковник Генерального штабу Францішек Янда - представник Генерального штабу у Празі.

3. Штабс-капітан доктор Ваш Кароль замісник представника Міністерства внутрішніх справ і військової безпеки.

4. Полковник Павло Марцепа представник військової безпеки у Словачії.

5. Підполковник Рудольф Вікторі - представник уповноваженого по питаннях Словачії.

Склад польської делегації:

1. Полковник Корчинський Григорій – представник Міністерства громадської безпеки.

2. Підполковник Новаківський Людвік - начальник відділу прикордонних військ, представник



керівництва військового округу № 5.

3. Майор Бозтукевич Володимир — представник оперативної групи Жешов.

4. Капітн Ланін Григорій - представник управління громадської безпеки.

Після взаємного обміну інформацією про діяльності банд у прикордонній смузі, узгоджено, що операції проти банд УПА будуть проводитись до повного їх знищення. Операції будуть здійснюватись у Жешувському і Кракоському воєводствах.

Операція з польського боку узгоджена з Червоною Армією. Знищення банд проводитиметься за допомогою створених котлів, при цьому не ставиться за мету відтіснити банди за кордон.

1. Полковник Корчинський зачитав питання про те, що на кордоні з чехословацького боку було б якомога більше зосереджено армійських підрозділів. Передбачуване використання з чехословацького боку одного батальону в кількості 300 осіб для забезпечення прикордонної дільниці від 7 до 9 км є недостатнім.

2. Кордон на дільниці Усорон-Явожина, а також від річки Оравица аж до залізниці повинен бути закритий з 10 травня поточ. року, необхідно підсилити патрулювання на дільниці Високе /біля Татр/, оскільки на цій дільниці буде проведена з польського боку військова операція проти банд.

У процесі зустрічі узгоджено наступне:

Для взаємного інформування і більш ефективної оперативно-бойової взаємодії вирішено:

I/. Виділити офіцерів для зв'язку 12.05.1946 р. у 14.00 годині.

а/ з польського боку Конечного Яна в якості офіцера для зв'язку, при штабі полковника Германа у Гумені;

з чехословацького боку офіцер для зв'язку при польському штабі у Жешеві буде названий пізніше.

Повноваження цих офіцерів повинні бути підтверджені у письмовому вигляді /засоби пересування їм будуть надані в штабах, куди вони будуть прикомандировані/.

б/ 16.05.1946 року в 12 годині буде встановлений телефонний зв'язок на кордоні між Польщею і Чехословаччиною у пунктах Хизно - Тестина і Барвінок - Крайня Поляна для передачі інформації офіцерами для зв'язку. Кількість пунктів зв'язку і офіцерів зв'язку визнано достатнім.

2/ Командування групи Жешов визначить пізнавальні знаки словесні і з допомогою ракетниць, для польських і чехословацьких військових підрозділів. Сигнали будуть визначені на період до 1 червня для обох штабів, які в свою чергу будуть сповіщати пізнавальні знаки підрозділів на період 2 днів.

3/ Можливий перехід кордону армійськими підрозділами з обох боків узгоджений наступним образом:

а/ з обох боків не переходять держкордон без особливої необхідності, У випадку переходу кордону підрозділами з обох боків цих підрозділів з озброєнням, військовим спорядженням і захопленими полоненими повертаються на свою територію у пунктах, ними ж визначеними;

б/ підрозділи, які переходитимуть кордон у процесі бойових дій проти банд, які знаходитимуться на сопридільному боці до моменту ліквідації банди з допомогою другого боку.

в/ захоплені в процесі бойових дій полонені, в залежності від державної приналежності, будуть обмінюватись на прикордонних пунктах у Хизні і Барвинке.

Зустріч пройшла у атмосфері повного взаєморозуміння, закінчилася успішно.

Протокол складений на польській і чеській мовах.

Термін чеський, 6 травня 1946 року.

Польська делегація	Чехословацька делегація
/Підпис/	/Підпис/

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦД МВС і А РП. справа І7/ІХ/88/2І, арк.2-4.*

Лист начальника 2 відділу  
Міністерства громадської безпеки  
полковника Бургіна заступникові міністра  
громадської безпеки полковнику Ромковськову  
*13 травня 1946*

Цілко́м таємно

Повідомляємо, що 12.05.1946 року у 2 відділ надійшла наступна інформація:

1. У відповідності з протоколом зустрічі від 6.05.1946 року 10 травня закінчено перебазування однієї мотомеханізованої дивізії і двох мотомеханізованих батальонів головним чином у район східніше Дукли, зміцнені позиції впродовж кордону східніше Анкли.

2. Протокол схвалений вищими органами влади і буде повністю виконаний.

3. Офіцерам для зв'язку при штабі Жешов призначений штабний капітан другого відділу головного штабу Мусів.

*Ю. Шаповал*

---

4. 15 травня на оперативну ділянку виїздив штабний капітан Ваш для проведення інспекції по виконанню наказів.

5. Начальник штабу просить направити військового аташе у Прагу.

Начальник 2 відділу  
Міністерства громадської безпеки  
полковник

Бургін

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа І7/ІХ/88 2І, арк. 5*

Розвідчий звіт одного з підрозділів УПА  
за період з 25 квітня по 25 травня 1946 р.  
*25 травня 1946 р.*

Х.1

П.д. 25.5.45.

26.4. нквд-исти з району Жовква посилили свої акції, участь беруть: сам начальник нквд та нкгб. Роблено сильні труси на окремі господарства часом і ночами по цілому терені засідки.

27.4 В с. Сопошин стали ті, що постійно стояли в районі Жовква. У всіх інших селах не має. З їх 55 з того кіннотчиків. До 3.5. до району не прибуло жодних військ, ті що є, є дуже активні, їх всюди є повно в день і в ночі в селі і в лісі, вбирають позику та інші контингенти.

1 та 2.5. зробили рідку перевірку на ліси сс. Мокротин, Скварява Нова, Фійна, Майдан.

1 та 2.5. війська Ч.А. заквартирували на відпочинок в сс. Гута, Черемішна Глинсько, Крехів, які приїхали зі сходу, мають табори та в кожному місці

по дві кухні.

3-4.5. сильний натиск на здачу позики.

3.5. війська ЧА алярмово виїхали і подалися на схід /Кам'янка-Струмилова/. На шосе Львів – Рава Руська посилений рух авто машин від сторони Львова з повною нагрузкою військ та інших матеріалів.

На стягнення позики заквартирували в сс. Мокротин 25, Журі 30, Скварява Нова 15, большевиків поступають нахабно, б'ють населення, страхають вивізкою на Сибір, арештують, та беруть в заклад коні, корови.

9.5. нквд-исти які стягали позику виїхали до району Жовква.

В днях від 7 – 14.5. на полігоні маневри військ ЧА де бере участь головна піхота і зеднання мото-панцерні та летунські.

15.5. 40 нквд-истів зробили облаву на ліс Майдан – Фійна.

нквд-исти району Жовква виїхали на схід з ком.складом.

18.5. приїхало на Волю 150 погранвійська.

Большовики які стоять по “підсобних хазяйствах” почали вести сильну розвідку слідкують, зорять та підслухують, днем і нічю, які є на Фійні, Візенбергу, Перемилках це замасковані нквд-исти.

17.5. виїхали з сс. Фійна та Мокротин.

17-23.5. в ліси Мокротин-Майдан подались дві групи, одна 27, друга 100 нквд. Та діють, як замасковані повстанці. Майже постійно перебувають в лісі, пробують різних способів спровокувати населення та роблять засідки. На Волі даліше стоїть 150 погран-війська. В районі Жовква є нових 45 новобранців, які скоро вишколюються.

В районі Магера є один запасний полк військ

ЧА, які тепер роблять літні палатки під с. Біла.

25.5.-35 нквд-истів зробили досить стислу облаву в с. Мокротин. Масових облав не має.

Магерівський район.

В самому районі місті є около 200 ЧА. –ців, в сс. Улинку 200, Дубрівка 80, Монастирок 60, Замок 60, Старе Село 550. Вилька 150 погранвійська.

Старе село має 50 стрибків та 4 нквд-исти, Кам'янка Бішків 35 стрибків та 2 нквд-истів, Кам'янка Лісна 25, Лавриків 75, Городжів 35 стрибків. Стрибки активні, гірші від більшовиків, роблять засідки, та облави рівнож.

Бунч. (Підпис нерозбірливий)

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.53, 53 зв.*

Оперативний звіт одного з підрозділів УПА за квітень 1946 р.

*25 травня 1946 р.*

Дня К-р вд. з 4-ома стрільцями їхав до села  
1.4.46 Довжневе. Коли вони підїхали під село, к-р немаючи розвідки, що в селі залишив фірманку під селом, а сам зі стрільцями ввійшов до села, щоби розвідать що нового. Підїшли вони до веранди хати на самому кінці села, в цю саму хвилину почули крик з веранди тієї ж хати “Стой, хто їдьот”. К-р ненадумуючись відповів “Свої”. Рівночасно з відповідею відтягнув фінку ногою і пустив серію на тіні, які стояли на веранді. К-р пустив ще кілька серій і відступив зі стрільцями.

На другий день розвідка донесла, що це були

большевики, які цього вечора заквартирували в цьому селі.

Наші втрати: - вистріляно 20 шт. амун.

До автоматів.

Ворожі втрати: один вбитий (лейтенант) і раненим (сержант).

Дня 5,4. з 6.4.46. З наказу к-ра Прірви вд. Вовки іразом б. Ясеня мали зробити акцію на Верболичі, щоби перешкодити акції виселення і звільнити зібраних там виселенців північної Холмщини. Відділ заквартирував, один день перед акцією в теребінському лісі. Захарчук ВБ. Пішов до АК., щоби осягнути потрібних інформацій і вернув щойно у год. 24-ій. З огляду (причини) на пізну пору, перевести акцію цілим відділом було не можливо. К-р Кропива постановив виконати доручення з одним розм., щоб не наражувати цілого відділу. Розвідка донесла, що в селі квартирує около 30 жовнірів ВП. Зібравши отже один рім найкращих бойців відділу, к-р Кропива постановив в першу чергу довідатися кличку. Тому к-р Кропива з трьома стрільцями, Крилатим і Марком в уніформах ВП, пішли під заставу, голосно жартуючи, вдавали нібито місцева залізнична поліція. Коли вони підійшли під заставу на найближчу віддаль, бо поляки їх не стримували, в одній хвилі розброгли заставу, та змусили сказати кличку: Мозьдзеж – Мосьовдз”. Довідавшись кличку, вдалося все інше легко зробити. Транспорту однак все не застали, бо він

відіхав ще у 3-ій год. з вечора. К-р вислав 4-ох стрільців по селі, які ходили по хатах та розброювали жовнірів ВП., двох інших відпроваджували їх розброєних на станиці. К-р Кропива з 4-ма стрільцями розброїв 2-ох заставу, 3-ох міліціонерів і виселеного комісаря. Акцію переведено без одного стрілу. Всіх жовністів ВП, та міліціонерів по відповідній пропагандивній гутірці випущено. Переселеного і комісаря передано в руки СБ.

Наші втрати .....

Втрати ворога: максим, 3-кул. Діхтярьова, 5 – ППШ, 2 – пістолі, 12 крісів, 3,5 тисячі амун. З того 1,5 тис. амун. до автом.

*Дня 16.4.46.* 2 рої відділу квартирували в угнівському лісі. При вд. був к-р Прірва. Розвідка донесла, що дорогою з Угнова на Річницю поїхало ВП. В числі коло 155 людей.

К-р Прірва постановив зробити засідку на них коли будуть вертати назад. К-р Прірва намітив місце засідки і з відділом 25 людей дочислюючи до цих двох роїв почот КВ. Вирушив до наміченого місця. Скоро не можливо було посуватися, тому що дорогою котру вд. мав переходити їхали цивільні поляки, тому вд. мусів ховатися в лісі зі взгляду на конспірацію. Коли вд. в стрілецькому ряді доходив до дороги. То вже кілька Фір переїхали намічене місце засідки і затрималися, бо їм поломався оден віз. Коли відділ розтягнувся в рострільну і підсувався до дороги, один зі стрільців вийшов



аж на дорогу, а коли зауважив поляків подався назад. Поляки почули тріск і один з них сказав: “Там ктось єст”. Однак той, що бачив вашого стрільця в польському уніформі відповів “То наше ходзов”. К-р Кропива боявся, щоби поляки не зорентувалися, що це засідка і не дати їм часу взяти оборонної позиції дав наказ вогню, помимо того, що багато стрільців були ще далеко від дороги і не взяли відповідних позицій. Ті що були вже при самій дорозі почали стріляти на поляків з віддалі 5-7 м. Між поляками счипилася паніка і вони почали панічно втікати. Большевики, яких було кілька між поляками почали кричать “Полячок куди удірає”. Поляки, що були на фірманках, які ще не віхали в ліс почали наступати на праве крило вд. на них відкрив вогонь кулимет, який став на заставі, як охорони правого крила і поляки подалися назад, відділ вицофав.

**Втрати наші:** оден легко ранений, вистріляно 400 шт. амун.

**Втрати ворога:** около 12 вбитих, і пара коней, 3 диски амуніції, 3 шанелі.

Дня 26.4.46. Відділ “Вовки II” та 2 рої “Вовки I” разом 65 людей під командою к-ра Лиса зробив заставу на шосі Грубешів –

Варяж в селі Барешані. Заставу зтягнуено в год. 16.30. Кілька хвилин пізніше на шосі появилося авто. Авто задержано а вояків, що їхали на авті розоружено. Від полонених вояків к-р Лис довідався, що в сторону 3-4 жовнірів ВП на кожному авті. Кілька

хвилин опісля показалася автоколона. К-р Лис дав наказ к-ві 2-ої чоти, розтягнути роствірлю на праве крило з військом 2-ої чоти і в 2-а роями “Вовки І”, а сам з першою чотою (всі в польських уніформах) почав машерувати в стрілецькому ряді в напрямі авт. Коли ВП зауважило наших бійців задержали автоколону, тільки одно авто підїхало і оден з ВП. запитав “цо ест”. Наші стрільці не здержувались, машерували дальше, а оден відповів по польськи “Нема ніці, можна ехать далі”. Ми шукалі за бандероцями. Відділ осягнув кінець автоколони, як перші машини почали їхати. Коли підїхали до місця де була наша застава і зауважили стрільців на становищах убраннях, приспішили їзду і почали з авт стрілять. К-р Лев дав наказ стріляти по автах. В цю саму хвилину к-р Лис з першою чотою відкрить вогонь по автоколоні, зі заду. Авто стали. Дехто з ВП. відстрілювавсь, деякі піддалися, решта повтікали. Тих що відстрілювалися роствірлюно, інших звільнено. К-р Лис дав наказ зтягнути забезпечні застави, а сам з рештою вд. почав палити авта. Коли частина автоколони вже стояла в вогні, застава, яка забезпечувала праве крило подала, що іде одно авто большевиків і танкетка. Застава відкрила вогонь по авті і танкетці. Стрільці “Вовки І” перший рік “Вовки ІІ” відступили в напрямі Фільварку. Тут заняли становища і почали обстрілювати авто і танкетку. Авто і танкетка доїхавши до горючої автоколони задержалися: К-р Лис кричав до большевиків “Брасай ружжо. Руки вверх”. Коли вони цього не зробили к-р Лис з кількома стрільцями відкрив вогонь з найблищої віддалі по авті. Большевики повискакували з авта і залягли в рові. І-ша чота з наказу к-ра Лиса почала наступати в напрямі танкетки, відкриваючи по ній скупчений кулеметний

вогонь. Танкетка почала скажено обстрілювати наших стрільців, однак вогонь танкетки не разив, тому що якраз тут був догідний терен посуватися вперед. Коли це побачили большевики, які лежали в рові почали втікати. В той час к-р Лев з двома стрільцями посуваючись здовж горіючої автоколо-ни в напрямі танкетки впав поцілений кулею з танкетки в груди. Після кілька хвилинного обстрілу нашим кулеметним вогнем танкетка перестала стріляти. Правдоподібно кулеметчик танкетки був вбитий. Коли 1-ли рік 1-ої чоти почали кричати “Давай торпеду” танкетка завершила і почала втікати. Була однак так ушкоджена, що відїхала 100 м. Затрималась і дальше їхати не могла. Обслуга танкетки втікла. На другий день большевики приїхали автом по танкетку, то з неї тільки частина остала, бо селяни порозбирали мотор і деякі частини. Відділ боячись щоби не прийшла більше підмога поспішно відступив, на вспів забрати всієї здобутої зброї.

Втрати наші: 1 вбитий.

Вистріляно: 2000 шт. аmun. з того 1500 шт. до автомат. зброї.

Втрати ворога: 43 вбитих жовнірів ВП. і 3 большевики, знищено 19 автомашин ушкоджено танкетку.

Здобуто: 2 кулемети, 4 ППШ, 10 крісів, 5000 аmunіції. Вовки П.

Дня 12.4.46. 1-а чота підчас перемаршу через с. Турковичі на колонію Аполін зловила двох поляків з МО. Їх розоружено і після пропагандивної гутірки випущено.

Здобуто: 1 кулемет, 1 кріс, 1 пістоль і 400 шт. аmunіції Дня 15.4.46. П-ій рік 1-ої чоти кватирував в с. Коркові. Хтось до

ніс про це полякам, які слідуємого дня рано в числі 80 людей ВП. приїхали до села і отуружили хату в якій кватерував рої. Хоробрий і жандармерист Березинський. Коли вони побачили, що поляки отужують хату скрилися на стрих. Поляки почали робити ревізію в хаті, а двох вилізли на стрих, щоб там зробити ревізію. На стрисі зауважили наших бійців, які сховалися в сіно. Поляки так перестрашилися, що не могли рушити на взад ні вперед. Березинський використав тухвилину і застрілив одного з них. В цю хвилину Хоробрий хотів застрілити другого, але затявся пістоль, і поляк випистив серію з Фінки та ранив Березинського в плече, і в цю саму хвилину впав потрлений пістоль Хороброго. Оба наші стрільці поскакали до сінах. Поляки в хати повтікали і з надвору почали обстрілювати хату. Хоробрий і Березинський вискочили з сінах на веранду і відкрили вогонь по скупчених там полякам. Зі сторони поляків впав вбитий кулеметчик. Це спанікувало їх і повстало між ними замішання. Наші стрільці використали замішання, відстрілюючись втікли зі села. В сусідній хаті кватирувало також двох стрільців Явір і Казка. Вони заховали зброю, залишили тільки пістолі, перебралися в цивільне убрання і в той спосіб втікли зі села. Двох інших стрільців всіли на Фірманку і почали втікати зі села. Оба були в польських уніформах. Тому поляки по них не стріляли, бо думали, що то їхні вояки. Стрілець Зелений

почав стріляти на поляків підчас їзди на Фірманці. Тоді поляки зорентувалися і відкрили вогонь по Фірманці та ранили стрільця Зеленого в живіт. Однак їм вдалося втіти.

Втрати наші: 2 ранені.

Вистріляно: 200 шт. набоїв.

Втрати ворога: 4 вбиті, 3 ранені.

Дня 16.4.46. К-р П –ої чоти Лев квартирував з чотою в угринівському лісі. Большевики почали робити облаву на ліс. К-р Лев постановив відступити в глибину ліса. Підчас відступу большевицький літак з низького лету почав обстрілювати чоту. Чоті вдалося відступити до долобицького ліса без втрат. Тут большевики не робили облави. Того самого дня, у вечорі рої тої ж чоти їхали з роєм жірманками до с. Тудорковичі. Під селом наїхав на большевицьку заставу. Большевики відкрили вогонь. Рій відступив залишаючи коні.

Втрати наші: 4 парі коней з возами, 2 шинелі. Дня 19.4.46 Ройовий III-го роя I-ї чоти з 16-тома людьми вимінував мости на шосі Грубешів – Варяж. Знищено 3 мости і спалено с. Мірче. Зужито 200 кг. вибухового матеріалу. Того самого дня к-р I-ої чоти Дуда з наказу к-ра Лиса повинен був спалити с. Космов. К-р Дуда взяв зі собою 2 рої своєї чоти, пішов в напрямі Космова. Коли рої підійшли до Фільфарку, найшли на більшовицьку засідку, бо большевики заквартирували годину перед тим в тій місцевості. Рої відстрілюючись відступили. По дорозі спалено колонію Тихобіж і виміновано мости в Мірчу, Модрині і Баренеші.

Простріляно і зужито: 80 шт. амун. і 250 кг. вибухового матеріалу. Дня 26.4.46. Гляди звіт “Вовки I” Дня 27.4.46. З наказу к-ра Лиса стр. Прибувший

розібрав рейки залізного шляху Сокаль-Ковель на віддалі 1000 м. Прибувши виконав завдання при допомозі цивільного населення.

Дня 28.4.46. В с. Шміткові квартирувало 3 рої “Вовки II”. Як тільки розвіднілося стіжка зауважила, що до села їхали поляки. Наші рої відступили до ліса та поховалися до бункерів. Поляки робили облаву на ліс і знайшли бункер в якому скритва рои. I-го роя II-ої чоти Діброва з 6-ома стрільцями свого роя і 5-ома стрільцями II-ої чоти. Коли поляки почали розкопувати бункер стр. Андруша вийшов з бункра і хотів стріляти на поляків та в цю хвилину впав ранений. Його поляки забрали живим. Поляки почали кидати гранати до бункра. Ройовий Діброва побачив, що нема виходу, дав наказ стрілятися і затрелився перший. Опісля пострілялися інші після наказу. Стр. Жук стріляючи собі в голову ранився тільки і його також безпритомного забрали поляки живим. Трупів забрали поляки до Варяжа і наказали греко-кат. Священникові похоронити їх по закону. Опісля польський майор мав промову до ВП. Стрільці забрані живими на допит нічого не всапало.

Втрати наші: 10 вбитих, 2-ох забрали поляки живими, 3 келемети, 4 десятки, 2 ППШ, 1 ППС, 5 пістолів, 1500 штук амуніції з того 320 шт. до автоматів.

Того самого дня стр. Скала квартирував в с. Себечеві. Коли почув стріли в напрямі Шміткова втік в поле і скрився до бункра. Поляки це зауважили і знайшли цей бункер. Скала маючи іншого виходу застрілився.

Втрати наші: 1 вбитий, 1 ППШ, 1 пільстоль.

Галежда П                      З доручення к-ра Прірви вд. під  
Дня 16.4.                      командою к-ра Чавса зробив засід-  
46.                                  ку на дорозі Бугнів-Белз. В год. 5-  
   10 надіхало авто ВП. в напрямі до  
Угнова. Після 3-ри хвилинного обсерілу авта нашим  
вд. авто закшено. Частина ВП. втікло. Вд. вицофав.  
Вистріляно: 450 шт. амун. з того 250 доавтоматів.  
Ворожі втрати: 12 вбитих, 1 поручник поляк, 1  
лейтенант НКВД. 10 жовнірів ВП. з ППШ, 2 пісто-  
лі, 2 кріси, 10 диск амун., 3 уніформи, 1 фотоапа-  
рат.

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа X/6, т. VI, арк.262-265.*

Опис бою УПА  
26 травня 1946 р.

Підвідділ “Х.1”                      Постій, 26.5.46 г.  
плвх Семенів  
ІХ. Описи боїв.

26.4.46 вечором більшовики зробили засідку на краю ліса б.о. Копанка. На цю засідку зайшли наші стрільці Дубина, Остап і Бурий, що верталися в вечері. Одначе вздрівши більшовики перші відкрили вогонь до них. Після 11.5.46 смарком к-р Мрія з 4-ма бійцями зробили засідку на краю ліса б. С. Фійни. Туди ходили більшовики розвідувати, маскууючись ловецтвом на заяців. Попри нашу засідку прохидив більшовик, якого вбито кількома стрілами. Вбитий був “гв.мл.сержант” і був нагороджений орденом та медалями. Здобуто 1 кріс та ок. 30 шт.

амуніції. Власних втрат не було жодних.

23.5.46 Щоби гідно відзначити день Свята Героїв, за попереднім плануванням, поділено пвд на 4 групи. Кожна група мала окремі завдання, з яких всі вповні вивязалися.

а) Група на чолі з к-ром Мрією, при якій був присутній к-р Глухий, вимінувала штреку б.с. Мацошина і поперетинали всі дроти, які йшли біля пізі штреки. Коли по вимінуванням і поперетинанні дротів група віддалилася на ок. 300 м. Від штреки – зі сторони Жовкви надіхав тягаровий поїзд і на місці вимінування перекинувся, при чому розбилася льокотива та три вантажні вагони. В одному з вагонів було ок. 15 більшов. Старшин, з яких значна частина була вбитих та ранених. Слідуючого дня аж ок. 4 год. Поп. Почався рух на залізниці Жовква-Львів.

б) Група к-ра Сагайдачного поперетинала телефонне сполучення на штреці Жовква-Рава Руська та гостинці Жовква-Рава Р. та Жовква-Янів, зрізавши при цьому 15 телефонних стовпів. На закінчення цієї роботи пущено на Жовкву кілька серій з кулемета, чим піле місто було в алярмі і стрілянина з міста не вщухала до ранку.

в) Група бунч. Пика перетяла телефонну сполуку Магера – Жовква, зрізавши при цьому 10 телефонічних стовпів.

г) Група Яра перетяла телефонну сполуку Львів-Жовква та електричні проводи високої напруги Львів-Рава Р., зрізавши при цьому 22 стовпи.

Загально числячи на пвд. Перервав всі лінії звязку майже довкруги Жовкви, зрізавши прицьому ок. 50 стовпів телефонічних і телеграфічних. По цих наших акціях більшовики послали свої переслідування нашого революційного руху.



Слава Україні.  
Дописано від руки:  
К-р Мрія

Плвх Семенів

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа X/6, т. IV, арк.33.*

Оперативний звіт одного з підрозділів УПА  
27 травня 1946 р.

П. Д. 27.5.46.

Оперативний звіт.  
25.4.-25.5.46.

26.4.46. О год. 22.30 стр.: Дубина, Остап, Бурий, вертаючи зі села Копанка, попали на більшовицьку засідку. Стрільці пізнавши більшовиків перші відкрили огонь без втрат пробились до ліса.

3.5.46. Від год. 22.30. до білого дня група стр. к-ра Сагайдачного була на засідці під с. Черемішно на шосе Жовква-Янів, нічого не попало.

4.5.46. Від год. 22. До ранку група к-ра Сагайдачного була на засідці під м. Жовква на шосе Жовква-Рава-Руска, нічого не попало, нквдисти не вертали.

5.5.46. Під с. Черемішно на шосе Жовква-Янів група к-ра Сагайдачного між год. 21-23 зробили засідку на трьох партійців КПБУ, які збирали позику в с. Глинсько, на той час партійці зі села не виходили.

6.5.46. Засідка на тих самих партійців – не попали.

11.5.46. К-ир Мрія, пвх. Семенів та двох стрільців

під с. Фійна о год. 20.30 зробили засідку на більшовиків-розвідчиків. В засідці вбито одного більшовика-молодшого сержанта, який був нагороджений ордемом та двома медалями. Здобуто кріс і 30 набоїв.

19.5.46. Група к-ра Сагайдачного під с. Смереків на шосе Львів Жовква від год. 23-2. Були на засідці нічого не попало.

22.5.46. Групка бунч. Цика під с. Крехів на дорозі Крехів – Хитрейки від год. 14.30 до 19.00 зробили засідку на стрибків які мали туди приходити. До місця засідки стрибки не дійшли

23.5.46. Щоби гідно відзначити День Свята Героїв рішено перевести ряд саботажних акцій. Підвідділ розчленовано на 4 групки. Кожна групка мала окремі завдання, з яких в повні вивязалися. Перша групка – к-ром Мрією, при якій був присутній к-р Глухий, о год. 23.30 200 м. Від станції мадошин вимінували залізну дорогу, та поперетинали всі телефонні та телеграфічні проводи, які йшли біля цієї дороги. Коли по вимінуванні групка віддалилась на 300 м. Зі сторони Жовква надіхав вантажний поїзд, та наїхавши на місце вимінування льокомотива та 3 вантажні вагони перекинулись. Одному з вагонів перекинених було около 15 більшовицьких старшин, з яких більша частина була вбитих, решта ранені. Групка, яку очолював ст. стр. Яр перетяла телефону та телеграфічну сполуку на шосе Львів-Жовква, та електричний провід високої напруги Львів-Рава-Руська.

Групка, яку очолював к-р Сагайдачний перетяли телефонне та телеграфічне сполучення на шосе Жовква-Рава-Руська, на залізній дорозі Жовква-Рава-Руська та на шосе Жовква-Янів.

На закінчення своєї роботи пущено в будинок в районі Жовква де кватерували більшовики, кілька

серій з кулемета, чим ціле місто було в тривозі, та з міста стріляли до самого рана.

Групка бунч. Цика перетяла телефону та телеграфічну сполуку на шосе Магера-Жовква. Загально зрізано около 50 телефонних та телеграфічних стовпів. Через 15 годин районний центр Жовква був без телефонічного та телеграфічного звязку, та припинений залізно дорожний рух.

Бунчужний

Командир

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/6, т. IV, арк. 260, 260 зв.*

Розвідчий звіт одного з підрозділів УПА за період  
з 25 травня по 25 червня 1946 р.

*25 червня 1946 р.*

X.1

П.д. 25.6.46.

25.5.46 до монастира біля с. Крехів прибуло 35 НКВД-истів, з якими є провокатор "Шофер". Вони охороняють спиртзавод в с. Крехів, рівночасно роблять облави та засідки.

27.5. з с. Крехів виїхав колгосп.

30.5. до присілку с. Дубровиця-Дуцеринки приїхало 50 нквд-истів, які переводили засідки і облави.

17.6.46. виїхали.

31.5.46 вес. Глинсько заквартирувало 35 нквд-истів, вони дуже активні, оперують на глинських горах.

3.6.46. до с. Мокротин приїхало 35 нквд-истів з

якими є провокатори “Квасний” та “Путько”.

*10.6.46.* ці самі виїхали.

*16.6.46.* 50 нквд-истів зробили стислу облаву на глиньські гори, с. Скварява Нова, акція ця переведена за донесенням сексотів.

*21.-22.6.46.* шосею Янів-Жовква через Жовкву в сторону Львова, пертіхала більша скількість артилерії Ч.А. На гостинці посилений рух автомашин. Останніми днями Н.К.В.Д. на цілому терені свої дії не послаблює а скріпляє. В районному місті Жовква більшовиків зовсім мало, начальство нкгб-нквд та около 50. Нквд-истів, які повнять службу охорони району, та рівночасно роблять наскоки на всіпи.

В Магерівському районі поважніших змін не зайшло.

Бунчужний: (Підпис нерозбірливий)  
Командир: (Підпис нерозбірливий)

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.52.*

Оперативний звіт одного з підрозділів УПА за період з 25 травня по 25 червня 1946 р.

*25 червня 1946 р.*

X.1

До дня до 4.6.46 пвд. заготовляв харчі та виряд. Дня 4.6.46 о год. 17.00 рій віст. Гая зробив засідку на трьох большевиків, що їхали підводою. Це енкавудисти з монастира біля с. Крехів, які їхали на розвідку. Засідку зроблено на броді під с. Шабельнею

на річці по дорозі Шабельня-Крехів. В засідці вбито одного лейтенанта одного рядового, та сержанта тяжко ранено. Трофеїв не захоплено. Засідку зроблено між густими корчами, де від перших стрілів коней не побито і ранені зуміли втекти. Між 4.-25.6.46 р. у пвд. проведено вишкіл та політвиховну роботу.

Бунчужний: (Підпис нерозбірливий)  
Командир: (Підпис нерозбірливий)

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа Х/6, т. IV, арк.326.*

#### Опис бою УПА

25 червня 1946 р.

Підвідділ “Х.1” Постій, 25.6.46 г.  
п/вх Семенів  
ІХ. Описи боїв.

Дня 4.6.46 о год. 17-ій на Дорозі Хитрейки – Крехів, біля с. Шабельня група віст. Гая зробила засідку на трьох енкаведистів, що їздили на розвідку. З огляду на те, що перші стріли посипалися на фіру з більшовиками – коні рвонули з двома вбитими (лейтенант і рядовий) та раненим сержантом і не захоплено жодних трофеїв. Власних втрат не було жодних.

Слава Україні.

П/вх Семенів (Підпис)

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа Х/6, т. IV, арк.34.*

Про Підвідділ окремого призначення (ПОП)  
“Холодноярці”

*12 липня 1946 р.*

З доручення к-ра Аркаса мене було прикріплено до Підвідділу Окремого Призначення, де командиром був ст. віст. Даниленко-Кармелюк. До групи долучив 10.11. 45 р. Проте підвідділ існував вже – як я довідався – кілька місяців до того, розвиваючи постійно свою діяльність.

Бойовий стан підвідділу – 18 чоловік, з того командир сл. п. ст. віст. Даниленко-Кармелюк, бунчужний сл.п. др. Рубай. Мені припало на долю сповняти обовязки політвиховника. Підвідділ був поділений на дві групи. Першим роєм командував сл.п. др. Коваль, другим сл. п. др. Граб.

В озброєнні було два кулемети “Дихтярова”, сім автоматів, дві зарядки і п'ять крісів (Мосіна). Крім того кожний вояк мав пістоля. (ТТ, нагани і нім. 9 - м) та по кілька гранат.

Вояцтво було умундуроване в большевицький уніформ червоноармійця, або енкаведиста. Командир підвідділу був одягнений в шкіряну куртку військового покрою з пагонами ст. лейтенанта ЧА. Це давало підвідділові спроможність порухуватися в терені днем.

Терен діяння підвідділу не був точно означений. Бойові акції розгортав він головно у Львівському сільському районі. Але часто переходив у район Янівський, Жовківський і інші.

Вдача к-ира Даниленка-Кармелюка впливала на тактику цілої групи. Підвідділ не затримувався довше – хоч би і на це дозволяли обставини – на одному місці як один – два дні. Група була в постійному

бойовому контакті з ворогом і держала все ініціативу у своїх руках. Вона заявлялася там, де цього не сподівався ворог, то знова зникала. Внаслідок такої тактики підвідділ ніколи не був заскочений більшовиками, та ніколи не приймав накиненого йому бою. Це також спричинювалося на добрий настрій стрільців. Вояцтво було горде своїми чинами, віддане командирові і хоч би які труднощі, переносило з бадьорим настроєм.

Політична виробленість бойовиків не була дуже високою. Було тяжким до зрозуміння не вбивати червоноармійців. Кожний, хто був у шинелі совітського вояка, уважався відповідальним за вчинені більшовиками злочини і повинен був згинути. Погляд цей перебрало вояцтво від населення терену своїх дій. Тут, як нігде інде, нарід відчув, хто такий більшовик. Десятки вивезених родин, сотні убитих, засланих і помордованих рішали у відносинах населення до наїздника і зовом крові кликали о пімсту. Були випадки, коли мешканці окремих сіл прямо провокувало до бойових виступів та помагало безпосередньо в акції. Таким чином кріпився моральний контакт підвідділу з населенням і давав першому впевнення правильності своїх починів.

\*

З к-иром Даниленком-Кармелюком запізнаємося ми блище слідуячого дня в лісі при варті. Є це молодий, щойно 22-річний юнак, який одначе перебув вже багато в життю. Середнього, а радше низького росту, русявий, правильні ще хлопячі черти лица і зоркі блакитні очі; енергійні рухи, металевий голос. Вдачею сангвінік. Природно ненавидить монотонности, це падає під увагу за першого погляду. Має відбуту дворічну службу у німецькій військовій формації і майже дворічку в УПА. Прагне чинів.

По коротких формальностях звязаних з моїм приходом переходимо з командиром Даниленком до узгіднення своїх планів дальших дій. Він хоче - і то не гаючи часу - ліквідували всі колгоспи і “подсобні хазяйства” цілої Львівщини, а даліше безпосередньою акцією – ворожу адміністрацію та поліційно-енкаведівські чинники. Я пропоную підготовити в звязку з наближенням зими бази і сховища для цілого підвідділу, а щойно тоді розгортати бойові дії, узглядаючи при тому наші політичні напрямні та вимоги суспільної праці в терені. В сумі це дало заключення приготувитися найближчими днями до зими.

День 23.11.45. випав несподівано погідний. Була це неділя, Підвідділ ночував в лісі біля Р. Ранковий холод побудив братню та звів її вокруг ватри. Гомін, жарти.

Десять коло год. 10-ої долучив до нас місцевий куш та районова боївка р. Співака. Це спричинилося до більш веселого настрою. Знакомимосся з командиром Співаком. Він виявляється дружнім воякою. Атмосферу забарвлює один з його воякі др. Свист. І тут виринає думка переведення прилюдного виступу в поблизькому Зашкові.

Рішено.

Шумить діброва. Крізь верховіття буків пробираються холодні промені осіннього сонця і виводять на землі його химерні тіні. Сухо шелестить під ногами дубове листя. Денеде брязкне зброя. З шумом зривається крикливе гайвороння і обсідає чередами дальші верхи. Чується наближення чогось поважного, сумного. Осінь...

Нарешті ми на краю. Перед нами напроти дещо в долі місцевість, з якої вийшов Будівничий Нової України. справа доноситься гул розбурханого ранком Львова, а наліво ген-ген в синяві видніють обриси родинних сторін...



Останні зарядження і підвідділ стрілецьким рядом попрямував в село. В ньому тихо. Тут і там біліють стіни мурованих будов. Гомінко проходить у святочнім громадка дівчат, а побачивши “башлаків”, загадочно зникає між хатами. Несподівано з шумом проноситься тут же перед нами особовий поїзд Львів-Жовква і спиняється перед поблизьким будинком стації. Пасажири і сліжбовики цікаво позирають в наш бік. Їх напевно дивує наш порядок маршу. Перші хати і колійовий тор. Лишаємося в кількох крайніх хатах на сніданок. Осточортілий большевицький уніформ перешкоджає у скорому переведенні сніданку: “Нема”, “не варено”. – Виходимо з тої ситуації при появі місцевого кущевого, з яким в міжчасі налагодився контакт. Через добру годину рушаємо до села. Большевиків не було, та тут же появляються підводи з узброєними червоноармійцями по два-три на кожній. Спиняємо першу. Їдуть по солому до сусіднього села. Брак “наряду” стає причиною їхнього легітимування і роззброєння. Опираються, але несимпатичний вид наших кулеметчиків, що залягли, робить своє. Роззброєних беремо зі собою. Кажуть, що тут повинні бути два їхні старшини. І дійсно: може десятилітній хлопчина веде нас до хати, де вони розважаються самогоном. Вкоротці розпасаних приганяє їх ройовий Граб. Не надтогуманітарна поведінка нашого ройового, якого приймають вони за “бойца ОББ” викликає у них обурення, вони ж “офіцера, члени партії і рускіє”... Успокоюють їх мої майорські пагони. Чекають “обьяснения дела”, бо “здесь же многа бандьоров”.

Другий рій спрямовує прохожих, що збираються зі здивування, до школи, де має відбутися плянований виступ.

Простора шкільна саля переповнена. Більшість

жінок і дівчат. З молодших мужчин нема нікого, видніє тільки кілька лисих голів що безупинно домагаються “скорше там, сьогодні ж неділя”.

І нарешті виступ. Трудно відразу наладнати контакт з публікою, хоч вона заскочена українською мовою. Характеристика наслідків війни і большевицької окупації переконує остаточно зібраних. У жінок виступають сльози. Кульмінаційний пункт і закінчення. Лунке “Слава” пробивається з десятків грудей. Зібрані встають. Несуться звуки Національного Гімну...

Відходимо. Ще лунають з вікон школи оклики, та нам спішиться: з напряму Львова підсувається панцирник. Задовго лаштувалися.

З полонених є невеликий відсоток українців. Вони усміхаються до нас, бо певні, що їм нічого не станеться. Зате метушаться москалі, але вдоволені видом повязаних старшин, яких держимо під окремим конвоєм. Короткий балак і “Разгарнулись в небо” переконує їх, що і ми такі ж самі, як і ані; тільки боремось за вольную жизнь. Решту доказує спирт.

Нам пора, та москалям не спішиться – пхаються лизатися до нас. Щойно команда др. Кармелюка відправляла їх в путь. Доспівуючи своєї катюші попленталися до села, а ми – своєю дорогою до нових пригод.

Подібні виступи ми проводили протягом усього грудня у таких селах. Бірки Домініканські, Бірки Янівські (3.12.45.), Потік (4.12.45.), Завадів (3.12.45), Мельники (9.12.45.), Рясна Руська (12.12.45.), Дорошів (17.12.45) і інших, і всюди ті самі оклики, привіти, помаху рук; і всюди просьби перебути довше; заїхати до хат; і всюди усміхнені обличчя, а на очах сльози...

Вертаючи по сповненні певних бойових завдань,

спинився наш підвідділ 12.12.45. в селі Рясна Руська, розположеного при шляху Львів-Янів-Яворів. Від селян ми дізналися, що там квартирує невеликий відділ червоноармійців, а також є колгосп. Запало рішення зліквідувати цю большевицьку економію. Плян виконання вправді був інший, змінило його 5 большевицьких авт, що над'їхали зі Львова. Вони, на лихо собі спинилися, а большевики, що їхали, зайшли до придорожної хати. Хата з большевиками попала в оточення. Просуваємося з командиром та кулеметчиком до хати. Спиняє нас їхня стійка. Переговорюємо. Виявляється, що з їх 11 з капітаном, ідуть до Янова. В озброєнні мають тільки пістолі. Стійковий лишається під опікою нашого вояка, а ми в трьох з командиром ідемо до капітана. В пригоді стають документи зліквідованого перед тим лейтенанта військ НКВД, а брак "командіровки" в наших подорожних – причиною їхнього роззброєння. Баранячою товпою переводимо їх до іншої хати. Їм вияснюється, хто ми такі і залишається під охороною в хаті. Дивляться на нас як на марсіян. Решта підвідділу двома автомашинами прибуває до колгоспу. Червоноармійці з охорони колгоспу, не підозріваючи нічого, дають себе "построїть" і складають зброю. Спротив ставляє тільки голова, москаль, 12 разів нагороджений на фронті, большевик. Ту тут же платить за це своєю головою.

Над ранком п'ять навантажених підвод прямувало в лісі, а за ними зоріла пожежа спаленого колгоспу.

Довго не відпочивали. Квартируючи 17.12.45. в с. Р., не думали, що прийдеться того дня оглядати Львів. А довелося.

Задовго до першого снігу назрівав плян, що на випадок приходу зими, так треба буде примінити

тактику дальших рейдів. Як це виглядало би практично-невідомо, але сідла і виряд готовився, а колгоспні жеребці погігікували в господарських стайнях. Та плянові цьому перешкодив звичайний випадок.

Квартируючи власне в “столиці Кармелюка” донесла стійка, що зі сторони Львова (12 км.) зближаються большевицькі авта. Заки брашка двигнулася – вісім новеньких дізлів зрівнялося з нашою квартирою. Завваживши нас, шофер першої машини спинив мотор, вийшов з кабіни і почав щось в нашу сторону кричати. Виявилось, що вони їдуть по дрова і не знають дороги, нас прийняли за якусь большевицьку частину та хочуть, щоби їх вивести. Для ближчої знайомости з ними перевіряємо машини і їхні документи. Переважно українці, партійних немає, озброєних лише кілька. Без більших церемоній передають нам в опіку свої новенькі фінки; ми за це кличемо їх на обід, що саме кінчив варитися. Наші партнери ніяково заходять в хату. Товарищі набирають сміливості, хоч і догадуються, хто ми такі. “Із гір Карпат” впевняє їх остаточно в тому, однак для доброго настрою не кажемо їм нічого офіційно, радимося тільки з командиром чи не краще було б для нашого паломництва замість верхівців, взяти автомашини – світ же цивілізується. – Рішення запало. До цього спричинилася добра воля к-ира Зруба і к-ира Чугуйстра, що в міжчасі прибули на цей базар. Вони, як і ми, хочуть переїхатися. Остаточне рішення дає к-ир Тиміш. – Шофери заводять мотори, наворачтають авта і за кілька хвилин наша колона посувається по маршруті Бірки-Брюховичі-Львів.

Першим іде командир Зруб. Він, на випадок контролю, буде справляти до другої машини Даниленка, а цей, у випадку большевицької впертості, має від-

рекомендуватися по-повстанчому. В нього зброя все на поготівлі. – Третім іде к-ир Чугайстир.

Йдемо. Шорохоче під колосами сніг і з фільмовою швидкістю чергуються у вікні кабіни природо-рожні пейзажі. – Брюховичі. Ліниво споглядає на нас з під касарень їхній “караул”. Смішно і цікаво. Ще один пагорб і перед нами розгорнулася величава панорама Львова. Та тут же контрольний пункт. Машини на коротко зупиняються, але скоро беруть дальший курс. Не їхали – летіли, а перед очима виднів на фоні заходячого сонця могутній Юр, високий замок, вежа ратуші та з... червоною ганчіркою вверху. Попри машини пройшла колона червоноармійців, погейкуючи щось про свою Москву. Понурі лиця, мутні очі, такі ж, як у тих, що проходили туди кільканадцять місяців тому взад. Там тільки співали про іншу столицю.

Проїздимо вулицями Замартинівського, Річною, Оборонців Львова, Огородичою, Бойовою, Мартина, Зборовських, Нової різні на Збоїська. Всюди майно, бруд, знищення. – Скручуємо врешті наліво і перед очима видовжується лента Жовківського гостинця. Нас випереджує і минають інші авта.

Ми тільки тільки уважаємо щоби хтось не порушив нашого порядку, не впхався в середину нашої колони.

Споглядаю позад себе. Поволі ховаються нижчі будови міста. Полискує тільки касадом іскор заходячого сонця копула катедри і чотирьохгранна вежа. Врешті і ті ховаються. Якось досадно. Бунчужний Рубай витягає хусточку, підносить її до носа і скрадаючись витирає набіглу до очей росу, а потім поправляє кулемета. Ще одна стрічна машина, кілька селянських підвод і рух починає рідшати, - вгаває і міський гомін. Відбивається луною симфонія

фабричних гудків і цілими гамами перекликаються льюкомотиви. – Ми вже за містом. Перед очима мерехтять огні села. Ще трохи і ми вже в ньому. Спи-няємо машини коло якоїсь мурованої будови і висі-даємо. Нас минають окремі з большевиками та це нам перешкоджає. Короткі зарядження і групками посуваємось даліше. Коло авт лишається тільки не-велика застава. З рештою др. Кармелюк іде в гості на участок. Кілька глухих кулеметних черг внутрі будинку і оберемки крісів на авта. Участок зі стриб-ками і охоронного колгоспу більше не існує, є ще один в сусідньому селі, але його доля теж рішена. – Ми знову в дорозі і знову в бою. Іскряться тільки у хлопців очі, а обмерзлі руки тиснуть гарячу зброю. Але що це, кого ведуть – раненого командира. “Ні-чого, так собі, тільки рука” і даліше: “Політвихов-ник, відповідає те за хлопців”. – Хвилинка минула у ваганню, а потім помста затиснула зуби. Нова ата-ка. Гранати і клуби диму і полум’я з гнізда душегу-бів гасять гнів. Ціна сплачена, можна вертати.

Автами даліше не поїхали, не стало пального. Партизанськими стежками спрямували. Гостинний ліс прийняв своїх щоденних гостей, пішли спочатку, щоби з свіжими силами стрічати завтрашній день.

\*

Це не оперативний звіт – такий загубився. Тепер тяжко це все відтворити, це треба було бачити і пе-режити. Його треба було читати з очей вояків ПОП, коли вони ішли на стрічу з ворогом. Треба було чи-тати із знедолених облич жінок і дітей, що виходи-ли нас стрічати по бою.

Свій оперативний звіт писав ПОП своєю зброєю і кров’ю погинулих сімох найкращих бойовиків, що загинули та кров’ю командира сл.п. ст. віст. Дани-ленка-Кармелюка. Він впав 4.2.46 від підступної

ворожої кулі, не доживши до моменту, “коли треба буде на Львів”.

Свій оперативний звіт писав бунчужний підвідділу сл.п. вістун Рубай, що перший із далеких південно-західних рубежів Української землі за голосом обов’язку і положив своє юне життя.

Писали його і друзі: Граб, Дніпровий, Коваль, Зелений, Сірко. Всі вони погинули на бойових позиціях, сповняючи обов’язок супроти Батьківщини. За те живе ідея, для якої вони жили і живуть ті, що продовжують боротьбу.

Носач

Постій, 12.7.1946.

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.363-366.*

Надзвичайне повідомлення

*17 липня 1946 р.*

Калушина

НАДЗВИЧАЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

/на підставі записок з терену, та спостережень очевидця/

Друга половина червня 1946 р. відзначилася скріпленою інтенсивністю ворожих акцій. Деякі місцевості, звільнені від гарнізонових військ противника, було обсаджено свіжоприбулими контингентами жовто- і червонопагонників. Тактикою безнастанних наскоків, засідок, патрулюючих стеж і облав ворог поновно спаралізував усі можливості зовніш-

них дій і руху. Вся праця революційно-визвольних сил у примусово витвореній обстановці знову зведена до границь пасивної внутрішньої оборони. Екстенсивність вияву СБ і пропаганди мінімальна. Насстрої мас хиткі і мінливі. В теренах зосередженої інтенсифікації ворожих ударів відчуються значні впливи депривації і панікерства серед населення. Все це, очевидно, стан переходовий.

Розбудова агентур по селах далі приймає розміри прямо епідемії. Зміцнився натиск на організацію “істребительних баталіонів”. В основному солідарний опір народу в тому відношенні триває. Наступ на церкву тим разом прийняв форму чинної ліквідації. Під акомпанімент організованого протесту народу і опору духовенства, закривають церкви, вивласнюють майно, забирають літургичні дорогоцінності та не дозволяють на Богослуження та збірні молитви. Такий стан на релігійному відтинку нотується майже по всіх р-нах області. Започаткована “санаційна акція” в колах духівництва, що змінила “віхи” (нищення православних грамот, боротьба за віру, присяга священників перед вірними за додержання геройського спротиву всім московсько-енкаведівським намаганням перетворити церкву і релігію в агентурний інструмент) - дає блискучі висліди. Священники і вірні починають боротися і консеквентно поносити наслідки такого спротиву, але не піддаватися.

28.УІ.46 р. пров. Б., д. Шумський і я були біля вд Летуни. Вже від 10.УІ.46 р. більшовики робили в цьому лісі сильні облави (в дні 12-16.УІ.). Число облавових військ подавали 10.000 чол. Цього ж дня о год. 11-ій, вони сточили корчики, в яких кватирував вд (мабуть провокація, бо, як потім довідалися, попереднього дня втік один СБ-іст, що недалеко



квартирував, як пізніше показалося агент з с. Туря В.). Вд спочатку зайняв становища, але після перших пострілів почав відступати в прогалину ще не зайняту ворогом. Вже в першій зустрічі я мусів спинити вд., бо він трохи запанічно відступав. В той час від цілісності відбився к-р вд з 2-ма чотовими і кількома стрільцями. До них долучився також пров. Б. Про те, що з нами немає пров. Б., я зорієнтувався щойно тоді, коли упорядкував сяк-так вд. По короткому часі одна й друга група зустрілася з большевиками знову, і почалася за нами погоня вже без пров. Б. (часом з бічним вогнем). В одному місці к-р вд знову до нас приєднався, але вже теж без пров. Б. Оповідав він, що в одній зустрічі з большевиками він (пров. Б.) відлучився від них і разом з одним моїм стрільцем (цьому стрільцеві пров. Б. казав постійно триматися коло нього) та ще кількома вояками вд (між ними чот. Сухий) подався в іншому напрямі. В тому напрямі потім була густа стрілянина. Перед вечором ми таки відвезлися від ворога. Я побув біля вд ще один день і відійшов шукати пров. Б. до його криївок. Облави тривали далі (вдень і ніч), і мені не вдалося ствердити де є пров. Б. К-р вд мав прислати до мене розвідку, але також не прислав, бо облави загнали його кудись далеко (в дійсності не знаю, що з ними сталося). Протягом цього тижня я шукав за пров. Б. (радше розпитував, бо рушитися було годі), облави тривали далі. Як стверджують селяни, до с. Туря В. червоні звезли 9 трупів, між ними одного у вишиваній сорочці, без вусів (пров. Б. був у вишиваній сорочці, але з вусами). Що сталося з пров. Б., я не маю відваги ствердити. Коли, однак, його немає в Стрийщині (я поробив можливі заходи, щоб якнайскоріше дістати звідки відомості) або Жидачівщині, то треба рахуватися,

що пров. Б. загинув. Тим часом до мене приєднався д. Ч. і я вирішив відійти до Вас, щоб особисто Вам позвітувати. Тим більше, що довше в Болохівському лісі годі було втриматися. Вас, однак, я не заставав.

Надрайони: Завдяки пров. В. нам вдалося зв'язатися з Жидачівщиною. Ми там пробули тиждень. Я був присутній на відправах, які проводив пров. В. з надр. і районними проводами. Д.М. поволі входить у нове становище, і, як показували перші дні, відчуває себе добре. Цей надр. поніс поважні втрати після зимового нажиму.

Загальні підсумки зимового нажиму показують: втрати в Журавенському надр. виносять 44 чол., в цьому числі половина провірених членів ОУН (2 рай. пров., рай. пропагандист і інші працівники райпроводу, всі кущеві провідники).

Впав рай. д. Вихор, здезертирував рай. Журавенщени і мабуть залегалізувався десь у Тернопільщині (Зелений), впав рай. пропагандист Євген Пров. Б. все ж таки вдалося всі ці діри позалатувати. Журавенський р-н обняв Д. (не подаємо), Жидачівський д. С., попередній працівник СБ, старий член. Інші пости також обсажені. В цьому надр. були погані ферменти між поодинокими членами надр. проводу. Пров. В. провірив цю справу і видав відповідні доручення д. М.

Калуский надрайон. Пров. Б. дістав був пошту від д. В. з половини червня, якого змісту – не знаю. Якийсь час д. В. ходив по терені сам, бо всі його бойовики попадали в одному заскоченні в житі. Тепер зв'язку з д. В. не маю. В другій половині червня впав у бункрі рай. пром. Войнилівщини д. Орлин разом з одним бойовиком.

Ворожі дії. Від початку червня ворог знову завів

гарнізони. Всі підлісні села обсажені силою від 20-300 чол. Лише деякі села, дальші від лісу, вільні від гарнізонів, але в них діють сусідні гарнізони. Робота гарнізонів – головна засідка довкруги сіл, по всіх стежках, переходах у збіжжі та тероризовання населення. Велику увагу звернули на задачу молока. Звичайно масло (останньо тільки топлене) і селяни ніколи не можуть здати свого контингенту.

Цілий червень большевики нічого не говорили про збіжжовий контингент. Лише говорили про жнива (припускаю, що це тому, щоб мовчанкою в цій справі приспати чуйність населення у цій справі). Останньо інформували мене що в с. Чолгани (р-н Болехів) видали зарядження звозити збіжжа до десятників, де будуть разом молотити, - це, очевидно, на те, щоб скорше ожебрачити нашого селянина.

До облав на ліси большевики кинули окремі частини (головно на Чорний і Волехівський ліси), які від 10.УІ постійно сидять в лісі і пенетрують (Тобто прочісують. - Ю.Ш.) його. Чисельний стан, що були в Волохівському лісі (про Ч.Л. відомостей не маю), значно зменшився, головно через те, стрільці, які раз відіб'ються, опісля не можуть долучитися до вд, бо вд постійно є гнаний. В половині червня перейшла через безлісні села і поля окрема ворожа кінна група. Вона прийшла з-за Станиславівщини і, мабуть, подалася за Дністер. Також ті частини, що постійно діють по лісах, мають у себе малі кінні частини. Ці большевики так спритно оперують, що годі повести про них будь-яку розвідку: села про ці частини нічого не знають. Ситуація для вд зараз дуже погана. Крім цього що вони є постійно гнані, бракує харчів, і то дуже. Мені видається, що в такому стані вд – не можна буде довго втримати, і тому буду домагатися якогось рішення про їхню долю. Незалежно від того я дав дозвіл вд

Летуни і Рисі відійти в дальший рейд. Боюся тільки, щоби ці вд ще скорше не були розбиті, хоч і сам рейд може бути справою проблематичною.

Передаємо відпис другої записки від д. Д. До д. Р. з пропущенням деяких конспіративних і неістотних справ.

Большевики знову понасаджували по селах гарнізони: Ліси Чорний і Болохівський заблоковані. Вдень і вночі волочиться голота по лісі і нищпорить. Шукають по дворах за бункрами і переходять корчігущавники.

Там, де немає лісу, виходять гарнізони на засідки. На виспаних стежках пересиджують на засідці по 2-3 дні. Крім цього, кавалерія переїжджає по полі і шукає по житах за повстанцями. По селах спокій. Час від часу по житах проходять большевики густою розстрільною. Ані облав, ані перевірок не роблять, хіба на провокацію. Пильно слідкують за людьми і пастухами, які йдуть в поле, чи не несуть повстанцям їсти. Мариво шміраків переслідує нас тепер на кожному кроці. Большевики розлізлися по терені як воші, і шукають. На місце фронтових частин, які кватирували по рнах, заїхали внутрішні війська. До населення ставляться дуже коректно, жаліють населення. Кажуть, “ви бідні, голодні”, “вас об’їли бандерівці”, “але тямте, що те все через бандерівців”, “не було б їх, ми не кватирували б по селах, не палили б, не стріляли б і т.п.”, допоможіть нам виловити рештки, і все в порядку”. До с. Болохів (р-н Долина) приїхав якийсь “пан”, який каже, що він представник з Києва і “заливає” людям такої пропаганди. У терені безнастанний рух вдень й вночі. Взялися на новий трюк. Судять прилюдно на 10-15 років каторжних робіт тих начальників гарнізонів, які по-нелюдськи відносилися до населення (напр., с. Верхня, Войнилівського р-ну).

В заміну такого начальника присилають “доброго”, який каже, що любить бандерівців, навіть хоче стрінутися з ними, не робить облав. Народ, одначе, загартований, не вірить голоті. На кожному кроці бачить підлий підступ і держиться подалі. У найгіршій ситуації перебувають зараз наші вд-и. Зайти по харчі в село не можуть, а теренові провідники сплять сном блаженим і не допомагають харчами. Фін-госп. реф. може, тепер, по-мойому, дуже добре працювати, тому, що нажим на селах майже ніякий.

Ситуація в Чорному Лісі дуже погана. Большевики перейшли майже кожний корчик. Вд-и були змушені розчленуватися навіть по роям. Сотень у Чорному Лісі вже немає. Сотень у розумінні цілоти (боєвої одиниці). К-р., правдоподібно, також відійшов з Чорного Лісу. Праця в терені надзвичайно важка. У Станиславщині гуляють “самооборонні” енкаведівські відділи й агентура.

До сіл наїзджає маса переселенців з-за Сяну і східняків з т. зв. к.г. (кадри голодуючих). Всі вони голі, босі і голодні. Наші села починають бути переповненими, між ними є різний елемент, свідомий, але також і ворожий нам. Загально говорять, “робітників до колгоспів ми маємо, а землю дасте ви, і буде все в порядку”. До сьогодні ще не раздали карток на контингент, хоч через два тижні починаються жнива.

Наполягають на колективний збір збіжжя. Народ не хоче погодитися. Усі затривожені, говорять, що якщо переселенці схотіли б хати колективно (Відірвано частину тексту. - Ю.Ш.) збіжжя, будуть їх бити. Вже тепер відчувається сильна ворожнеча поміж місцевим населенням і приїжджими. Населення не хоче приймати їх до хати. Кожному східнякові говорять: “Ти чого приїхав сюди. Об’їдати нас. Чому не йдеш до лісу і не б’єш большевиків, що привели тебе до та-

кого стану”. Переселенцям з-за Сяну говорять, щоби верталися і били поляків.

З метою усунення національно-територіального антагонізму і тертя видано в терен листівки.

Постій, дня 17.УІІ.1946 р.

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/14, арк.120 - 122.*

#### Звіт зв’язкових УПА

*4 вересня 1946 р.*

- 4.УІІІ.46 р. Повстанці – д.д. Кармелюк і Коханий виконали в с. Висоцько Нижнє атентат на агента нквд і запеклого комсомольця – Романчака. Романчак видав був нквд багато людей та брав за те по 700 карб. Сталої місячної платні.
- 10.УІІІ.46 р. Повстанець д. Коханий зробив засідку на начальника “істребітелів” в с. Висоцько Нижнє /р-н Бориня/, скрившись на стриху сільської молочарні. Це було днем. Припадково до молочарні зайшов нкаведист – активіст большевицької польової жандармерії. Він зачув, що хтось є на стриху. Вилізши там, почав стріляти з пістолі до д. Коханого. Коханий серією з МП вбив большевика та щисливо відсту-

- 21.УІІІ.46 р. пив з місця випадку. Вбитий большевик мав дуже багато орденів.  
СКВ під ком. Гонти в с. Гнила /р-н Бориня/ попав на засідку “істребітелів”. В перестрілці важко поранено одного повстанця, а решта вицофала без втрат.
- 25.УІІІ.46 р. В с. Висоцько Нижнє /р-н Бориня/ большевики зібрали 30 “істребітелів” та навчали їх, як це робити засідку на повстанців. На зібраннях большевиків наскочили 4 повстанці /трьох з бойової групи районного проводу та д. Кармелюк/. Двох повстанців увійшло до середини та закликали до зібра них: “Руки вверх!” Зібрані зі страху рук не підняли, тільки один головний енкаведист хотів вхопити за зброю. Цього енкаведиста ранено в плече. Одночасно згасла лямпа. Повстанці відкрили вогонь в темноті. Кармелюкові затявся . Тоді “істребітелі” вирвали Кармелюкові ППШ з рук; цей почав битися руками. В кінці вдалося йому вирвати ворогам кріса; прикладом кріса почав він бити большевиків. Дальше він відібравім ще 2 кріси та щасливо відступив на двір.

5.IX.46.

З цього скористали ці з-поміж “істребітелів”, які сприяли повстанцям, та в темноті вбили двох найбільш підлих большевицьких лакеїв. В наслідок цього “істребітелі” розбіглися. Загально: здобуто 2 кулемети “дехтярі”, 7 крісів, а вбито двох “істребітелів”, одного поранено в ноги, одного енкаведиста поранено в плече. Повстанці втрат не мали.

Цивільне населення відноситься до нас дуже добре. Большевики присіли, вже не ходять так на облави. Дуже натискають людей за контингенти збіжжя. Перепроваджується реєстрацію всіх людей від 17 до 50 літ; кажуть, що буде мобілізація.

Циган

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк. 59.*

Організаційний звіт за липень-серпень-вересень  
1946 р.

*2 жовтня 1946 р.*

1. НАДР. РЕФ. СБ.

Слідчий відділ

Липень.

При надрайоні і районах без змін.



Серпень.

З 1-го району дезертирував стрілець, слідчий практикант Твердий, котрий тепер криється в околиці м. Володава.

Вересень.

При кінці місяця з II-го району дезертирував рай. реф. СБ Зенко. За висловами слідчого практиканта, він пішов на “південь”, його місце хвилино заступив Стеценко.

За невиконання наказів надр. реф. СБ. з району 1-го усунено рай. реф. СБ. і приділено до надр. боївки СБ. Його місце зайняв заст. к-ра надр. боївки СБ Максим, а функцію слідчого слідчий практикант Богданко.

Праця слідчого відділу.

Розпочатих справ – 2.

До справи 1-ї арештовано і по переслуханню зліквідовано – 2 особи.

До справи 2-ї арештовано і по переслуханню зліквідовано – 1 особу.

Розпочатих і закінчених справ – 2, в звязку з котрими арештовано і зліквідовано 2 особи.

Крім того арештовано 2 і по устному переслуханню звільнено.

Дня 24.7.1946 р. на коль. Яблочин, пов. Біла Підль. Зліквідовано Пляжука Миколая, заст. коменданта ГПМО Заболоття.

Боївки.

Липень.

При надр. БСБ без змін.

З рай. боївки 1-го району дезертирував стрілець Білий, тепер арештований через ПУБП, сидить у вязниці в м. Біла Підль.

З рай. боївки 2-го району дезертирував стрілець Береза, котрий до тепер криється.

Серпень.

З надр. БСБ дезертирував стрілець Еней.

З рай. боївки 1-го району дезертирував стрілець Дмитро, де тепер криється, не відомо.

Дня 27.8.1946 р. о год. 23-ій наткнувшись на заставу ПУБП з м. Володава в с. Любень зістав вбитий стрілець Черник.

З рай. боївки 2-го району дезертирував стрілець Семен, де тепер криється не відомо.

Вересень.

В початках місяця дезертирував з надр. БСБ. Стрілець Залізняк /бувший зв'язківець Чумака/ та пішов на службу ПУБП Володава.

Крім того до рук ворога попали деякі папери надр. реф. СБ. та впала частина запасної замагазинованої зброї 1-го району, т.е. 6 крісів, 2 дубельтівки.

II. НАДР. СУСП. ПОЛІТ. РЕФ.

Липень.

Видавнича діяльність.

В звіттовому періоді перевидано на цикльостилі:

“Відповідь Черчілеви” – в українській мові – 500 шт.

“Відповідь Черчілеви” – в польській мові – 1100 шт.

“Посвідка на побрані і добровільні жертви на фонди протибольшевицької боротьби - 3 700 шт.”

“Святочний наказ на день 30 червня” – 21 шт.

“Святочний матерьял на день 30 червня” – 7 шт.

“Загальний огляд укр. земель за лінією Керзона” - 7 шт.

“Про що розмовляють поляки” /в поль. мові/ - 7 шт.

Власні видання.

“Тижневий огляд” ч. 30-31 – 16 шт.

“Тижневий огляд” ч. 32 – 15 шт.

“Тижневий огляд” ч. 33 – 15 шт.

Масова політробота.

Поширено в цілому терені “Відповідь п. Черчілеви” в українській і польській мові.

Серпень-вересень.

Видавнича діяльність.

Перевидано на машині.

“Святочний наказ на день 31.8 ” – 15 шт.

“Реферат на день 31.8.” – 7 шт.

“З життя української еміграції” /стаття з інформатора/

“Нелегальна організація на Словаччині викрита” – 7 шт.

Власні видання:

“Тижневий огляд” – ч.ч. 34/35, 36/37, 38, 39, 40/41.

В зв’язку з сильною облавою, яку проводить ВП в цілому терені, технічне звено не могло вповні виконати своєї роботи.

Вишкільна діяльність.

Відбуто відправу райпровідників, на якій подано план вишкільної праці на м. вересень та форму пропагандивного звіту з районів.

Масова політробота.

Поширювано наші видання головно в польській мові в терені серед поляків - інтелігентів.

Вислано поштою вже друге до англійської, американської і швейцарської амбасад у Варшаві: “Упор фашизму” та “Відповідь Черчілеви”.

Вислано поштою по 5 примірників кожного з наших видань:

“Відповідь Черчілеви”, “Упор фашизму”, “Наша одповідзь” до редакцій часописів, торговельних установ, шкіл і т.д. до міст Познаня, Варшави,

Лодзі, Кракова, Люблина, Бидгощі.

Різне.

Впала машина латинка з дрібненьким шрифтом.  
Пропагандист 1-го району Чумак пішов в сексоти.  
Машиніст практикант Гриць дезертирував.

III. НАДР.РЕФ. ГОСП.

Дата	Зміст	Прихід.	Розхід.
14.	Перебрав	120000	-
15.	Видано для Проп...		10000 oo
17.	-/- для Світляної		15000 oo
17.	-/- для УЧХ О.		32000 oo
17.	-/- для Лесі		2000 oo
23.	Прибуло	9500oo	
24.	-/-	10000oo	
		139500 oo	59000oo

В місяці липні переведено інвентуру і перемагазино-  
вано всі товари.

Серпень.

Дата	Зміст	Прихід	Розхід
	Сальдо з 31.7.1946 р.	80500 oo	
8	На реперацію годинників		9500oo
28	Для Ікаря		10000oo
29.	Для Проп.		20000oo
29.	Для Ікаря.		23000oo
		80500oo	62500oo

*ОУН і УПА на терені Польщі*

---



---

Сальдо на день 31.8.46.	18000 оо		
	80500 оо	80500 оо	

Ч.П.	Назва товару	Стан з попер. місяця	Прихід	Розхід	Стан
	Цивільні м рина- рки	7	3	2	8
	-/- штани	6	1	1	6
	Чоботи	11	1	1	11
	Золівки до жін. чоб.	-	1	-	1

Вересень:

Дата	Зміст	Прихід.	Розхід.
	Сальдо з дня 31.8.46.	18000оо	
8	Прибуло	13080оо	
2,6	Видано для Ікаря		13080оо
		31080оо	13080оо
	Сальдо на день 31.9.46.	31080оо	31080оо

*Ю. Шаповал*

---

---

Ч.П.	Назва товару	Стан з попер. місяця	Прихід	Розхід	Стан
	Шинелі	25	-	4	21
	Суконні мундури	2	3	1	4
	Німецькі мундури	7	1	-	8
	Цивільні м ринарки	8	1	3	6
	-/-штани	6	6	2	10
	Сведри	5	5	2	8
	Осінні плащі	4	1	2	3
	Коци 5	1	1	5	
	Сорочки	25	2	7	20
	Підштанці	5	17	2	20
	Льняне полотно б.	3 кав.	-	2 кав.	1 кав.
	Плющ 4 м.	-	4 м.	-	
	Чоботи мужеські	11	1	2	10
	-/- жіночі	1	1	-	2

Годинники - 1 1 -

В місяці вересні з госп. боївки дезертирував стрілець Тихий.

Ч. Х.

Дня 9.8.1946 р. о год. 20-ій на коль. Межилісся зістала заскочена і арештована надр. реф. УЧХ Оксана та (Далі відірвано частину тексту. -Ю.Ш.). Обидві тепер сидять в слідчій вязниці УБП в Люблині.

За звітний час вилікувано одного раненого і 4 хворих.

Підчас облави КБВ на терен, ворогові вдалося арештувати людей, зліквідувати надр. зв'язковий пункт та рай. зв'язкові пункти в 3 районах. П'ять людей зі зв'язку зістало арештованих через УБ. В зв'язку з тим і 3 районах створено нові зв'язкові пункти та надрайонний зв'язковий пункт. В початках місяця жовтня біжучого року майже в цілому надр. урухомиться новий зв'язок.

Рай.провідники, котрі зараз є рай. реф. СБ тому, що мають багато на себе наложених обов'язків, точно з них не вив'язуються пр. на час 30.9. г. з дня 5.7.46 р. Прибутку нового членства нема.

Серед населення тих теренів працювати дуже тяжко тому, що: мало політично вироблене, зразилося кроком Чумака і його "кумпанів", сильно за-тероризоване і залякане польсько-більшовицьким терором. Одначе не можна сказати, що нема можливостей поширювати орг. кадри серед населення, бо все-таки є поміж загалом укр. населення активні люди, котрі ненавидять теперішнього державного устрою. Це є люди в більшості самоуки,

*Ю.Шановал*

---

т. зв. сільські інтелігенти, котрі десь мали нагоду бути в середній школі кілька років. Одначе з такими людьми, як і майже в більшості з загалом населення, з нашої сторони можуть договоритися лише одиниці, котрі є добре знані серед населення і котрим населення довіряє.

В цілому надрайоні відсвятковано “Свято зброї” дня 31.8.46 р.

Слава Україні!

Шпиль

Постій дня 2.10.1946 р.

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк.230-233.*

Інструкція УПА про вибори, перехоплена польською владою

*14 жовтня 1946 р.*

Над. секретно 14 жовтня 1946 р.

## ІНСТРУКЦІЯ

1. Ніхто з українців не йде на вибори. Це не наша справа. Підготувати любими можливостями населення до того, щоб воно солідарне бойкотувало вибори. В підготовці не допускати голосних демонстративних форм, але не допускати до участі українців, які були б для нас політичною компрометацією.

2. Ми не організуємо нашими силами на польській території спеціальні акції проти виборів. Це



внутрішня справа поляків. При кожній можливості пояснюєм полякам, що шляхом пасивності вони не виграють ніяких виборів з більшовиками, а це можна зробити тільки шляхом політичної та збройної революційної боротьби.

3. Ми не випускаєм спеціальних передвиборчих листівок не для поляків, не для українців. Розширюєм розповсюдження революційних видань. Масово, але не голосно.

4. Всю енергію звернути на підготовку до зими: накоплення на складах, приміщення, учбова підготовка, контакти. При цьому розвивати і піднімати бойовий революційний дух.

Після вивчення інструкцію знищити.

25.09.1946 р.

Слава Україні.

Довести до всіх організаційних ланок для ознайомлення та виконання.

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа X/32 арк.1.*

Лист керівників підрозділів УПА у ВО6 "Сян"

*1 листопада 1946 р.*

Постій, 1.11.46

"Сян"

Друже Хрін! ("Хрін" - псевдо С.Стебельського. - Ю.Ш.)

Голосять мені, що у Вас були знову якісь нові випадки непорозумінь, а навіть інцидентів з друзями із теренової сітки.

Не хочу наразі робити з цього жодних спеціальних доходжень, тим більше, що ще не маю вичерпуючих зголошень про ці випадки.

Все ж таки стверджую, що чомусь між Вами і друзями з теренових Проводів продовжуються постійно непорозуміння і інциденти. Бувають також нарікання зі сторони населення на нетактовану поведінку Вашого стрілецтва в терені. Звертаю Вам та всім другим друзям ще раз увагу, що такі речі недопускаємі й строго заборонені.

Це сором, щоб повстанці – стрільці не могли жити в згоді й дружбі зі своїми найближчими товаришами з Організації, чи з населенням, якого вони мають бути оборонцями й борцями-визволителями. І це не тільки сором, але і грубий політичний промах, якщо допускається між нашим військом і населенням які небудь тертя. Тоді сама підстава нашої боротьби – є таким станом підважувана. Те все, за що ми всі боремося, за що стільки святої крові проливаємо, за що і Ви, Друже Хрін, стільки разів ставали до бою й поносили рани, за що і Вас сьогодні широко славить народ, те все з другої сторони підважує і руйнує невідповідна поведінка Вас чи Ваших стрільців в терені. Не вільно до цього допустити. Не сміє бути жодних непорозумінь з організаційною сіткою! Не сміє бути жодних непорозумінь з населенням! До населення треба відноситись щиро, з отвертою душею, по-приятельськи, а не з військовою жорсткістю. Ми ж революціонери, ми хочемо і мусимо підняти і повести за собою цілий народ і ще другі народи! Кожний наш провідник і кожний командир мусять стати для загалу населення живим прикладом нашої ідеї, за яким вони підуть на боротьбу й смерть. Тому в третє підкреслюю, що погане відношення до населення й непорозуміння на

цьому тлі є дуже шкідливі й прямо руїнницькі. Таких проявів не будемо нікому терпіти, навіть і заслуженим одиницям. Якщо будуть стверджені у кого такі випадки – я буду змушений витягнути з цього відповідні висновки.

Памятайте про те, тим більше, що Ви, як командир вд. вславлений численими боєвими успіхами, мусите дуже уважати, щоб вдержати на відповідній висоті свою опінію. Це відноситься теж до Вашого приватного життя (напр. вживання алкоголю). Памятайте, що на Вас дивляться не як на звичайну людину, але як на представника, носія й борця того всього, чого цей народ найбільше собі бажає. Памятайте, що Ваш обов'язок провадити і виховувати своїх стрільців та народ, який дивиться на Вас, як на командира УПА. Тому мусите уважати на кожний свій крок теж у своєму приватному житті. Не вільно розмінювати нікому з нас, - ні загальної нашої слави і чести, ні особистої, здобутої ще й жертвою крові – на дрібні поступки, які будуть її підривати. Роля стрільця, а тим більше командира УПА, провідного борця визвольного руху – накладає окремі зобов'язання, багато більше, чим у звичайній регулярній армії.

Сподіюсь, Друже Хрін, що Ви зрозумієте як слід ці мої уваги і побажання та будете так поступати, щоб бути прикладом й взірцем у всьому, щоб так провадити своє стрілецтво, щоб це доповнило Вашу здобуту досі славу відважного боєвого командира – теж ім'ям політично виробленого карного провідника українського визвольного-революційного руху.

Бажаючи цього, пересилаю дружній привіт.

Олег

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.3.*

/Записка писана 3.11.46 р./

Друже!

Від кількох місяців видається у нас, одні за одними інструкції на час виселення. Головна, “генеральна” лінія усіх інструкцій – це активна боротьба усіми можливими силами проти виселення. – Тим часом, показується, що ці інструкції, на жаль, зовсім не доходять до відома і до свідомости загалу наших організаційних і вій. кадрів, але десь губляться безслідно на різних щаблях, а організаційні низи і стрілецьтво до останньої хвилі є здані лише на свою думку. Так само населення. Це має грізні наслідки. – Ось, з усіх сторін зголошують докладні факти, що по селах лазять різні стрільці з відділів і кущевики та ведуть розмови з населенням противні усім інструкціям! – Замість піддержувати населення у витривалости і боротьбі, замість додавати сили, впертости й рішення за всяку ціну позістати, хоч би і з жертвами навіть, то знаходиться повно стрільців, які в один голос крачуть, (так, як колись перед першим виселенням) що ніби, “нема ради”, що всі і так мусять виїхати і т.п.). – В тому самому часі усі орг. і вій. зверхники зголошують, що ніби стрілецьтво держиться дуже добре, і ніхто ані не думає про жодні “страхи”. – Як же ж з цим є на ділі?

Причина усього лиха, головно у тому, що низові кадри досі не дістали фактично належного роз’яснення, поучення, впливу і натиску своїх зверхників. Інструкції залишаються тільки прочитаними і забутими, а не передаються належно широко і належно міцно низовим кадрам.

Тому пригадую, щоб негайно перевести з

кожним стрільцем докладне, повне роз'яснення нашої боротьби проти ворожого виселення і заставити усіми засобами стрілецтва до протидіяння настроям паніки і заломання між населенням. Власне, стрільці повинні кожним словом піддержувати опір населення проти виселення. Негайно, усіми засобами треба переламати цей, незрозумілий параліж сboatности й разигнації, що ніби “немає ради”. У нас є завжди рада: боротьба! Активним, впертим на все, - нічого не вдіють. Зв'язаних шнурами усіх не повезуть. Це не так сила ворога, як дурний страх найбільше виселює. Треба це переламати. А непоправних панікерів, які заломлюють і деморалізують інших, упоминати, і навіть арештувати та карати. –  
Слава Україні!

-Г

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.266.*

Про підвідділ окремого призначення  
“Холодноярці”

*10 листопада 1946 р.*

#### ПРО ПОП – ХОЛОДНОЯРЦІ 4

В перших днях вересня 1945 р. з доручення к-ира Тиміша створено Підвідділ Окремого Призначення (ПОП – Хо4). Командиром назначено ст. вістуна Даниленка-Кармелюка.

3.9.45 р. зробив засідку на гостинці Бірки Домініканські-Брюховичі. Під маскою НКВД залапано большевицьку підводу. Здобуто два автомати, одну підводу та одну корову.

5.9.45. о год. 23-ій підвідділ зробив засідку на дорозі Рокитно-Гірки Домініканські. Під маскою нквд здержано большевицьку підводу. Здобуто автомат, кріс і підводу. Бійців ЧА звільнено.

Від 6.9.45. підвідділ збирає розвідочні дані відносно колгоспу ім. Сталіна в с. Грибовичі.

14.9.45 . в с. Ясницька вбито ст. лейтенанта нквд.

15.9.45. відправа з к-иром Тимішом.

16. та 17.9.45. підвідділ доповнено новими стрільцями.

17.9.45. в засідці на гостинці Бірки Д. – Завадів вбито ст.лейтенанта нквд та двох енкаведівських бандитів. В повороті зі засідки на станції Завадів за-лапано ще одного енкаведиста.

18.-20.9.45. організація харчів та виряду.

21.9.45. в засідці на гостинці Бірки Д.-Брюховичі вбито одного большевика. Здобуто зброю та підводу з харчами.

Від 22.-30.9.45. переведжено перевишкіл в підпіллі, на якому часто був к-ир Тиміш.

1.10.45. в засідці на гостинці Бірки Д.-Брюховичі вбито начальника лісгоспу, що їхав таксіркою. Таксірку спалено.

5.10.45. на засідці між селами Ясницька-Дубровиця здобуто три кріси, п'ять підвод і багато військового виряду та майна.

6.10.45. в с. Завадів в білий день вбито большевика і коня. Здобуто пістоль і сідло.

Від 7.-15.10.45. відпочинок, який був конечний задля сильного перемучення стрілецтва.

18.10.45. до підвідділу часово прикріплено районного пропагандиста др. Грозу, який до 25.10.45. переводив політвиховні зайняття в цьому ж підвідділі.

28.-29.10.45. розподіл здобутого виряду в дні

5.10.45. поміж підвідділи Відділу “Холодноряці”.

1.11.45. святкування листопадових Подій.

3.11.45. ліквідація ворожих агентів-сексотів в селах: Рокитно, Бірки Д. Бірки Я. і Жорниська. Вертаючи з с. Жорниська, на дорозі Зелів-Кожичі вбито капітана НКВД та двох бійців.

Того самого дня підв. задержався на постою в лісі біля с. Рокитно. Около год. 12-тої підвідділ, переходячи через с. Рокитно, зустрівся з представниками райкому, що мали переводити там мітинг. Їх роззброєно, і запропоновано перевести той же мітинг. Представник Романенко, українець, зі зворушенням переповів населенню про дійсний стан відносин на СУЗ, та про голод 1932-33 років. Це мало добрий вислід. Його відпущено, але, як потім стало відомим, – застав вкараний більшовиками. Здобуто один автомат, і один пістоль.

Дня 10.11. Долучив до пдв. пвх. Носач, який окремо звітує про першу діяльність підвідділу.

Бунч.

Постій, дня 10.11.46.

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.362.*

Відпис із записки

*25 листопада 1946 р.*

П. 25.11.46 р.

8.9.46 р. о год. 13.30 ВП в силі 600-800 вояків

наскочило на вд Х. в лісі над Жичковом пов. Лісько. В висліді цього наскоку ворог поніс важкі втрати. Розвідка цивільна з Загіря подала 55 вбитих та два вагони панцирного поїзду ранених. К-р Х. заподіє ворожі втрати на 30 вбитих та 25 ранених в тому вбитих 3 поручники. З нашої сторони жодних втрат не було.

19.10.45 р. від Х. та С. знищили /цілковито спалили/ бандитське гніздо с. Прусік пов. Сянік, при наших втратах 4-ох вбитих і 5-ох ранених в тому ранений к-р С. Село це мало створену ОРМО, в якій брали участь всі муштини від 24-60 літ, що були узброєні в кріси, автомати, кулемети, міномети та ще якусь невідому зброю, яка викидає зі себе досить великі червоні горючі стрільна. Ворог поніс від 70 в гору жертв, спалено понад 200 хат, в тому ок. 30 хат с. Небещан. – Крім цього вд к-ра С. зробив в дні 3.9.45 р. засідку на ВП, яке в силі 29 вояків йшли на стрічу зі словаками. У висліді цієї засідки ворог мав 15 вбитими і невідому скількість ранених. (Незрозумілий текст. - Ю.Ш.) – Пвд вд Б. перевів одну засідку на ВП в околицях Крапної, пов. Ясло, в якій впало 5-ть вояків ВП від гранати, якою розірвав себе стрілець цього пвд, щоби не потрапити в полон.

19.9.46 р. вд вд Б., С. та гостюючий вд О. перевели акцію палення виселених 22-ох поукраїнських сіл.

28.10.46 р. вд Б. мав дві перестрілки з ВП в якій ворог мав одного вбитого, з нашої сторони втрат не було.

6.10.46 р. о год. 9-й на квартируючий в лісі над с. Брунари /Криниччина/ вд к-ра Б. наскочило в більшій силі ВП. Вив'язався двогодинний бій, в якому ВП завзято наступало, а вд ще завзятіше бився. Коли ВП побачило поміж собою вбитих та ранених



своїх вояків почалось замішання в рядах ВП. Тоді наш вд з окликом “Слава” пішов до наступу вперед. ВП в силі 300 чоловік почало панічно втікати. Пвд 502 гнався за ворогом аж над саме село. На чистому полі знайдено 4 ворожі трупи, а в лісі їх мало бути більше, але не було часу дв провирити, бо приїхало вороже підкріплення з Криниці та Нового Санча і через це вд мусів змінити місце. Як опісля оповідали цивілі, то ворог мав повні два санітарні авта раних, а трупи віз на фірманках. По трупи ті, які зведено до Брунар, приїхала панцерна. В цьому бою вд здобув 1 Дехтяр, 1 кріс, 1 ппш, 200 шт. амуніції кулеметної, 150 до ппш, 14 гранат та 4 пар черевик. Були це У-й і УІ-й самодзельни батальйон операційни войска безпеченьства вевнентшнего”. З нашої сторони 1 вбитий – роєв. Граб. – В часі цього бою втікли нашому вд два коні до села Снітниця, де наші цивілі передали “безпеченьству”, а це знова віддало під опіку місцевій МО, яка другого дня мала їх передати ВП. К-р пвд 502 Дорош пішов до Снітниці, обкружив будиночок МО, викликав коменданта МО та зажадав видачі коней. Цей спочатку видати не хотів, але опісля, коли к-р Дорош заявив, що сейчас переверне їхні дім разом із міліціантами до гори ногами, командант МО видав коні. Крім цього попередньої ночі вд, стрінувши міліціантів зі згаданої станиці, що везли /без зброї/ приділ для МО і волості, приділ забрав, а міліціантам видав квіт.

“477”

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.265.*

Оперативний звіт УПА-Захід ВО6 “Сян”  
(курінь “Вовки”) за липень 1946 р.  
22 грудня 1946 р.

Постій 22.12.46 р.

УПА-Захід.  
ВО6 “Сян”.  
Данилів.

Місяць липень

“Вовки” П.

Після наскоку на м. Грубешів усі пвд. і в тому числі пвд. Вовки П був розчленований і розквартирований в селах на своїх оперативних відтинках. ВП робило скаженну нагінку на терен і виганяло українське населення до УРСР.

Такі репресії заломили молодих новобранців, які вже перед самою виселенчою акцією зголосилися в ряди УПА, і вони почали зі своїми родинами виїжджати за Буг.

К-р. ст. бул. Дуда дістав піти в рейд та закріпитися на час сильного нажиму в польських селах.

Дня 13.7.46 р. цілий пвд. Вовки П вирушив в сусідні польські села і там заквартирував, та к-р ст. бул. Дуда почав вязатися з підпільним польським рухом з ціллю скорішого полагодження всіх потреб для пвд., як розвідки, харчів і т.п.

Повязатися вдалося дуже скоро між іншими із пор. “Ватажком”, а вслід за цим усі потреби пвд. були ними солідно полагоджувані і пвд. подався далше в Холмщину, тобто терен, який замешкують в більшости польське населення, вже зв’язком польського підпілля.

Так перебув вд. кілька днів у селах, замешкуваних польським населенням, послуговуючись

зв'язком польського підпільного руху.

Відділ під час свого рейду квартирував в таких селах, як: Майдан, Біловоди, Майдан Грабовецький і в теребінському лісі.

Дня 21.7.46 р. вд. повернув до тихобіжського лісу, де переквартирував один день.

Дня 22.7.46 р. перейшов цілий вд. Варошин і тут к-р вд. ст. бул. Дуда стрінув мінерщика Володю, який з наказу к-ра заложив на шосі Долобичів Грубешів в'язанки мін.

Дня 23.7.46 р. цілий вд. враз з к-ом для кращого результату улаштували при вищезгаданій замінованій шосі засідку.

На заміновану шосу наїхало авто з частиною ВП і деякою кількістю цивільного польського населення, яке везло пограбоване українське майно.

Зірвані міни ушкодили авто так, що воно не могло далі іхати, а ВП, яке було на авті, рятувалося втечею.

К-р дав наказ авто спалити, що і зроблено. Втікаюче ВП залишило на авті 2 палатки.

Вислід засідки:

Ворожі втрати: невідомі.

Власні втрати: жодні.

Здобуто: 2 палатки.

Вистріляно: 48 шт. крісової і 36 шт. фінкової амуніції, та зірвано 3 знаряди.

Знищено 1 ворожу автомашину.

“Вовки” III.

Дня 7.7.46 р. 5-ьох стрільців вд. квартирувало в с. Себечеві. Білях год. 15 вони залишили зброю в столі, в якій квартирували, 3-ьох із них пішли направляти чоботи, а 2-ох до іншої стодоли, щоб там почистити запасову амуніцію. В цей час надїхали

до села 5-ох з ВП, так що вже згадані наші стрільці не мали змоги до стодоли, де була зброя, добігти.

Фірман, який привіз ВП, завважив як до стодоли, де була захована зброя, сховався якийсь молодий мужчина, й про це сказав ВП.

Вони пішли до стодоли, мужчини, який там заховався не знайшли, а натомість знайшли зброю і забрали.

Вислід сутички:

Втрачено: 2 ППШ, 2 кріси, і 400 шт. амуніції.

Дня 14.7.46 р. 2-ох стр. вд. на наказ к-ра ст. бул. Давида спалили будинок читальні “Просвіти” в Жужелі, який являвся добрим пунктом для заквартирування і уявляв собою рівночасно добий опірно-оборонний пункт.

Вислід:

Спалено 1 будинок “Просвіти”.

Дня 29.7.46 р. к-р вд. ст. бул. Давид враз з 9-ма стрільцями вд. І мінерчиком Володею улаштували засідку при шосі Варошин-Долобичів. Для кращого результату засідки заложено на шосі 2-а гнізда мін і відповідно замасковано.

На заміновану шосу наїхало 1 авто з цивільним населенням, яке пропущено не зриваючи мін. За якийсь час надїхало друге авто, вже з ВП, під яким зірвано міни і авто вилетіло в повітря.

Крізь дим можна було завважити втікаючих ВП та зараз надїхало ще 2 авта з ВП, так що наші стрільці мусили зі своїх становищ вицофатися далше в ліс так, що фактичних втрат ВП тяжко устійнити.

Вислід засідки:

Ворожі втрати: невідомі.

Власні втрати: жодні.

Знищено: 1 автомашину.

*ОУН і УПА на терені Польщі*

---

Зірвано: 3 знаряди.

Слава Україні.

Героям слава.

/-/ Громовий.  
В.о.ш.ш. КВ.

/-/ Беркут.  
в.о.к-ра КВ.

*Машинопис. Копія.  
ЦА МВС і А РП, справа X/12, т. IX, арк.202-203.*

*Ю. Шаповал*

---

1947

Пояснення до інструкції ОУН від 3 лютого 1947 р.  
у зв'язку з можливістю нових виселень українців  
*1 березня 1947 р.*

До інструкції від 3.11.1946 р.

Надходять свідчення про можливість додаткового виселення весною. Розповсюджують їх інколи "довірливо" представники адміністрації. З'являються вони також у зв'язку з розпорядженням польського уряду про виселення весною на Одер 200 тисяч нових сімей, та новими переговорами у Москві про продовження повернення поляків із СРСР.

Підкреслюється, що не слід допускати розголошення цієї інформації в зв'язку з панічними намірами. Чи буде ще одне виселення українців? Це запитання дуже сумнівне. Перш за все треба сумніватися в тому, що переселення може мати загальний характер, як раніше.

Однак слід пам'ятати, що перед нами така небезпека постійно існує. Необхідно до цього добре підготуватися.

Перше діло у такому випадку - це завдання підготувати організаційні та військові кадри до такої можливості, щоб не було несподіванки дезорієнтації. Найважливіше - не допускати виникнення серед наших кадрів настрою сумніву, страху "що зараз буде". Тверда революційна позиція перед обличчям такої загрози - це перше.

Зайнявши таку позицію, ми без сумніву зможемо оволодіти положенням та організувати оборону.

Попередні переселенські кампанії викликали спочатку більше гарячності, часом паніки, однак наша організація оволоділа становищем та організувала боротьбу у великих масштабах. Боротьба є і повинна бути завжди можливою. Завдяки цьому ми отрима-

ємо у повній силі наші військові та організаційні кадри. Нічого нам боятися результатів боротьби з ворогом і боротьби за можливість нашого існування і роботи у майбутньому. Для сміливих і готових до всього завжди будуть існувати величезні можливості. Сміливість, твердість, гарна організація та конспірація створять нам можливість продовжити боротьбу навіть у самих тяжких умовах.

Першу відповідь, яку ми повинні дати відносно такого розповсюдження чуток, це віднести до них спокійно, та зайняти тверду позицію. "Нехай буде іще десять переселень, але ми зброї не кинемо, від боротьби не відмовимся". До тих пір поки будемо мати зброю в руках, ми будемо хазяями свого життя і не будемо боятися ніякого виселення.

Друге питання. Це опанування настроями населення з тим, щоб відразу всі ознаки паніки перебороти і підготувати його до опору та оборони.

Необхідно пояснити та переконати, що боротьба завжди можлива, доцільна та корисна. Переконались у ньому краще всього ті, що послухали нас раніше і оселились на своїй рідній землі, незважаючи на всі переслідування та втрати. Ніхто із людей організації не може піддаватись панічним настроям селян, кожен повинен таким настроям протидіяти. Кожний із нас у такій ситуації має бути прикладом сміливості, витримки, стійкості. Мужня боротьба обов'язково дасть позитивний результат і навіть у випадку самого сильного натиску ворога. Безперечно пощастить утримати значну частину населення на місці. Все питання у витримці, сміливості у вирішенні залишитись любою ціною.

Третє. Це різноманітні способи збереження у наших руках майна і запасів, тобто засобами, що не використовувались раніше.



Четверте. Збройне протистояння. Наскільки нам вистачить сил, ми повинні чинити збройний опір.

П'яте. Ця пропагандистська кампанія серед ВП та польського населення, щоб вони не допомагали виселяти українців, а навпаки протистояли цьому. На це треба звернути велику увагу. У випадках, коли польське цивільне населення почало б допомагати у виселенні українців, треба буде карати, але завжди з обов'язковим політично-пропагандистським роз'ясненням.

І нарешті шосте. Це правильне використання виселених у наших цілях, у зв'язку з деякими усними вказівками.

На закінчення іще раз підкреслюємо, що допоки немає конкретних фактів якого-небудь нового виселення, то і не слід з цього робить галасу. Але, якщо така ситуація склалася, необхідно пам'ятати, що наша генеральна лінія у такому випадку, як і в будь-якій ситуації, - це революційна боротьба! У боротьбі перемога!

Слава Україні

1.03.1947 року

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа X/32, арк. 3-4*

Інструкція Корпусу внутрішньої безпеки  
*Початок березня 1947 р.*

Цілковито таємно  
Корпус внутрішньої безпеки

### ОПЕРАЦІЯ "Р"

Послаблення сил польського підпілля внаслідок виконання закону про амністію (Закон, який поширювався на все антикомуністичне підпілля, крім

ОУН і УПА, було введено в дію 22 лютого 1947 р. - Ю.Ш.) дає КВБ можливість розпочати операцію по знищенню одного великого в даний час осередку політичного бандитизма, якими з банди УПА, вони діють у Жешовському і Люблінському воєводствах. З огляду рішучо ворожої по відношенню до польської держави позиції, фашистського характеру та злочинних методів боротьби, заснованих на гітлерівських зразках, ці банди амністії не підлягають, а тому боротьба з ними повинна бути доведена до безкомпромісного рішення.

Знищення банд УПА, однак не є проблемою виключно військового характеру, це обумовлено двома основними причинами:

1) район дій банд розташований на кордоні трьох держав - СРСР, Чехословаччини і Польщі;

2) проблема українського населення, яке проживає в районі дій банд УПА.

Для успішного проведення операції по знищенню банд необхідна організація співробітництва між органами влади трьох зацікавлених держав. Оперативні дії повинні бути зв'язані з проведенням одночасно кампанії по переселенню українського населення (в СРСР чи на Західній землі), яке є головною опорою для банд УПА.

Необхідність проведення операції по знищенню банд УПА витікає з того, що територія, яка охоплена їх діями, не була втягнута, на відміну від інших регіонів країни, у налагодження внутрішнього устрою. На сьогоднішній день мова не йде там про організацію господарського та адміністративного життя.

Обставинами, що сприяють проведенню Корпусом внутрішньої безпеки операції по знищенню банд у найближчий час, є поточна ситуація, що дозволяє перекинути значні військові контингенти в

район, що опинився у небезпеці.

Розвідувальні приготування, являючи собою основний елемент успіху операції, набувають щодо операції "Р" особливого значення. Підрозділи КВБ до цього були зайняті боротьбою проти польських реакційних банд, тому вони не мають нової інформації про банди УПА. В той же час оперативні підрозділи Війська Польського, які здійснювали боротьбу з бандами УПА, виведені з неї за наказом головнокомандуючого Війська Польського. У якості вихідних слід було взяти розвіддані, видобуті 8-ю і 9-ю піхотними дивізіями, а подальшу розвідувальну роботу проводити на базі самого тісного співробітництва між управліннями громадської безпеки, розвідкою Війська Польського і військами внутрішньої безпеки. Слід рахуватися з тим, що можливості для постійної агентури будуть обмежені в деяких населених пунктах. В зв'язку з цим особливого значення набуває військова розвідка, особливо у відношенні могутніх ворожих угруповань. У цьому напрямку слід було організувати розвідувальну роботу Війська Польського і військ внутрішньої безпеки, незалежно від періодичного використання тимчасової агентури, а створення постійної агентури необхідно доручити органам громадської безпеки.

Операція Жешовська "Р" буде операцією, яка за своїм масштабом і концентрацією сил раніше не проводилась Корпусом внутрішньої безпеки і є беспрецедентною. Планується, що в операції повинно брати участь всього 4.434 осіб. Передбачається участь 27 стрілецьких рот, 25 взводів СКМ, 19 мінометних взводів, 9 кавалерійських взводів, 10 бронетанкових взводів, 19 бронемашин БА-64, 10 бронетранспортерів М-2, 7 штурмових гармат СУ-57, 1 мотоциклетного взводу, 9 табірних взводів, 12 відді-

лень зв'язку, 9 відділень службових собак. До складу забезпечення військ увійде 473 коні, 96 машин, 75 СММ, 57 мінометів 82 мм, 36 бронемашин, 26 радіостанцій, 27 службових собак.

Рельєф місцевості і пора року змушує застосувати у операції зброю і засоби пересування, які мало використовувались до цього у боротьбі з бандитами (кавалерія, кінні возки, міномети).

Операція буде проводитись також при взаємодії з саперними військами по розмінуванню діляниць. Оскільки КВБ не має інженерних військ, відповідну пропозицію буде внесено Міністрові національної оборони.

Тилове господарство КВБ надасть у розпорядження оперативного командування роту автомашин (40) для господарського і оперативного використання. Оперативне командування у своєму розпорядженні буде мати не менш 3 літаків ПО-2 для проведення розвідки і підтримки зв'язку.

Військо для проведення операції буде сконцентровано у трьох вихідних пунктах: Тарнов, Жешов, Замость. Доставку до місця зосередження буде здійснено залізницею, а на невеликі відстані -на автомашинах.

Оперативними діями буде охоплено смугу 30-50 км вздовж південно-східного кордону від лінії Грубешов до лінії Новий Сан. Вихідну позицію буде утворювати лінія Тарнов-Жешов-Замость.

З пункту концентрації Жешов буде розгорнутий головний удар у південному, південно-західному і південно-східному напрямку. Ширина фронту удару обмежуватиметься з правого боку річкою Віською і з лівого річкою Сан.

З пункту концентрації Замость-Тарнов буде розгорнуто допоміжний удар. Сусід праворуч КВБ

Краків буде забезпечувати праве крило.

Територія між лінією Тарнов, Жешов, Замость і лінією Новий Тарг, Лиманова, Бохня, Тарнов, Дебица, Кодьбушова, Ниско, Янов, Красностав, Хелм буде уявляти собою превентивну територію тилу операції. У цій смузі буде розгорнуто з допомогою відповідних сил військ внутрішньої безпеки, управлінь громадської безпеки, управлінь міліції, гарнізонів Війська Польського і прикордонних військ сітку загороджувальних пунктів, а також буде організоване постійне патрулювання дільниць шляхів, будуть вжиті інші заходи по упередженню проникання учасників розбитих банд на територію, не охоплену оперативними діями.

Головною базою постачання буде Жешов. В м. Горлице, Санок, Любачув будуть організовані допоміжні бази постачання оперативних бригад. При базі постачання будуть задіяні пункти санітарної допомоги, ветеринарні амбулаторії, склади боєприпасів, бензинові станції, ремонтні майстерні.

Система зв'язку буде забезпечено наступними засобами:

радіозв'язком, пересувними засобами, комбінованим телефонним зв'язком, або телефонними комутаторами. Радіозв'язок буде використовуватись для зв'язку з штабом КВБ, підрозділами Радянської Армії і Чехословацької армії, оперативними бригадами і оперативними групами. Телефонний зв'язок буде використовуватись для організації внутрішньої сітки, з'єднання з управліннями громадської безпеки. Війська Польського і міською мережею.

Політико-виховна робота в підготовчий період полягатиме:

а/ у вивченні політичної обстановки в районах передбачених дій;

б/ у політико-виховній роботі у підрозділах, у доборі необхідних людей для участі у операції, у доборі можливих кандидатів для політичної роботи з цивільним населенням.

В період операції робота політико-виховного апарату буде полягати:

а/ у підтримці необхідного бойового духу у підрозділах;

б/ у політико-пропагандистській роботі серед як польського, так і українського населення.

Територіальне охоплення операції, участь різних оперативних підрозділів (управлінь громадської безпеки, прикордонних військ, Війська Польського, радянських і чехословацьких підрозділів) викликають необхідність утворення централізованої системи командування. У зв'язку з переходом до КВБ ініціативи у боротьбі з бандитами УПА загальне керівництво необхідно доручити штабу операції, очолюваному представником командування КВБ.

До складу штабу належить включити постійних представників військових управлінь громадської безпеки, підрозділів Війська Польського, які дислоковані або знаходяться на території, охопленою операцією, підрозділів прикордонних військ, які несуть службу на кордоні у дільниці Трубешев - Закопане, підрозділів Радянської і Чехословацької армій, які взаємодіють у знищенні банд УПА на своїй території.

Штаб операції буде знаходитись у постійному радіозв'язку, "ВЧ" з штабом КВБ, воєводським управлінням безпеки в Жешові, а також з взаємодіючими і сусідніми підрозділами Війська Польського, прикордонних військ, підрозділами Червоної Армії і Чехословацької Армії.

Штаби спеціальних оперативних бригад матимуть аналогічну структуру. До складу штабів увійдуть в

якості постійних представників особи, відряджені зацікавленими повітовими управліннями громадської безпеки, підрозділами Війська Польського і прикордонними військами на території, охопленою діями оперативних бригад.

Штаб бригади буде знаходитись у постійному контакті /телефон, радіо офіцери зв'язку/ з штабом операції, повітовими управліннями громадської безпеки, взаємодіючими підрозділами Війська Польського і прикордонних військ.

Кампанію по переселенню буде розроблено у рамках спеціального відділу, взаємодіючого зі штабом операції, а також зі штабом бригад. До його компетенції слід віднести: виселення українського населення, поселення на покинутих господарствах польського населення, охорону майна, що залишилось.

Цей відділ повинен бути укомплектований з числа офіцерів, які займатимуться політико-виховною роботою, офіцерів інформації, представників управлінь громадської безпеки і міліції, адміністрації і воєводських управлінь.

Підготовку операції буде розбито на такі етапи:

Перший етап - попередня робота

1/. узгодження у вищих інстанціях проблем, які не можуть бути розв'язані на рівні КВБ;

2/. посилення розвідувальної роботи, обробка розвідматеріалів;

3/. рекогносцировка території передбачених дій;

4/. визначення напрямку навчальної роботи у підрозділах;

Другий етап - підготовчої роботи

1/. організація взаємодії з Військом Польським, прикордонними військами;

2/. формування керівництва операції;

- 3/. створення головної бази постачання;
- 4/. визначення ряду розпоряджень по підготовці підрозділів, подолання труднощів, що виникають;
- 5/. організація доставки підрозділів у райони зосередження.

Третій етап - концентрація на висхідних позиціях

- 1/. регулювання руху транспорту;
- 2/. створення баз постачання бригад;
- 3/. створення оперативних бригад і груп;
- 4/. узгодження деталей операції;
- 5/. розробка детальних планів операції;
- 6/. організація превентивного району;
- 7/. організація польових судів;
- 8/. попередня розробка плану по переселенню населення;
- 9/. ознайомлення підрозділів з планами операції.

Четвертий етап - початок операції

Операцію по знищенню банд, яку буде проведено у вказаному масштабі, повинна привести до знищення кістяку банд УПА і налагодження адміністративного життя в цих районах. Ступінь знищення буде залежати від розвідувальної підготовчої роботи і ефективності співробітництва з сусідніми державами.

Начальник Корпусу  
Внутрішньої безпеки  
Підполковник

Ганський

Вірно:

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа 16/IX/140, арк. 24-29*



Витяги з листування керівників УПА, перехопленого і ідентифікованого польською владою  
*Квітень-травень 1947 р.*

Додаток № 1  
Виписка з документів банди УПА

І. З листа "Роману". (Можливо, лист від командира куреня "Рена". Лист від 2.04.47 р.)

"... Тактика загонів на літо: Відремонтувати взуття і одягу, провести збір серед польського населення, брати корів та продавати, прискорити реквізицію.

2. Не проводити наступаючих бокових цій. У випадках, коли треба щось добувати або час від часу гальмувати зухвалість та розсіяність ворога, використовувати засідки. Зберігати набої.

Необхідно іноді вдарити по ворогу, щоб вояки не втратили бойовий дух. Однак треба підбирати кращі місця, щоб вдарити без втрат і не використовувати багато набоїв. Не слід також завжди бігти від ворога. В оборонних сутичках, якщо нема можливості перемогти ворога, треба відступати.

Замість проведення політичної роботи серед польського населення організувати "рейди" на польську територію. Поводити себе коректно, не проводити відповідних та каральних операцій. Не триматись одного лісу або району. Кожному загону вибрати район дій на польській території. Цей загін часто повинен бути на цій території, і якомога довше, а на свою територію переходити тільки для відпочинку.

Цей рік для загону повинен бути роком "рейдів" і

політичної роботи серед іноземців. Необхідно добре вивчити ліса подалі на захід і на північ від своєї території. Наш партизан повинен діяти подалі від "хати", не обмежуватися підтримкою дахів поляків, вони цього не варті. Для нас йдеться про міжнародну арену, про створення антибільшовицької думки в світі. Для нас йдеться про прискорення виникнення війни, інформування світу про те, що в СРСР проводиться підготовка і що Трумен правильно вирішує реалізувати свою нову політику /розумієте?/. Йдеться про те, щоб польську територію використовувати як базу. Якби замість поляків тут мешкали індійці, ту саму роботу ми проводили б і серед них.

Коректна поведінка по відношенню до населення необхідна. А це тому, що наші ведуть за кордоном боротьбу із західними державами за визнання УПА як повноправної армії. Ми повинні заявити про себе, але важливим є те, щоб показати своє політичне та культурне лице, щоб не було кінець кінцем побоювання, що ми виявляємось "бандою".

За роботу треба прийматися поступово. Спочатку відсилати загін у район на відстань 10 км, потім - на 20 км, і таким чином все далі проникати на місцевості. Як показала практика у цьому окрузі /зимовий район дій "Бурлаки" (Напевно, йдеться про Володимира Щигельського, сотенного "Ударник-4" у ВОБ у 1944-1947 рр. - Ю.Ш.) за Сяном і менших загонів, таких як "Хріна"/ польська земля відкриє нам ворота.

Постараюся надіслати Вам літературу /вже надрукована/. За час "рейдів" обов'язкова тактика, яка вказана у праці під назвою "Рейди і політична робота серед польського населення", яка видана восени 1946 року. На цей час "рейди" будуть необхідні. Ворог хоче нас притиснути у лісах на нашій території і примусити до фронтальних сутичок. У випадках таких дій

ворога /а в цьому році необхідно чекати більше таких акцій/, слід лавірувати у тили ворога, поширювати територію дій, щоб ворог не зміг вимкнути нас у невеликому районі. Крім того, влітку ми повинні зробити таку ж саму виставу, як у минулому році навесні (тоді в акції брали участь "Мирон", "Корній", "Бір" (Йдеться про Василя Шишканинця, сотенного "Ударник-3" ВОБ у 1945- 1948 рр. - Ю.Ш.).

Треба подумати, коли, де і як краще було б провести таку виставу. Як ви вважаєте, чи достатньо "Біра" і "Брода". "Хріна" я боюся використовувати, бо він може скомпрометувати нас. Може, надіслати ще частину загону "Бурлаки"? Чи згодні ви? Я вважаю, що йдеться не про кількісний склад загону, а тільки про якість їхньої праці. Якщо будь-який загін притисне до кордону, тоді необхідно переходити на другу сторону. І поводити себе на тій стороні справно.

А якби комуністи виступили проти нас із зброєю, то нічого дивного. Можна тоді ударити по ним і вони вийдуть із цієї боротьби. Так, як і ті, що з нами ведуть боротьбу. Ліса там є, а поїсти дасть населення; тяжко - але хай і воно візьме на себе частину тяжкості. Нам потрібен розголос, реклама на міжнародній арені.

Після нашого відходу на місце приїздять іноземні кореспонденти і пишуть про нас. Тому не слід надавати матеріал, який свідчить проти нас. Наша центральна влада хоче, щоб частіше проводити "рейди і якомога далі. Це дає кращий результат ніж десяток збройних сутичок, які вигравались на нашій території.

Взагалі цей рік /літо/ необхідно максимально використовувати для цієї роботи. Робити це, враховуючи сили стрільців, не можна їх стомлювати. Не треба мати справу з "бойовими" загонами, оскільки ворог весь

час буде їх переслідувати. А як іде справа з боєприпасами? Треба економити. Може цим літом що-небудь придбаємо. Однак все буде залежати від положення у світі та нашої території, але розраховувати на це не слід..."

2. З листа командира сотні "Хріна" командир ку-реня "Рену", якому безпосередньо він підпорядко-ваний /Лист від 7.05. 1947 р./.

"...Сьогодні я одірвався від ворога і, користуючись цим, пишу вам через кур'єра. У нас вже дійсно Запорізька-Лемківська Січ. Навкруги пустир, по якому гуляє друга армія Сверчевського, поляків тут біля 20 тисяч. Вони зайняли всі села, крім того розташовуються у лісі. Спостерігають також за селами, розташованими у лісі, щоб ми не змогли збиратися. Прочісують околицю ліса, шукають продукти харчування. Мають наказ - знищувати, переслідувати до кінця. Мене також переслідують, починаючи з 16.03 Ці дії не відрізняються від "сталінської мітли". За цей час я мав 7 бойових зіткнень, провів 4 боя та 12 несподіваних зустрічей. Ворог мав 92 вбитих і майже стільки поранених.

З усіх боків ми отримуємо поздоровлення. Зараз нас називають "лицарями Лемківщини". Однак ці "лицарі" мають такий вигляд, що їх можна використувати для залякування людей. Ми всі ходимо обірваними. Плащі попалили біля вогнищ, не маємо постійного місця для постою (5 разів нас розбивали). Деякі не мають сорочок, кальсон. Не маємо можливості голитись, нема мила. Вогонь здобуваємо з допомогою трута або дивимось, чи не горить трава, яку підпалювали поляки. Багато стрільців ходять у постолах з коров'ячої шкіри. Становище страшне. Я чув перед різдвом, що мій сусід "князь Роман Завикосний" мав для "Хріна" якийсь подарунок у вигляді

"анцуга" (Від німецького *der Anzug* - одяг, однострій, військова форма. - Ю.Ш.). Пробачте, що пишу про це. Але я обірваний. Може яка-небудь латана куртка, але щоб була ціла, бо нема чим її латати.

Сьогодні я повинен одягти і взути дві бригади. Але це неможливо. Тому звертаюсь до Вас, друже Роман, за допомогою. Польські села відгородились від нас залізною лінією Зигфрида. Військо польське знаходиться в усіх селах, даремно мріяти про будь-який зв'язок з містом...

За даними розвідки, наші вбили в Самборі більшовицького діяча. На протязі п'яти днів не було газет. У тих місцях наші партизани мають велику силу. Звідти прибули хлопці, розповідають страшні речі: беруть у радянську армію, є відомості, що Перемишль відійде до Польщі. Командир "Бурлака" втратив 2 "чотових" і всіх "ройових". За три дні мав сім боїв. Туди попрямувала польська армія. Мене чотири рази виганяли до Чехословакії. Ми жартуємо: Україна будь спокійна - "героям слабо" (замість "героям слава"). Не дивлячись на оточення і виснаження від голоду, настрій вояків добрий, але як довго? Хто знає?

В операціях у селах брав участь НКВД, проводив масові арешти.

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП. Справа X/32, арк. 5-8.*

Організаційний звіт УПА  
за березень-квітень 1947 р.  
8 травня 1947 р.

І. Надр. реф. СБ.  
Слідчий відділ без змін.

БСБ так як в попередньому звіті з тим, що ведеться підготовку до іспиту з ідеологічного вишколу 1-го ступеня. По іспиті здібніших планується заангажувати до орг. праці в терені.

В звітному часі переведено справ.

Ч.П.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Внутр.орг.	3	9	9	-	9	-	-	9	-
2	До справи № 11	1	1	1	-	1	-	-	1	-
3	Справи агентів УБП	5	5	-	9	5	3	1	-	9
	Разом:	9	15	10	9	15	3	1	10	9

- 1 - Разом;
- 2 - Число перес.;
- 3 - Число звільн.;
- 4 - Число злікв.;
- 5 - Укр.;
- 6 - Поль.;
- 7 - Руські;
- 8 - Соц. поход.;
- 9 - Стр. УПА;
- 10 - Ріль.

Дня 4.4.1947 р. без переслухання зліквідовано Куліка Генрика, ур. дня 15.7.1916 р. в с. Розкоп, вол. Вітулін, пов. Біла Підль, останньо замешкалого в с. Загорів Більського повіту, поляк, плутоновий з ВП, агент ПУБП Біла Підль.

Дня 5.4.1947 р. без переслухання зліквідовано

Солтана В., ур. 1918 р. і Дзирука Івана, ур. 1906 р., оба українці з с. Мости, пов. Володава, члени ППР і агенти ПУБП Володава.

Не переслухано їх з браку слідчих. Покарано на підставі оскаржуючих матеріалів, достарчених власною розвідкою. В разі не покарання їх тому що з сіл Мости і Загорів в міжчасі через СБ були арештовані ще деякі агенти, вони, за свою шкідницьку діяльність проти УПА боячися відповідальности, були б повтікали до міст.

За приналежність до ППР і співпрацю з УБ покарано "буками" Голода Григорія, українця, ур. 1903 р. і Ковецького Владислава, українця, ур. 1917 р., оба з с. Мости, Володавського повіту.

В звіттовому часі здобуто два кріси і пістоль "Парабелюм".

В звіттовому часі з працівниками СБ: Р. Б. Щ. С. Н. С. перероблено

1. Агентура НКВД-ГБ.  
2. Нова тактика ворога в поборюванню УПА в звіттовому терені.

3. Орг. побудова НКВД і РКМ НКВД.  
Реєстр розпочатих закінчених справ.  
УБП і КБВ.

II. Надр. сусп. політ. реф.

Березень:

Перевидано: "Новітні варвари" - на цикльостилі 600 шт.

"Конспірація підпільника" - на машині 12 шт.

Видано: "Холмсько Підляській Інформатор" № 9,10,11 по 300 шт. кожного з окрема.

З членами надр. боївки СБ скінчено пророблення вишколу 1-го степеня.

З загалом членства переробляється статті з

"Холмсько Підляського Інформатора".

В звіттовому часі в терені поширювано такі видання:

"Холмсько Підляській Інформатор" № 8, 9, 10, нове видання "Упюр фашизму" та "Новітні варвари". Одночасно поширювано старіші перевидання як: "Наша одповідзь", "Стосунки польсько-українське", це головно в околицях на північ від залізничної лінії Бересть - Біла Підль.

Наша література доходить до всіх сіл Володавського і Більського повітів, в яких залишилися ще українці /за кількома виїмками, де українців процентово є дуже мало, та які села лежать далеко віддалені від сіл, де є українська більшість/. Для приміру треба подати, що тільки на північ від залізничної лінії Бересть- Біла Підль, наші періодичні видання /Х.П.І./ та інші в українській мові поширюються в 30 селах.

Видання в польській мові мають ширший засяг.

В звіттовому періоді вислано поштою видання: "Стосунки польсько-українське", "Упюр фашизму" та "Наша одповідзь" до різних інституцій /шкільні торговельні, військові, адміністраційні, лікарські і т.д./ у містах: Варшава, /38 шт./, Білосток /5 шт./, Седльце /6 шт./, Тересполь /8 шт./, Луків /6 шт./.

Т.О. розходував:

цикльостицевого паперу	9300 аркушів
машинового паперу	74
матриць	50 шт.
машинової кальки	15 аркушів.

Квітень:

Перевидано:"Необхідні звичаї"на цикльостилі 100 шт.

Видано: "

"Холмсько Підляській Інформатор" № 12 200 шт.



- / -	№ 13	300 шт.
мундирові карти /для Надр. реф. госп./		120 шт
взірці протоколів		500 шт.

З членами надр. БСБ повторено цілість вишколу 1-го степеня.

З загалом членства "конспіративний вишкіл" та статті з ХПІ.

В звіттовому періоді поширювано в цілому терені "Хомсько Підляській Інформатор №№ 11,12, а також матеріали видані в попередніх місяцях.

В днях 9.4. до 29.4.1947 р. розкинено летючки: "Наша одповідзь" /50 шт./ та брошури "Упюр фашизму" і "Стосунки польсько-українське" в поїздах на лінії Тересполь-Варшава, Луків-Демолін. Розкидано по кілька примірників денно.

В днях від 11 до 30.4.46 р. розкинено летючки "Бійці і командири ЧА" /50 шт./ у поїзди, які пішли до СССР. Вкидано до вагонів на вуголь, між розібрані машини, у авта і т.п.

Вислано 20 шт. "Наша одповідзь" поштою до міст Луків, Межиріччя і Варшава та до кількох українців які живуть у Західній Німеччині під американською окупацією. Висилку поштою обмежено, бо завважається що у пов. Біла Підль. та Володава на пошті контролюють листи і багато з висиланих поштою наших видань переловлюють.

Т.О. розходував:

матриць	60 шт.
газетового паперу	5000 аркушів
цикльостилевого паперу	30 аркушів
грубого зеленого паперу	130 аркушів
фарби цикльостилевої	1 кг.

ІІІ. Надр. реф. госп.

Стан каси в м. березень 1947 р.

Ч.п.	1	2	3	4	5
			Сальдо на день 1.3.	21280	-
11	2	6/47	За продаж спирту	8000	-
12	4	7/47	Прибуло	10000	-
13	5	6/47	Для реф. проп.		20000
14	6	8/47.	За продаж спирту	6500	
15	7	9/47	Прибуло	73550	
16.	11.	10/47	За продаж спирту	5500	-
17	12	11/47.	Прибуло	23000	-
18	13	12/47	За продаж спирту	10000	-
19	13	7/47	На сусп. опіку		8000
20	14	13/47	За продаж спирту	4000	
21	17	8/47	Видано для УЧХ		500
22	18	14/47	За продаж спирту	5000	
23	21	9/47	Видано для УЧХ		7000
24	24	10/47	" на закуп. ліків		330
25	24	11/47	" "		390
26	26	15/47	Прибуло	14000	-
27	27	12/47	Видано на закуп. ліків		3100
28	27	13/47	" " " радія		31000
				178830	70320
			Сальдо		108510
				178830	178830

- 1 - Дата;
- 2 - Асигн. розх. і приход.;
- 3 - Зміст;
- 4 - Прихід;
- 5 - Рохід.

В звіттовому часі визначено комісію, котра перевела контролю в надр. реф. госп. Протоколи з ревізії /два примірники/ висилаю в залученню.

В кінці квітня стан каси виносив понад 200000 зол.  
Усталено щоби від червня 1947 р. що місяця

пересилати до "гори" 50000 зол.

ІУ. У. Ч. Х.

В звіттовому часі вилікувано одного раненого з хорих.

В кінці квітня 1947 р. зроблено стрічу цілого надр. проводу. На стрічі порушено і обговорено справи:

Ситуація в звіттовому терені /тактика ворога в поборюванню УПА/.

Посилення слідчого відділу при надр. реф. СБ.

Деякі персональні зміни в надр. сусп. політ. реф.

Справа палення поукраїнських сіл.

Спосіб протиставлення асиміляції українців /недозволення переходу на католицизм/.

Справа розбудови орг. сітки в терені.

Справа створення 6-го району.

Справа нав'язання контактів з польськими підпільними організаціями.

Огляд міжнародних політичних подій в світі /на підставі рад'євих вісток поданих в ХПП/, і інші дрібніші справи звязані з орг. діяльністю в терені.

Відбуто дві відправи рай. провідників звіттового терену.

На відправах передано інструкції з "гори".

Подано завваги до звітів, завваги до орг. праці в терені, справа спису населення, ворожа тактика в поборюванню УПА в звіттовому терені, становище членів легальників відносно побору до ВП /1925 річник/, виготовлення списків амнестованих членів польських підпільних організацій, справа вишколів, заборона українцям переходу на католицизм, спосіб поширювання нашої пропагандивної літератури в терені, опіка над могилами впавших друзів. На вільних внесках обговорено і вирішено

цілий ряд справ звязаних з орг. діяльністю в терені.

Постій дня 8.5.1947 р.

Слава Україні.  
Шпиль (Підпис)

*Машинопис. Копія.*

*ЦА МВС і А РП, справа X/10, т. VII, арк. 353-354.*

Доповідь  
Політико-виховного відділу ОГ "Вісла" про  
політичну ситуацію  
на території діяльності  
ОГ "Вісла"

*16 травня 1947 р.*

Оперативна група "Вісла"

Таємно

П[олітично]-в[иховний] в[ідділ]

Прим. № 2

Вих. № 037/PW/ 47

ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ  
на території діяльності О.Г."Вісла"

До часу прибуття військ О.Г. "Вісла" українське населення було базою як членів У.П.А., так і її матеріального забезпечення. Зв'язки ці не обмежувались селом, але стосувались також і міста.

Ситуація з польським населенням не була кращою. Террор і демагогія банд У.П.А. і часта співпраця з Н.В.С. призвели до моральної диверсії польського населення, про яке "Хрін" пише у бюлетені за березень ц.р.: "Польське населення, яке мешкає біля нас,

відноситься до нас цілком добре".

Прибуття наших загонів було сприйняте з недовірою, підозрою і навіть ворожістю. Пропаганда У.П.А., яка до цього часу інтенсивно дискредитувала Польське військо і представляла його як комуністів, якими командують офіцери Червоної Армії, дала результати. Ще перед початком кампанії по переселенню серед населення ходили чутки, що має бути виселення до С.Р.С.Р. Цей пов'язувався близькою війною між Радянським Союзом і англосаксонським блоком, а також між Польщею і Чехословаччиною.

Чималі заслуги у цій справі має П.Н.П., яка, згідно з цитованим вище бюлетенем, "має великі надії на близьку війну".

Напруга дещо зменшилась після початку кампанії по виселенню. Населення було здивоване гуманним відношенням наших солдатів до переселених. Кампанія, яка зараз проводиться, відрізняється від тих методів виселення, які використовувано тут в минулій кампанії, і цей факт, піза сумнівом, покращує настрій населення, яке підлягає виселенню. Велике значення має й те, що дозволяється забирати з собою майно (і допомагають його вивозити). Крім того, зникли побоювання перед вивозом у С.Р.С.Р.

Пропаганда, яка проводилась армійськими підрозділами, протидіяла розповсюдженню пліток, які використовують у своїй діяльності польські реакційні кола і У.П.А.

Одночасно з виселенням українського і мішаного населення, польське населення почало цікавитись своєю долею у зв'язку з можливою помстою з боку банд. Проте ця частина населення кинулася грабувати маєток, залишений українцями. Та в

цьому випадку рішучими діями війська покладено кінець проявам свавілля.

Польське населення зібрано у поселеннях і проведено пропагандистську кампанію з метою агітації залишатись на місці. Кампанія ця дала добрі результати, зараз в польських поселеннях запанував спокій.

Зовсім інше становище склалось серед мешканців міст, особливо серед так званої інтелігенції і духовенства. Перемишль, Ярослав, Пшеворськ і Санок - це осередки реакційної пропаганди, яка намагається створити панічний настрій, розповсюджуючи чутки про те, що має бути виселення усього польського населення з міст. Для заспокоєння натсрою Жешівський воєвода звернувся до населення, що без сумніву розрядить ситуацію.

Не дивлячись на це, кампанія по виселенню - це предмет нападів реакції. Це відбивається у численних безпідставних втручаннях адміністрації, у перебільшених описах вимислених збитків, які ніби несе польське населення у зв'язку з кампанією по переселенню. Духовенство активно підтримує цю пропаганду. Один із ксьондзів у Перемишлі виголосив полум'яну промову, в якій захищав братів-українців.

На території, охопленій операціями О.Г., діяльність політичних партій дуже слабка. Панує тут скоріше політична дезорієнтація, яку посилює інспірований колами П.Н.П. настрій вичікування, тимчасовості і недовіри по відношенню до усіх дій Уряду.

Найбільш активну партійну діяльність у повітах, охоплених акцією переселення, проявляє Польська робітничка партія у Саноцькому пов[іті].

Відношення між партіями у цьому повіті

складаються погано. Відзначено кількісне збільшення П.С.П. за рахунок ворожих елементів. Така ситуація виникла у деяких місцевостях, атакож у Саноку на вагонному заводі.

П.Н.П. зовнішньої діяльності не веде. Займається "перехопленням посад".

Н.П. є найчисельнішою, однак організаційно слабою партією. Тісно співпрацює з П.Р.П. на всіх організаційних рівнях. Ця співпраця відкриває перед місцевим комітетом П.Р.П. великі можливості у сільській місцевості, де Н.П. є дуже популярною; таким чином розвиток П.С.П. у напрямку села практично загальмовано.

З поміж молодіжних організацій найбільш активним є С.С.М. В інших повітах партійне життя на дуже низькому ідейному і організаційному рівні.

У Леському пов[іті] протягом останніх днів тривання кампанії по переселенню відзначається збільшення кількості членів П.Р.П. Явище це має виразно кон'юнктурний характер.

Заступник командуючого оперативною групою  
"ВІСЛА"  
з пол[ітично]-вих[овної] роботи  
[підпис] СІДЗІНСЬКИЙ П/п-к

Відбито у 3 прим.  
Прим. № 1 і 2 - адресату  
Прим. № 3 - у справу

Виконав: І.Й.майор  
Надрукував: Н.Г. №  
16 травня 1947 р.  
*Машинопис. Копія. Переклад з польської.*  
ЦА МВС і А РП. Справа спр. 264/179/2а, арк.78-79

Зведення  
про результати бойових дій підрозділів  
оперативної групи "Вісла"  
за період з 20.04. по 22.07.1947 р.  
23 липня 1947 р.

1 Оперативна група "Вісла" Додаток №

Оперативний відділ

Підрозділ	Вбито	Бандитів захоплено в полон		Загалом	
		Зі зброєю	Без зброї		
3 піхотна дивізія розвідрота	3	1	1		5
3 піхотний полк 101		40	43	18	
5 -/-	107	70	23		200
14 -/-	11	13	3		24
6 піхотна дивізія розвідрота	3	4	-		7
1 піхотний полк 76		54	16	6	
2 -/-	1	-	-		1
6 -/-	3	4	3		10
7 піхотна дивізія розвідрота	2	-	-		2
4 піхотний полк 33		15	13	5	
7 -/-	21	13	1		35
10 -/-	17	14	4		35
8 піхотна дивізія розвідрота	-	-	-		--
8 піхотний полк	15	9	2		26
36 -/-	29	15	-		44
9 піхотна дивізія					



*ОУН і УПА на терені Польщі*

розвідрота	-	-	-	-	-
26 піхотний полк	10	15	2	27	
28 -/-	3	4	3	10	
30 -/-	30	9	1	40	
<b>1 дивізія ВВБ</b>					
розвідрота	4	5	-	9	
1 бригада	15	10	2	27	
2 -/-	30	15	2	47	
3 -/-	38	16	3	57	
Батальйон "Кельце"	3	5	-	8	
12 піхотний полк	27	13	2	42	
5 саперний полк		1	-	1	2
8 погранзагін	5	4	1	10	
SCK	1	1	-	2	
Міліція	6	14	1	21	
14 піхотна дивізія	5	8	-	13	
11 піхотна дивізія	14	8	8	30	
Загалом		513	342	92	947

З'явилося з повинною 35  
 Передано чеською стороною 23  
 Перейшло кордон СРСР та здалося 10  
 -/- захоплено 10  
 -/- вбито 24  
 Серед евакуйованих захоплено 50

Загалом 1.099

Вірно:

*Машинопис. Копія. Переклад з польської  
 ЦА МВС і А РП, справа 17/IX/140, арк. 247*

*Ю.Шановал*

---

Наказ № 0011 по ОГ "Вісла"

22 липня 1947 р.

Вих. № 04477/

ЦІЛКОМ ТАЄМ-

НО

дня ..... 1947 р.

Прим.

№.....

ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ № 0011/Оп/"Вісла"  
ШТАБ ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ "ВІСЛА" - ЖЕ-  
ШОВ,

22 липня 1947 р.

Карта 1:100.000

#### І. ОЦІНКА СТАНОВИЩА ЗА ПЕРІОД ДІЯЛЬ- НОСТІ О.Г. "ВІСЛА"

А. Боротьба з бандами У.П.А.

1. Оперативна група "Вісла" отримала як головне завдання знищити банди У.П.А., насамперед на території Жешівського воев[одства], а потім у Люблінському і Краківському воев[одствах]

2. Це завдання в основному виконано, а саме:

а) На всій території О.Г. "Вісла" на сьогодні немає ні однієї компактної банди У.П.А.

б) Ядром і найбільш бойовою частиною банд У.П.А. були курені "Байди" і "Рена", які склалися з сотень: "Бурлаки", "Крилача", "Ластівки", "Громенка" та "Біра", "Хріна", "Стаха" і "Романа". Все це були сотні чисто лісові, дуже бойові, які склалися з найбільш запеклих командирів і бандитів, які на своєму сумлінні мали найбільшу кількість вбивств, підпалень і грабежів. Обидва курені повністю розгромлені, вони втратили 80 % своєї бойової сили. Залишки перейшли декількома групами на територію Радянського Союзу і Чехословаччини, де

остаточно їх ліквідують союзницькі війська.

в) Найсильніший після цих банд У.П.А. курінь "Залізняка", менш бойовий, який ховався переважно по місцевостях і вчиняв в них дрібні терористичні і грабіжницькі напади, остаточно не знищений, але зазнав він дуже великих втрат, не лише бойових, але також внаслідок численних дезертирств. Сотня "Шума" майже цілковито ліквідована, а сотні "Калиновича", "Гучі" і "Крука" мають зараз не більше, ніж по 14-25 чоловік.

г) Відносно найменше зазнав втрат курінь "Беркута", який в період прибуття Оперативної групи був сильно законспірований на території Томашівського і Грубешівського пов[ітів] і викритий тільки в процесі діяльності З. П.Д. Це група невеликих сотень (25-45 чоловік) "Чауса", "Дуди", "Давида", "Крилаті" і "Яра". Ліквідування решти куреня "Беркута" залишається завданням З. П.Д., воно буде проводитися на території вищезгаданих повітів, аж до повної ліквідації цих банд.

д) Найменше бойова сотня "Володія", яка діяла у віддалених в рай[онах] Влодави, розпорошилася остаточно після втрати командуючого і офіцерів, при чому є підстави вважати, що більшість її членів дезертирувало. Все ж таки залишки від цієї банди, а також групи банд С.І.Н. "Млоти" і "Яструба" та "Ордона", які з ними співпрацюють, мусять бути ліквідовані дощенту.

е) Слід сказати, що на усій території, залишеній після українців залишилися ще дрібні рештки банд та кущі і групки С.Б. [?]. Ці бандитські групки, які налічують по 2-6 бандитів можуть ще нанести багато шкоди і треба їх протягом цього року знищити дощенту.

є) В результаті проведених до тепер дій

вбито	- 513 бандитів
спіймано	- 434 "
з'явилося добровільно	- 35 "
передано з чеської сторони	- 23 "
перейшло радянський] кордон і було вбитими -	
24 "	
перейшло радянський] кордон і було спіймани-	
ми -10 "	
перейшло радянський] кордон і здалося	-
10"	
Спіймано в трансп[орті] в Освенцімі	-
50"	
Виконано вироків смертної кари	-
112"	
Засуджено до ув'язнення	- 46"
<u>Залишилося ще не засудженими спійманих бан-</u>	
<u>дитів 230"</u>	

Разом ліквідовано - 1.487 бандитів У.П.А.

Бойові результати окремих полків є у таблиці - дод[аток] № 1.

ж) Всі командири й рядові,, які виділялися в боротьбі з бандитизмом нагороджені похвалами. Треба однак відзначити, що найбільші заслуги в цих важких боях належить молодим командирам рот і взводів, сержантам, а передусім рядовим, які під час тих дій виявили невтомну витривалість, відвагу і самопожертвування, за яке часто платили життям, ранами або пошкодженням здоров'я.

Від імені Міністра національної оборони усім стройовим солдатам О.Г. "Вісла" висловлюю подяку за їхні зусилля і працю в ім'я того, щоб в тій прекрасній частині Польщі запровадити спокій і порядок та бажаю їм подальшої самовідданої праці для укріплення і розвитку Народної Польщі.

## II. КАМПАНІЯ ПО ПЕРЕСЕЛЕННЮ.

Одним із дуже важливих факторів, який нарівні з бойовими результатами [військових] частин спричинився насамперед до дезорганізації зв'язку, зриву цивільної організації УПА, позбавлення банд матеріальної бази і можливостей відновлювати свої сили, що потім значно полегшило їхню ліквідацію, - була Кампанія по переселенню.

Загалом в районі діяльності О.Г. переселено понад 135 тис. українського населення і мішаного, якому доведено співпраці з бандами.

Таким чином раз і назавжди очищено півд.-східну територію від елементу ворожого демократичній дійсності Польщі і остаточно знищено суспільно-господарчу базу, на основі якої могли розвиватися фашистські банди У.П.А.

### ІІІ. КАМПАНІЯ ПО ПОСЕЛЕННЮ.

Держава була зацікавлена у тому, щоб території охопленою діяльністю О.Г. не залишити пустелею, а навпаки, щоб укріпити її польський характер і забезпечити їй безпеку. І тому від самого початку переселення організовано поселення й заселено місцевості залишені після українців. Ця операція далі проходить і приводить до кращих результатів. До тепер заселено 1.710 сімей з інших повітів Жешівського воєв[одства] і проведено внутрішнє переселення в тих же повітах 1.568 сімей. Разом поселено 3.278 сімей, тобто близько 13.500 осіб. Заселення польських родин відбувається так, щоб забезпечити їм повноземелля. Одночасно з цією операцією забезпечено польському населенню безпеку, утворюючи сітку нових, достатньо міцних і озброєних постів Н.М. і організацію Д.Р.Н.М.

ІV. ОПЕРАЦІЯ - ЖНИВА. Організована і очолювана Воєв[одськими] управліннями селянської взаємодопомоги при значній допомозі війська і

проходить відносно справно. До тепер зібрано на всій території 50 % залишеного після українців зерна.

#### V. РЕОРГАНІЗАЦІЯ ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ВІСЛА".

А. Оперативна група "Вісла" утворена розпорядженням Державної Комісії Безпеки № 00189/ПІ ВІД17. 04. 1947 р., в основному виконала завдання, яке поставлено, тобто ліквідування фашистсько-українських банд на території Жешівського, Люблінського і Краківського воєв[одств]. Завдання переселення українського населення виконано повністю, а кампанія по заселенню й жнивам повному ході.

Ядро бандитизму зломлено, а подальша керована з центру операція проити нього недоцільна, оскільки залишки розбитих банд розпоширилися по місцевості невеликими групками і вчиняють лише поодинокі, розрізне акції саботажу, уникаючи відкритої боротьби.

Крім того, з огляду на необхідність проведення демобілізації відставних солдатів, програмної підготовки сержантських кадрів і контингенту рядових, а також, щоб дати можливість заслуженого відпочинку загонам, які безперервно від трьох місяців б'ються у надзвичайно важких умовах, значна частина загонів буде замінена іншими частинами.

Слід при тому наголосити і довести до відома як усіх солдатів, так і цивільного населення, що боротьба з залишками бандитизму буде проводитися невпинно й безперервно до весни, або так довго, як це буде потрібно, аж до цілковитого запровадження і зміцнення порядку й безпеки на цій території і ліквідації останнього бандита.

Б. За розпорядженням Міністра національної оборони № 00322/Ш від 17 липня 1947 р. остаточне

очищення території від залишків розбитих О.Г. "Вісла" банд в районі Краківського, Жешівського і Люблінського воєв[одств] проведуть на своїх територіях Командири Військових окруп № 5 і 7, які з 1 серпня ц. р. приймають керівництво операцією.

У зв'язку з цим

н а к а з у ю :

3. Піхотна Дивізія

Залишається і продовжує діяльність у дотеперішньому районі відповідальності, переходячи з 1. 08. 1947 р. під команду Командира В.О. 7.

2. Оперативна підгрупа ..ЛЮБЛІН" - 11. складений піх[отний] полк від'їде з зал[ізничної] станції Бяла-Подляська до станції Жари залізничним транспортом № ВП/967 дня 27. 07. 1947 р., 6.00. год. Решта частин згідно з розпорядженням № 00322/1П від 1. 08. 1947 р. переходить під команду Командира В.О. 7.

3. 6. Піхотна дивізія. -

Залишить в рай[оні] Нового Сонча виділений загін згідно з наказом Командира В.О. 5 - решта дивізії від'їде залізничним транспортом до постійного м.д. за наступним планом:

а) 1. піх[отний] полк.- трансп[ортом] № ВП/960 з завантажувальної станції Північна до станції Варшава - 28. 07. 47, 6.00 год.

б) 2. піх[отний] полк.- транспортом] № ВП/961 зі станції Горлице до станції Пйотрков-Трубунальський - 28. 07. 47, 6.00 год.

4. 6. Піхотна дивізія. -

Від'їде залізничним транспортом до постійного м.д. в днях:

а) 4. піх[отний] полк.- трансп[ортом] № ВП/962 - 28. 07. 47, 6.00 год. зі станції Пшеворск до станції Каліш, де транспорт буде переадресований:

-1. Батальйон, транспорт № ВП/901 до станції  
Острів-Велькопольський

- III. Батальйон, транспорт № ВП/902 до станції  
Плешев.

б) 5. піх[отний] полк.- трансп[ортом] № ВП/963 зі  
станції Белжец до станції

Мендзижеч - 26. 07. 47, 6.00. год.

в) 7. піх[отний] полк.- трансп[ортом] № ВП/964  
28. 07. 47, 6.00. год. , зі станції

Пшеворск до станції Хожув-Място, де транспорт  
буде переадресований:

- I. Батальйон, транспорт № ВП/903 до станції  
Тарновські Гури

- III. Батальйон, транспорт № ВП/904 до станції  
Ниса.

г) Штаб 7. П.Д.- трансп[ортом] № ВП/965 зі стан-  
ції Гродзіско-Дольне до станції Битом - 28. 07. 47,  
6.00. год.

д) 10. піх[отний] полк.- транспортом] № ВП/966 зі  
станції Белжец до станції Єленья Гура - 27. 07. 47,  
6.00. год.

е) 12. Самостійний батальйон.- трансп [ортом] №  
ВП/968 зі станції Пшеворск до станції Щецін-Тужин  
-26. 07. 47, 6.00. год.

5. 1. Автомобільний полк - відправить машини  
до окремих частин наступними транспортами:

а) транспортом] № ВП/969 - 20 вагонів - зі ст[ан-  
ції] Дембіца до ст. Варшава-Прага (К.В.0.1) -27. 07.  
47, 6.00. год.

б) транспортом] № ВП/970 - 25 вагонів - зі ст.  
Дембіца до ст. Гарволін (1.П.[...?]) 27. 07. 47, 6.00.  
год.

г) трансп[ортом] № ВП/971 - 39 вагонів - зі ст.  
Пшеворск-Горлічино до ст.

Варшава-Прага (К.В.0.1) 28. 07. 47, 6.00. год.



д) трансп[ортом] № ВП/972 - 33 вагони - зі ст. Пшеворск-Горлічино до ст. Варшава-Прага (К.В.О.1) - 28. 07. 47, 6.00. год.

е) транспортом] № ВП/973 - 16 вагонів - зі ст. Пшеворск-Горлічино до ст. Бидгощ (К.В.0.2) - 29. 07. 47,6.00. год

є) трансп[ортом] № ВП/975 - 27 вагонів - зі ст. Пшеворск-Горлічино до ст. Познань-Гл[увний] 27. 07. 47, 6.00. год

ж) транспортом] № ВП/976 - 27 вагонів - зі ст. Пшеворск-Горлічино до ст.

Вроцлав-Над[одже] - 27. 07. 47, 6.00. год

з) транспортом] № ВП/977 - 56 вагонів - зі ст. Новий Сонч до ст. Варшава-Прага 26. 07. 47, 6.00. год

й) трансп[ортом] № ВП/978 - 54 вагони - зі ст. Белжец до ст. Торунь-Мокре - 28. 07. 47, 6.00. год

і) трансп[ортом] № ВП/979 - 8 вагонів - зі ст. Жешов-Старий до ст. Краків-Домбе - 26. 07. 47, 6.00. год

ї) трансп[ортом] № ВП/980 - 10 вагонів - зі ст. Жешов-Ст[арий] до ст. Лодзь-

Фабр[ична] - 26. 07. 47, 6.00. год

#### 6. 8. Піхотна дивізія -

Згідно з оперативним наказом № 0010 від 16 липня ц. р. лінійні підрозділи перейдуть до постійних гарнізонів у лодзькому воев[одстві], при чому:

а) 32. піх[отний] полк л трансп[ортом] № ВП/905 - зі ст. Звезинец до ст. Скерневіце днд-29. 07. 47, 6.00 год.

б) 36. піх[отний] полк., трансп[ортом] № ВП7906 - зі ст. Звезинец до ст. Ловіч дня- 29.07.47, 6.00 год.

Транспорти 32. і 36 пп. від'їдуть як один поїзд.

в) 34. піх[отний] полк, транспортом] № ВП/907 - зі ст. Звезинец до ст. Лодзь-Каліська -30. 07. 47,

6.00 год.

г) 19. Сап[ерний] бат[альйон], трансп[ортом] № ВП7908 - 9 вагонів - зі ст. Звезинец переїде до зал. ст. Ясло. -30. 07. 47, 12.00 год., де згідно з наказом Міністра національної оборони № 530/III від - 8. 07. 47 р. проведе до кінця вересня ц. р. операцію розмінування повітів Ясло і Кросно.

7. Командири частіне відповідальними за справне завантаження транспортів, беручи до уваги час завантаження - для піхотного полку - 4 години, для автомобільного полку - 6 годин.

Після завантаження, коменданти транспортів представлять начальником

завантажувальних станцій заповнені доручення зр[азок] № 2 та візьмуть на себе складення протоколу вагонного інвентарю для людей і коней. На розвантажувальних станціях здадуть цей інвентар згідно з протоколом начальником станцій.

#### 8. 1. Дивізія В.В.Б-

На дотеперішній території дій дивізії буде організовано бригаду "САНОК", яка складатиметься з 2 оперативних батальйонів і 2 спеціальних батальйонів, згідно з

наказами Командира Корпусу Військ внутрішньої Безпеки, решта дивізії діє згідно з розпорядженням № 00322 МНО і наказами Командира К.В.Б.

#### 9. 9. Піхотна дивізія.-

У повному складі залишається на дотеперішній території дій, переходячи

повністю з 1 серпня ц. р. під команду Командира В.О. 5.

#### В. Інтендантські розпорядження.

##### 1. Грошове забезпечення -

Від 1 серпня ц. р. загони, які входять до складу Оперативної групи "Вісла" і залишаються надалі в операції, отримують грошовий додаток згідно з наказом № 6/47 ст. 79 і 88 та директивою Фінансового Департаменту] М.Н.О. № 5/0356 від дня 3 липня ц. р.

2. Харчове забезпечення -

Загонам, що залишаються надалі на території дій, надається основна норма плюс додаток для тих, хто зайнятий ею знімається безкоштовне харчування офіцерів з польових кухонь. Належність мила згідно з нормами для технічних військ від 1 серпня надається лише технічним військам.

Грошове і Харчове забезпечення усіх частин від 1 серпня ц. р, забезпечують окремі О.Г. власним коштом.

3. Усі частини, які входять до складу О.Г. "Вісла" керуватимуться моїм розпорядженням про квартирмейстерське господарування № 0394/Кварт. від 7. 07. 47. та наказом № 013 №0445/варт. від 17. 07. 1947 р. Квартирмейстр О.Г. "Вісла" проконтролює й догляне виконання цього наказу.

Г. Зв'язок:

Начальник зв'язку О.Г. "Вісла" проконтролює задачу знаряддя, яке підлягає поверненню у зв'язку з реорганізацією О.Г. та видасть розпорядження про зв'язок на період з 1 серпня 1947 р.

КОМАНДУЮЧИЙ ОПЕРАТИВНОЮ] ГРУ-  
ПОЮ "ВІСЛА"

(-)МОССОР

Ген[ерал] Див[ізії]

ЗАСТ[УПНИК] КОМАНД[УЮЧОГО] О.Г.  
"ВІСЛА"

з питань К.В.Б.

ЗАСТ[УПНИК]

(-) ГІБНЕР, п-к

КОМАНД[УЮЧОГО] О.Г.

*Ю.Шановал*

---

"ВІСЛА"  
з питань безпеки (-) КОРЧИНСЬКИЙ,  
Ген[ерал] Бриг[ади]

ЗАСТ[УПНИК] КОМАНД[УЮЧОГО] О.Г.  
"ВІСЛА"  
з політично-виховної роботи (-) СІДЗІНСЬКИЙ,  
п-к

НАЧАЛЬНИК ШТАБУ ОПЕРАТИВНОЇ ГРУ-  
ПИ  
"ВІСЛА"  
(-) ХІЛІНСЬКИЙ, п-к

*Машинопис. Копія. Переклад з польської  
ЦА МВС і А РП, справа 264/179/20, арк. 123-130.*

Повідомлення № 38 міністра  
національної оборони Спихальського  
Про оперативне становище і діяльність підрозділів  
Війська Польського та  
військ внутрішньої безпеки на території Краків-  
ського, Люблінського та Жешовського воєводств  
31 липня 1947 р.

бі-3  
Міністр  
Національної  
Оборони  
Варшава  
31 липня 1947 р.

Повідомлення № 38  
Про оперативне становище і діяльність підрозділів  
Війська Польського та військ внутрішньої безпеки  
на території Краківського, Люблінського та  
Жешовського воєводств  
станом на 30 липня 1947 р.

А. Оперативна обстановка

У зв'язку з ліквідацією активної бандитської діяльності, а також завершенням кампанії по переселенню українського населення на території Люблінського, Жешовського, Краківського воєводств, діяльність оперативної групи "Вісла" після виконання покладених на неї завдань 28.07.1947 року припинено. Підрозділи, які входили до складу оперативної групи "Вісла", прикомандировані до неї з інших військових округів, повертаються до попередніх місць дислокації. Боротьбу із залишками бандитизму, кінцеве очищення території вказаних воєводств продовжать воєводські управління громадської безпеки:

а/ Кампанія по переселенню

До 27 липня 1947 року відправлений всього 431 ешелон, в них виїхало 136.900 осіб. 28 та 29 липня ц.р. відправлено всього 4 ешелони, в них - 933 особи. Загалом було відправлено 435 ешелонів, у них 137. 933 особи.

Кампанію по переселенню українського населення продовжують проводити місцеві підрозділи Війська Польського у відповідності з наявними планами.

б/ Кампанія по переселенню

На 30 липня 1947 року до місць призначення прибуло всього 428 ешелонів, у них 136.697 осіб, із них:

у Щецинське воєводство 144 ешелони, 46.118 осіб.

у Гданське воєводство 13 ешелонів, 3929 осіб.

у Познанське воєводство 28 ешелонів, 7345 осіб.

у Ольштинське воєводство 165 ешелонів, 58.367 осіб.

у Вроцлавське воєводство 78 ешелонів, 20.938 осіб.

Б. Події в Жешовському воєводстві

У ніч з 27 на 28 липня 1947 року невідомою бандою було спалено в селі Ліски /37 км на схід від Томашова Люблінського/ 25 будівель і в селі Пшеводи /36 км на схід від Томашова/ 10 будівель. Ці села були охоплені кампанією по переселенню.

В. Загальні відомості  
станом на 30 липня 1947 року

І. Втрати власні

	до 28.07	на 30.07	всього
вбито бійців Війська Польськ.	59	-	59
поранено бійців Війська Польськ.	59	-	59
вбито бійців військ внут.безпеки	52	-	52
поранено бійців військ внут.безп.	14	-	14

ІІ. Втрати банд

вбито бандитів	621	2	623
захоплено бандитів	795	1	796
заарештовано підозрюваних	1582	-	1582
здалося добровільно	55	1	56

ІІІ. Захоплено зброї

мінометів	6	-	6
кулеметів	9	-	9
ручних кулеметів	119	-	119
протитанкових рушниць	4	-	4
автоматів	214	-	214
карабінів	334	2	336
пістолетів	135	-	135
гранат	351	-	351

*ОУН і УПА на терені Польщі*

---

---

мін	369	-	369
набоїв	107344	15	107359
знищено схронів	718	-	719

Міністр національної оборони  
дивізійний генерал  
Спихальський

(Підпис)

*Машинопис. Копія. Переклад з польської.  
ЦА МВС і А РП, справа 269 /179/2а арк. 39-40.*

## СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

БСБ - боївка Служби безпеки  
бувш. - бувших, тобто колишніх  
бунч. - бунчужний, головний підстаршина сотні  
чи куреня  
вд - відділ  
віст. - вістун  
ВО - Воєнна округа УПА (на рівні бойової дивізії)  
ВП - Військо польське  
год. - година  
д. - друг  
КВБ - Корпус внутрішньої безпеки  
кл. - кілограм  
к-р, кр - командир  
край. - крайовий  
надр. - надрайон (підрозділ округи, раніше - повіт), надрайоновий  
Надр. Пров. - надрайонний провід  
Н.-Р. - надрайон  
МО - від пол. Мілія обивательська, Народна міліція  
МП - німецький автомат  
о. - отець, священик  
ок. - околом, близько  
окр. - окружний, округовий  
оргмоб - організаційно-мобілізаційний референт  
(у проводах ОУН)  
ОРМО - Раойнний округ народної міліції  
пвд - підвідділ  
пвх - політичний виховник куреня, сотні, чоти  
ПЖ - польова жандармерія УПА  
пов. - повітовий, повіт (частина округи)  
пол. - польський  
ПОП, П.О.П. - підрозділ окремого призначення



пор. - поручник  
ППР - Польська робітничка партія  
ППШ - радянський автомат  
прис. - присілок  
пров. - провідник  
реф. - референт, референтура  
роєв. , рой. - роєвий, ройовий  
р-н - район  
СБ - Служба безпеки ОУН (контррозвідка, розвідка, безпека)  
СКВ - Сомооборонний кущовий відділ  
сот. - сотенний, командир сотні (підрозділ куреня)  
ст. бул. - старший булавний  
стр. - стрілець  
СУЗ - Східні українські землі  
т. зв. - так званий  
тод. - тодішній  
ТВ - Тактичний відтинок (підрозділ ВО, на правах полку), в УПА-Захід від листопада 1944 р.  
УБ - Управління безпеки  
УБП - від пол. Ужонд беспеченьства публічного, Управління громадянської безпеки, служба безпеки режиму Польщі після 2-ї світової війни  
ур. - уроджений  
УЧХ, У.Ч.Х. - Український червоний хрест (як складова структури ОУН)  
хор. - хорунжий  
ХП, Х.П.І. - "Холмсько-Підляській інформатор", щодакне видання видавництва УПА "Боротьба", виходило з грудня 1946 до 10 червня 1947 р.  
ч. - число  
ЧА - Червона армія  
чот. - чотовий, командир чоти (підрозділ сотні)  
шт. - штук

## **З М І С Т**

<b>ВСТУП.....</b>	<b>3</b>
<b>ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ</b>	
<b>1944.....</b>	<b>26</b>
<b>1945.....</b>	<b>33</b>
<b>1946.....</b>	<b>103</b>
<b>1947.....</b>	<b>190</b>
<b>СПИСОК СКОРОЧЕНЬ .....</b>	<b>232</b>